

T.C.
NECMEŦİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

ÜRDÜNLÜ YAZAR TAGRİD EN-NECCÂR'IN LİMEN
HÂZİHİ'D-DUMYE ADLI ROMANININ TEKNİK VE
TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

FATMA ZEHRA AYDEMİR

ORCID: 0000-0002-1635-6576

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. MÜCAHİT KÜÇÜKSARI

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra AYDEMİR		
	Numarası	24810601073		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof Dr. Mücahit Küçüksarı		
Tezin Adı	Ürdünlü Yazar Tagrîd En-Neccâr'ın Limen Hâzihi'd-Dumye Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açından İncelenmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatma Zehra AYDEMİR

İmza

T.C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra AYDEMİR		
	Numarası	24810601073		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mücahit Küçükşarı		
Tezin Adı	Ürdünlü Yazar Tagrîd En-Neccâr'ın Limen Hâzihi'd-Dumye Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açından İncelenmesi			

Arap çocuk edebiyatı, geleneksel mit ve masallardan günümüze uzanan süreçte, 1979 Dünya Çocuk Yılı ile birlikte hızla gelişen bir disipline dönüşmüştür. Ürdün, bu alana geç dâhil olsa da Tagrîd Ârif en-Neccâr'ın öncü çabalarıyla önemli bir ivme kazanmıştır. Yazar, eserlerinde gündelik yaşam, özgürlük, eşitlik, kültürel miras ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi temaları işleyerek çocuk okuru hayal kurmaya, çözüm odaklı düşünmeye ve özsaygı geliştirmeye yönlendirmiştir.

Bu çalışmada *Limen Hâzihi'd-Dumye* romanı teknik ve tematik olarak incelenmiştir. Çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntemi, kaynakları ve Ürdün çocuk edebiyatının teşekkül sürecine değinilmiştir. Birinci bölümde yazarın hayatından ve edebi kişiliğinden bahsedilmiş, çalışma konusu dışındaki eserlerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise romanın tematik incelemesi yapılmış, vatan özlemi, kültür çatışması, kimlik krizi, yabancılaşma, kadın temsili ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi temaları, yetmiş yıllık toplumsal değişim edebî bir çerçevede incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Ürdün, Roman, Filistin, Limen Hâzihi'd-Dumye

ABSTRACT

Author's	Name Surname	Fatma Zehra AYDEMİR		
	Student Number	24810601073		
	Department	Islamic Sciences Department/Department of Arabic Language and Rhetoric		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
Supervisor	Prof Dr. Mücahit Küçüksarı			
Title of the Thesis/Dissertation	A Technical and Thematic Examination of Limen Hadhihi al-Dumya, a Novel by Jordanian Author Taghrid Al-Najjar			

Arab children's literature, evolving from traditional myths and folktales to the present day, rapidly developed into a distinct discipline with the declaration of the International Year of the Child in 1979. Although Jordan joined this field later, it gained significant momentum through the pioneering efforts of Taghrid Arif Al-Najjar. In her works, the author addresses themes such as daily life, freedom, equality, cultural heritage, and gender roles, encouraging young readers to dream, think solution-oriented, and develop self-respect.

This study examines the novel *Limen Hadhihi al-Dumya* both technically and thematically. The study consists of an introduction and three chapters. The introduction discusses the subject, significance, objectives, methodology, sources, and the formation process of Jordanian children's literature. The first chapter focuses on the author's life and literary personality, as well as her other works outside the scope of this study. The third chapter presents a thematic analysis of the novel, exploring themes such as longing for homeland, cultural conflict, identity crisis, alienation, female representation, and gender roles within a literary framework of seventy years of social transformation.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Jordan, Novel, Palestine, *Limen Hadhihi al-Dumya*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
1.Araştırmanın Konusu.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	2
3.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	3
4.Ürdün Çocuk Edebiyatının Teşekkül Süreci	4
BİRİNCİ BÖLÜM	10
TAĞRÎD EN-NECCÂR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	10
1.Hayatı.....	10
2.Edebi Kişiliği	13
3.Eserleri.....	19
3.1.Ahseni Sadîk Serisi	19
3.2.Halazûn Serisi	24
3.3.es-Semeketü'z-Zehebiyye Serisi.....	29
3.4.Fânûs es-Sıhrî Serisi	31
3.5.Dahnûn Serisi.....	32
3.6.Câd ve Telâ Serisi	34
3.7.Kitâbü'l Eşgâli'l Yedeviyye Serisi	38
3.8.Resimli Kitaplar Serisi	38
3.9.Ehâzicü't-Tufûleti'l-Mübekkira Serisi.....	42
3.10.İlk Gençlik ve Gençlik Serisi	42
3.11.Diğerleri	44
İKİNCİ BÖLÜM	47
LİMEN HÂZİHİ'D-DUMYE ADLI ROMANININ TEKNİK YÖNDEN İNCELENMESİ	47
1.Limen Hâzihi'd-Dumye Romanı	47
2.Konu	48
3.Olay Örgüsü.....	49
4.Anlatıcı ve Bakış Açısı	59
5.Kişiler	61
5.1.Ana Karakterler	62
5.1.1.Leyla	62
5.1.2.Erva	65

5.2.Yan Karakterler	67
5.2.1.Şadiye.....	67
5.2.2.Said	69
5.3.Figüratif ve Kart Karakterler	70
5.3.1.Emmy.....	71
5.3.2.Nida.....	71
5.3.3.Sare	72
5.3.4.Meryem	73
5.3.5.Âhed.....	73
5.3.6.Hüsnî.....	73
5.3.7.Avnî.....	73
5.3.8.Ebû Âhed	74
5.3.9.Ümmü Âhed.....	74
5.3.10.Nurit.....	75
5.3.11.İsa.....	75
6.Zaman	75
7.Mekân	77
8.Dil ve Üslup.....	80
8.1.Dil Özellikleri	80
8.2.Üslup Özellikleri.....	84
9.Anlatım Teknikleri	86
9.1.Anlatma-Gösterme Teknikleri	86
9.2.Tasvir	88
9.3.Mektup	89
9.4.Diyalog.....	90
9.5.İç Diyalog.....	92
9.6.İç Çözümleme	93
9.7.Geriye Dönüş Tekniği.....	94
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	96
LİMEN HÂZİHİ'D-DUMYE ADLI ROMANININ TEMATİK YÖNDEN	
İNCELENMESİ	96
1.Filistin Meselesi.....	96
2.Kimlik Krizi ve Köklerini Aramak.....	101
3.Yabancılaşma.....	103
4.Eğitime Verilen Önem.....	105

5.Kültürel Mirasa Sahip Çıkma	107
6.Kadın Temsili	109
7.Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	111
SONUÇ	114
KAYNAKÇA	118

ÖNSÖZ

Ürdün çocuk edebiyatı, çağdaşlarına kıyasla alanında daha yavaş ilerleme göstermiş olsa da özellikle son dönemlerde ülkede bir takım yayınevlerinin uluslararası çalışmalar yapması ve bunun neticesinde gelişen çeviri faaliyetlerinin etkisiyle farklı coğrafyalarca görünürlük sağlamıştır. Bütün dünyada olduğu gibi Ürdün’de de bir takım aşamalardan geçen çocuk edebiyatı, küreselleşen dünyanın etkisiyle edebi akımlardan eş zamanlı olarak haberdar olabilmiş ve bu türde eserler üretilmiştir. Bu konuda son yıllarda ilk akla gelen isimlerden biri Tagrîd en-Neccâr olmuştur. Tagrîd en-Neccâr Ürdün çocuk edebiyatını çağdaşı edebiyatların seviyesine yükseltmeye çalışmış, kurduğu yayıneviyle kendisi dâhil pek çok yazarın eserini Arap dünyası başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında okurlarıyla buluşturmuştur. Yazarı ve eserlerini diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri ise Nekbe’de Filistin’den sürülen bir aileden geliyor oluşu ve özellikle ilk gençlik eserlerinde Filistin temasını çok sık kullanmasıdır. Bu çalışmada Tagrîd en-Neccâr’ın *Limen Hâzihi’d-Dumye* adlı romanının anlatıbilimsel açıdan incelenmesinin en büyük amacı, söz konusu romanın İsrail’in Filistin’i işgal etmesinin bir milletin yıkımını ve bunun sonraki nesillerde açtığı travmaları gösteren bir vesika olmasıdır. Öte yandan anlatıcı çift yönlü bir hikâye sunmakta, Filistinlilerin evine yerleştirilen işgalcilerin hayatlarını, nasıl bu aşamaya geldiklerini kurgusal açıdan incelemektedir. Yafa’ya yerleştirilen işgalcilerin Nazi Holokostu’ndan sağ kurtulması, bir takım vaatlerle Filistin’e getirilmeleri ve bundan sonra yaşanan her bir olayın bir diğerinin tetikleyicisi olması, romanın tarihi arka planda okunmasına ve disiplinlerarası değerlendirilmesine uygun zemin hazırlamaktadır.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü modern Arap edebiyatı ve Ürdün çocuk edebiyatı hakkında genel bilgiler içermektedir. Birinci bölümde Tagrîd en-Neccâr’ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde *Limen Hâzihi’d-Dumye* adlı romanın teknik incelemesi yapılmıştır. Teknik incelemede romanı oluşturan ana unsurlar romandan alıntılarla daha detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise roman tematik olarak incelenmiştir. Bu bölümde romanın temaları Filistin meselesi, kimlik karmaşası, toplumsal çatışma konuları ele alınmıştır. Ayrıca bu incelemeler başka örnekler ve güncel olaylarla desteklenerek irdelenmiş, karakterler odağında bugünün dünyasında birçok insanın ortak sorunları ve özelliklerine değinilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıda bulunan danışmanım Prof. Dr. Mücahit Küçüksarı’ya ve yardımlarını esirgemeyen Tagrîd Ârif en-Neccâr’a teşekkür ederim.

Fatma Zehra Aydemir
Konya-2025

KISALTMALAR

bk.: Bakınız

çev. : Çeviren

öl. : Ölüm tarihi

s. : Sayfa

haz. : Hazırlayan

thk. : Tahkik eden

ts. : Basım tarihi yok

vd. : Ve diğerleri

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu

Tagrîd en-Neccâr 1948’de Büyük Felaket olarak da bilinen Nekbe’den yalnızca üç yıl sonra, 1951’de toprakları ellerinden alınan ailesinin yerleştiği Ürdün’de dünyaya gelmiştir. Sürgün edilen ailesi başta olmak üzere bütün Filistinlilerin hikâyeleriyle büyüyen Neccâr daha sonra temelini bu hikâyelerin attığı pek çok eser kaleme almıştır. Çocuk edebiyatı alanında oldukça üretken olan Filistin asıllı kadın yazar Tagrîd en-Neccâr 1978’de başladığı yazma faaliyetlerine halen devam etmektedir. Altmıştan fazla kitabı olan Neccâr özellikle gençlik romanlarını Filistin ve göç olgusu üzerine kurgulamaktadır. Gençlik romanlarındaki kurguları farklı karakterler üzerine kursa da temelde tek bir şeyi anlatmaktadır: İşgal. Dolayısıyla romanları kimi zaman sakat kalan babasından ve bombalama sonucu şehit olan abisinden balıkçılık görevini devralan bir kızın mücadelesine, kimi zaman da işgal güçleri tarafından esir alınan babasının emaneti olan aileyi geçindirmek için kontrol noktalarında çay satan bir gencin bunalımlarına ışık tutmaktadır. Neccâr daha küçük yaşlar için kaleme aldığı bazı hikâyelerinde de Filistin temasını örtük olarak işlemektedir. Bu kitaplar kurmaca olmakla birlikte gerçek arka planlara yaslanmaktadır. Bir yazarın kendi gerçekliğinden arınması, özellikle de ailesinin sürgün edildiği ülkede yaşanan şiddetten bağımsız düşünmesi beklenemez. Bu sebeple Neccâr’ın kalemi bugün bütün şiddetiyle yaşanmakta olan soykırımın bir halkın ve o halkın çocuklarının günlük yaşantısı üzerindeki yansımaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Kendisini yazmaya iten en büyük sebeplerden birini şöyle açıklar: *“Çocuklar uzun zamandan beri kitaplarda kendilerine yabancı olanları görüyordu. Evlerine benzemeyen evler, farklı üniformalar giyen polisler, kendilerinininkine benzemeyen hayatları ve alışkanlıkları olan insanlar. Kitaplar ne kadar iyi olursa olsun, çocuklar kitaplarla tam olarak bağ kuramıyorlardı.”*¹ Buradan hareketle yazarın çocuk ve gençlik edebiyatı alanında milletinin dilini ve kültürel kimliğini var ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Arap Dünyasında çocuk edebiyatı kavramını geliştirmek için gayret göstermiştir.

Yazar ülkesinin çocuklarının milli değer ve alışkanlıklarını işlediği kitaplarla büyümesi gerektiğini düşünmektedir. Gerek Arap toplumu gerekse dünya çapında pek çok ödüllü kitabı bulunan yazarın yazmak konusundaki en büyük itkisi yurt dışındaki fuarlarda kendisine yöneltilen “Filistin’de olanları yazması gerektiği, eğer anlatmazsa insanların olanlardan bihaber

¹ Zeynep Tuba Kesimli, “Filistin’den Ürdün’e Bir Çocuk Edebiyatçısı”, *Yeni Şafak* (2018).

kalacağı” şeklindeki görüşlerdir. Tagrîd en-Neccâr bir süre farklı yayınevlerinde yazdıktan sonra 1996’da, çocuk edebiyatı açısından Arap ülkelerine kıyasla geri planda kalan Ürdün’de, alana büyük katkılar sunmuş Al Salwa Yayınevi’ni kurmuştur.

Edebiyat yetişkinler için olduğu gibi çocuklar için de bir iyileşme aracıdır. Çünkü çocuk, okuduğu romandaki karakterlerle kendisini özdeşleştirir ve potansiyel hayat biçimlerini yaşamış gibi olur. Zorluklar ve başarısızlıklarla karşılaşırken kendi değişimini ve özgürlüğünü, hayal ve öyküler dünyasından öteye geçerek değişime ait ihtiyaçlarını gidermeye çalışır.² Tagrîd en-Neccâr’ın çocuk diline inme becerisi, romanlarındaki kurgusunda arka plan olarak Filistin veya sürgün meselesini kullanması gibi sebepler Modern Arap Çocuk Edebiyatında kendisini hatırı sayılır bir konuma getirmiştir. Bu alanda çalışan diğer yazarlardan farklı olarak Neccâr 48’de yaşanan Nekbe Faciası’nın izdüşümlerini çocuk karakterler üzerinden dünyaya anlatmaktadır. Yazar Filistin meselesine milliyetçi ve vatansever bir bakış açısıyla bakmaktadır.

Bu araştırmanın konusu “Yaşadıklarımızı bütün çocukların bilmesi gerek” düşüncesini kendine şiar edinmiş Tagrîd en-Neccâr’ın, annesinin Yafa’dan Beyrut’a sürgün edilmeleri esnasında geride bıraktığı oyuncak bebeğin fotoğrafını görmesi ve bu fikir üzere ülkesinin uğradığı işgalin toplumsal ve bireysel arka planlarını irdeleyen eseri “*Limen Hâzihi’ d-Dumye (Bu Bebek Kimin?)*” kitabı üzerine teknik ve tematik bir incelemedir. Öncelikle Filistin ve Nekbe’den bahsedilecek, Tagrîd en-Neccâr’ın gelişiminde büyük rol oynadığı Arap çocuk edebiyatı da konuya dâhil olacaktır. Bundan sonra yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinden bahsedilecektir.

2.Araştırmanın Önemi ve Amacı

Özellikle son dönemlerde çocuk edebiyatı eserlerinde gözle görülür bir artış yaşanmaktadır. Filistin, sürgün ve göç olgusu üzerine yazılan kitaplar ise o zaman yaşananları çocuk seviyesinde anlatmak açısından oldukça önemlidir. Bu anlamda konunun Filistin asıllı bir yazar tarafından, örtük olmayan bir kurgu içinde hem de gerçekliğini bozmadan anlatması, geleceğin büyükleri olan çocuk okurun konuyu direkt olarak alımlamasını sağlar. 0-18 yaş arasını kapsayan çocuk edebiyatı eserlerinde, yazarlar gerçekler üzerinden vermek istedikleri mesajları yumuşatmayı tercih edebilirken, Neccâr’ın bu üslubu tercih etmediği

² Ahmet Özdemir, “Arap Çocuk Edebiyatının Çocuk Üzerindeki Etkisi”, *Social Sciences Studies Journal* 6/67 (2020), 3422-3428.

gözlemlenmektedir. Yazar hakkında Türkçe kaynaklar oldukça sınırlıdır. Ürdün'deki çocuk edebiyatçıları, Arap çocuk edebiyatı kapsamında kısa bir başlık olarak dâhil edildiği tez çalışması ve birkaç gazete haberi dışında, hakkında müstakil bir araştırma yapılmamıştır.

Modern Arap çocuk edebiyatı yazarlarından Tagrîd en-Neccâr'ın *Limen Hâzihi'd-Dumye* kitabının analizi ve konu bakımından irdelenmesi üzerinde durulan bu çalışma, sadece akademik bir araştırma olmayıp aynı zamanda Filistin'den göç etmek zorunda kalan bir zamanın çocuklarının bütün dünyaya durumu izah etmeye çalışmasına dikkat çekecektir. Bu anlamda katmanlı bir kurgunun varlığına da değinilecektir.

Neccâr eserlerini çocuklar için kaleme almaktadır. Roman kahramanlarını genellikle kız karakterler üzerine kurgulayan yazar geleneksel normları yıkıp daha adil bir rol dağılımını hedeflemektedir. Bu çalışmada inceleyeceğimiz "*Limen Hâzihi'd-Dumye*" eseri iki kadın karakter arasında geçmektedir: Küçükken Filistin'den sürgün edilen Leyla ve köklerinin izini sürmeye çalışan torunu Erva. Yazar romanında yer yer otobiyografik unsurlara yer vermiş, özellikle kapak kısmında direkt olarak annesinin kucağında oyuncak bebek tuttuğu fotoğrafından faydalanmıştır.

Çalışmanın amacı Filistin asıllı yazar Tagrîd en-Neccâr'ın, romanlarının arka planına yerleştirdiği Filistin ve göç olgusunu irdelemek ve yazarın bu meseleyi uluslararası boyutta dünya edebiyatında yer etmesini sağlama çabalarına ışık tutmaktır. Ayrıca bir edebiyat araştırması yapmanın yanı sıra savaş, göç ve Nekbe'de sürgün edilenlerin -hatırı sayılır derecede Batı ülkelerine göç söz konusudur- sonraki nesillerinde olayın izdüşümlerini göstermeye çabalamaktır. Bütün bunlar doğrultusunda yazarın Ürdün özelinde Arap gençlik romanının tarihindeki gelişimine katkısı incelenecektir.

3.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada anlatıbilimsel analizlerin en çok tercih edilenine başvurulmuş, eser teknik ve tematik olarak incelenmiştir. Yazarın hayatı, edebi kişiliğinin ele alınması ve *Limen Hâzihi'd-Dumye* romanının incelenmesi yazılı ve görsel kaynaklar kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma esnasında modern Arap edebiyatı ve Ürdün çocuk edebiyatı hakkında başvuru kaynakları olarak *Tarihü Kambridge li'l-edebi'l-Arabî* isimli eserden, Hasan Şihâte'nin *Edebu't-Tıfli'l-Arabî* isimli eserinden, Necla Nasîr Beşûr'un, *Edebu'l-etfâli'l-'Arabî* isimli eserinden, Ahmet Zalat'ın *Edebu't-tufûle usûluh mefâhîmuh ve ruvvâduh* isimli eserinden, Saada Ebû Irâk'ın *el-Edeb ve edebü't-tıfli'l-Arabiyyi'l-Ürdünî nemûzecen* isimli eserinden,

Ahmet Kazım Ürün'ün *Klasik&Modern Arap Edebiyatı* isimli eserinden, İlknur Emekli'nin *Çağdaş Ürdün Romancılığı* isimli eserinden, Semra Tanır Şahin'in *Ürdün Çocuk Edebiyatı* isimli eserinden ve Yusuf Köşeli'nin *Arap Çocuk Edebiyatı* isimli doktora tezinden faydalanılmıştır.

Tagrîd en-Neccâr'ın edebî kişiliği hakkında bilgi edinmek için yazarın *Limen Hâzihi 'd-Dumye (Bu Bebek Kimin?)*, *Gubba'atü Rağda Rana'nın Şapkası*, *Muğamara Acîbe Garîbe (Acayip Bi' Macera)*, *Luğzu Ayni's-Sekar (Şahinin Gözündeki Şifre)*, *Sittü'l-Küll (Cesur Balıkçı Kız)*, *Seteşrigu 'ş-Şems Velew Ba'de Hîn (Güneş Elbet Doğacak)*, *Seyyidetü Cevahir Sadikatü'l-Kıtat (Kedi Dostu Cevahir Hanım)*, *Mâzâ Hasale Li Ehî Râmiz (Pabucum Dama Atıldı)*, *Zikazem Zikazom (Pikazem Pikazom)*, *Bittîha (Koca Karpuz)*, *Ceddetî Nefîse (Nefise Nine)* isimli eserleri başlıca olmak üzere bütün eserlerinden istifade edilmiştir.

Çalışmanın metodolojisinin belirlenmesinde Mehmet Tekin'in *Roman Sanatı* isimli eserinden, Mustafa Ruhi Şirin'in *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Notları*'ndan, *Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Listesi Çalıştayı*'ndan, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* eserinden, Melike Günyüz'ün *Çocuk Edebiyatı İncelemeleri* isimli eserinden, Abdullah Harmancı'nın Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü doktora tezinden, Betül Aslantalay'ın *Gâde es-Semmân'ın Leyletü'l-Milyâr İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi* isimli yüksek lisans tezinden ve Mahalle Mektebi Dergisi'nin Tagrîd en-Neccâr ile yapılan söyleşisinden faydalanılmıştır. Konu hakkında elde edilen veriler, bahsi geçen kaynakların metodolojisine paralel biçimde incelenip sistematik hale getirilmiştir.

4.Ürdün Çocuk Edebiyatının Teşekkül Süreci

Edebiyat yazılı ve sözlü kültürü içermekte ve pek çok disiplini bünyesinde barındırmaktadır. Edebiyat bilimi ise bu alandaki eserleri kapsamlı olarak inceleyen bir bilim dalıdır. İnsanlığın başından itibaren bugüne kadar var olan bütün toplumların kendine ait bir edebiyat anlayışı olmuştur. Söz gelimi yazılı kayıtlara geçmeden öncesinde edebiyat dilden dile, kulaktan kulağa ve atadan oğula miras kalmış bir gelenektir. Geçmiş çok öncelere dayanan köklü Arap toplumu için de bu böyledir. Klasikleşmiş Arap edebiyatı tarihi dönemlerine genel olarak bakıldığında şu şekilde bir sıralama görülmektedir: İslamiyet Öncesi olarak da bilinen Cahiliye Dönemi, Sadru'l-İslam Dönemi, Emevi Dönemi, Abbasiler Dönemi, Çöküş Dönemi ve Modern Dönem. Çöküş Dönemi hakkında çokça tartışmalar vardır ve Arap Edebiyatının Osmanlı Dönemiyle kesiştiği zamanı Arap literatürcüleri genel olarak yok saymış veya en iyi ihtimalle onu bu şekilde isimlendirmiştir. Bununla birlikte Osmanlı devrinde

kullanılan dilin Arapça olması ve pek çok meşhur divan şairinin varlığı, bunun böyle olmadığını göstermektedir. Bu anlamda dönemi “Durgunluk Dönemi” olarak adlandırmak bir nebze daha uygundur.³

Bahsi geçen dönemlerin kesin olarak bilinen başlangıç ve bitiş tarihleri olmasa da Napolyon’un Mısır’ı işgal etmesi modern Arap edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilir. Bundan önce çöküş veya duraklama olarak ifade edilen dönemde süregelen edebiyatı adeta yeniden canlandırmıştır.⁴ Çeviri faaliyetlerinin artmasıyla birlikte Arap edebiyatı öncesine göre daha hızlı bir gelişim göstermiştir. Gelişim beraberinde bir değişimi de getirmiştir. Batı ve Doğu arasındaki büyük kültürel farklardan dolayı bu değişim bir anda gerçekleşmemiş, Fransızların Mısır’ı terk etmelerinden sonraki süreçte doğal bir sürece yayılmıştır. Çünkü Fransızlar işgal edilen ülke topraklarından çekilirken arkalarında pek çok malzeme bırakmışlardır.⁵ Mehmet Ali Paşa’nın Mısır’a vali olmasıyla birlikte bu gelişim iyice güçlenmiştir. Onun Avrupa’ya gönderdiği edebiyatçılar bir müddet sonra ülkelerine geri dönmüş ve Batı’da hâkim edebiyat anlayışının örneklerini Arap edebiyatında vermeye başlamışlardır. Her ne kadar bir takım müellifler Mehmet Ali Paşa’nın bunu halkı çok da umursamadan, kişisel çıkarları için yaptığı bir hamle olarak değerlendirse de⁶ netice olarak Arap edebiyatı farklı yönde ilerlemeye başlamıştır. Gerek Fransızların üç yıl süren işgali esnasında kendileri için kurdukları matbaalar ve kültürel faaliyetler, gerekse Mehmet Ali Paşa’dan sonra vali olan İsmail Paşa’nın ülkeye Avrupalı bir kimlik kazandırması gibi etkenlerle⁷ Modern Arap Edebiyatı dönemi resmen başlamış bulunmaktadır. Mısır o zaman için daha hassas bir noktada bulunmasından dolayı bu sürecin başlangıç noktası kabul edilmiş, diğer Arap ülkeleri de onu takip etmiştir. Mısır’ın yanında özellikle Suriye, Lübnan ve Irak’ta edebi faaliyetler öncü konumda olmuştur. Ürdün’de ise bu süreç daha yavaş ilerlemiştir.⁸ Edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramı başlıklarına değinildikten sonra Ürdün’deki çocuk edebiyatından bahsedilecektir.

Edebiyat kavramı pek çok disiplini bünyesinde barındırmaktadır. Yetişkin edebiyatının alt başlıkları olan şiir, roman, hikâye ve tiyatro gibi kavramlar çocuk edebiyatında da mevcuttur. Hatta daha da ileri giderek çocuk edebiyatıyla yetişkin edebiyatının birbirinden ayrılmadığına

³ Ahmet Kazım Ürün, *Arap Edebiyatı* (Çizgi Yayınları, 2023), 124.

⁴ Mehmet Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş* (Bursa: Emin Yayınları, 2009), 54.

⁵ İlknur Emekli, *Çağdaş Ürdün Romancılığı* (Fenomen Yayıncılık, 2018), 8.

⁶ Şevki Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyi'l-mu'âşır fi Mısır* (Kahire: Dârü'l-Meârif, 1974), 14.

⁷ Marshall G.S. Hodgson, *İslam'ın Serüveni Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih* (İz Yayıncılık, 1995).

⁸ Ürün, *Arap Edebiyatı*, 181.

dair görüşler de ileri sürülmüştür.⁹ Buna karşın çocuk edebiyatının, edebiyatın içinde incelikli bir alan ve kendine ait kuralları olan yeni tür olarak bağımsız edebiyat sayıldığı da olmuştur. Bazılarına göre ise edebiyatın bu türü insanın çocukluk evresinin belli bir dönemiyle sınırlıdır. Bu görüşlerde farklılıklar söz konusu olsa da şu konuda söz birliği vardır: İlk çağlardan bu yana, çocuğun edebiyatla çocukluk döneminden sonra tanışması gerektiğini savunan görüş geçerliliğini yitirmiştir.¹⁰ Bu konuda soru işaretlerini gidermek için çocuk edebiyatının tanımının yapılması ve ne olduğunun anlaşılması gerekir. Çocuk edebiyatı için 0-12, 0-16 ve 0-18 gibi yaş sınırlandırmaları yapılmakta fakat net bir sonuca varılamamaktadır. Tanım olarak dilin estetik kullanılması gibi edebiyatın unsurlarını içeren, çevresel faktörler gözetilerek çocuğun eğilimine uygun olarak sunulan yazındır, denebilir.¹¹ Çocuk edebiyatı, edebiyatın geneliyle aynı nitelikleri taşımakla birlikte seviye olarak ondan ayrılmaktadır. En temel ayrım ise çocuğa görelilik, çocuk gerçekçiliği ve çocuk bakışıdır.¹² Edebiyatın bu türü, estetik kaygıyı yok saymadan eğitim maksatlı kullanıldığında çocuğun dil gelişimi, kişilik gelişimi, bilişsel gelişimi ve sosyal gelişimine katkıda bulunur. Pek çok kez çocuklar için kaleme alınan eserlerin yetişkinlerce de okunduğu ve farklı disiplinler altında yorumlandığı gözlemlenmiştir

Çocuk edebiyatına dair genel bir tanım yapıldıktan sonra şu konuyu irdelemek gerekir: Arap çocuk edebiyatının başlangıcı ne zamandır? Bu türün çok eskilere dayanmadığını söyleyenlerin yanı sıra insanlık tarihi kadar eski olduğunu iddia edenler de vardır. Birbirine çok zıt görünen iki görüş de aslında doğrudur. Çünkü çocuk edebiyatı, sistematikleşmesinin habercilerini yakın tarihte vermiştir fakat kavram olarak ayrılmadan ve belirginleşmeden önce de masallar, mitler, çocuklara söylenen şarkı ve tekerlemeler olarak var olmuştur. Aradaki fark, kuralları olan dört başı mamur bir disiplin olmasıdır. Çocuk edebiyatı kavramının yaklaşık üç yüz yıllık bir geçmişi varken çocuklar için edebiyat kavramının geçmişini belki de yüz yıl olarak sınırlamak daha doğru olacaktır.¹³ Bu çalışmada kavram ikiye bölünmeyerek birlikte incelenmiştir.

Modern öncesi dönemde Arap halk kültürünün bir parçası olarak var olan çocuk edebiyatı, modern dönemin başlarında biçim değişimine uğramıştır. Bunun nedeni yöneticilerin çocuklara bakışının değişmesidir. Çünkü o dönemde çocuklara geleceğin yetişkinleri ideali ile bakılmaktaydı. Dolayısıyla çocukların talim ve terbiyelerine daha fazla önem göstermeye

⁹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Ders Notları (1977-2023)* (Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu, PDF ders notu, t.y.). 32.

¹⁰ Şirin, "Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Ders Notları", 35.

¹¹ Semra Tanır Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı* (İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2024), 16.

¹² Şirin, "Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Ders Notları", 32.

¹³ Mustafa Ruhi Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (Çocuk Vakfı Yayınları, 2000), 9.

başlanmış ve çocuk edebiyatı da bu doğrultuda bir araç olarak kullanılmıştır. Batı'da olduğu gibi Arap dünyasında da çocuk edebiyatı başlarda edebi kaygıdan çok eğitim maksatlı kullanılmıştır. Bu zamana kadar bireysel yazımlardan ve halk hikâyelerinden müteşekkil olan çocuk edebiyatında modern girişimler, araştırmacıların bilimsel gelişmeleri takip etmek adına çıktıkları Batı seyahatlerinden döndükleri zaman dünyadaki çocuk edebiyatı ürünlerinden haberdar olmaları ve bunları tam haliyle veya genellikle basitleştirerek tercüme etmeleriyle başlamıştır.¹⁴ Bu gelişmeler ilk olarak Mısır, Irak, Suriye ve Fas'ta ortaya çıkmış, Ürdün'de ise daha geç bir dönemde kendini göstermiştir.¹⁵ Arap ülkelerinde çocuk edebiyatının Batı'dan daha geç ortaya çıkmasının nedeni sürekli işgal, sömürge ve çocuk edebiyatının ikincil bir tür ya da söz gelimi saygın olmadığına dair hâkim zihniyettir.¹⁶ Ürdün'de bu gecikmeden payını almış hatta birlikte değerlendirildiği kültüre kıyasla bu gecikme ülkede daha büyük oranda kendini belli etmiştir. Bunun en büyük nedeni Ürdün'ün sürekli olarak düzensiz göçe maruz kalmasıdır.¹⁷ Bu göç edebiyat dünyasında çoğu Ürdünlü yazarın Filistin kökenli olmasıyla neticelenmiştir.¹⁸ Küçük çaplı hareketlerle başlayan süreç 1979'un Dünya Çocuk Yılı ilan edilmesiyle düzenli bir disiplin haline gelmeye başlamıştır.¹⁹ Arap çocuk edebiyatının doğuşu 1979'dan öncesini kapsayan ve tercüme faaliyetleri odağında başlangıç dönemi, 1990'a kadar olan Dünya Çocuk Yılı'ndan sonraki dönüşüm aşaması ve bu tarihten sonra çocuk haklarının ve yazarlarının desteklendiği, çocuklara özel kütüphaneler kurulduğu, çocuk eserleri basan yaynevlerinin açıldığı atılım aşaması olmak üzere üç bölümde incelenebilir.²⁰

Atılım aşamasından bugüne kadar geçen sürede çocuk edebiyatının kabulleri ve çizgileri oldukça dinamik olmuştur. Öncelikle yazın, eğitimden eğlenceye doğru evrilmiş, eğitimcileri ve ebeveynleri odağına alan terbiye amaçlı kurgu ve kurgu dışı kitaplar yerine çocukların ilgisini çeken eğlence odaklı kitaplara dönüşmüştür. Halen eğitim amaçlı kitapların yazılıyor olması genel kabulü değiştirmemektedir. Çünkü bu tür eserler alanın "edebiyat" kısmından çok "yazın" kısmına dâhil olmaktadır. Burada şunu da söylemek gerekir: Çocuk edebiyatının müstakil bir disiplin haline gelmesindeki etkenlerden en önemlisi, çocuğa verilen değer artmasıdır. Zira bu şekilde çocuklar için kaleme alınan kitapların hedefi yetişkinler değil

¹⁴ Hâdî Nu'mân el-Hîfî, *Edebu'l-Etfâl Felsefetuh Funûnuh ve Vesâ'ituh* (Kahire, 1977), 222-224

¹⁵ Necla' Nasîr Beşûr, *Edebu'l-Etfâli'l-'Arabî* (Beyrut, ts.),15.

¹⁶ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 45.

¹⁷ Hanan Abdülhalim Abbas, *el-'Alâka Beyne't-Tecdid ve't-Taklid fi Edebi'l-Etfâli'l-Urdunî* (Bükreş: Bükreş Üniversitesi, 1996), 112.

¹⁸ Abbas, *el-'Alâka beyne't-tecdid ve't-taklid*, 116-118.

¹⁹ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 11.

²⁰ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 45-51.

çocuklar olmuştur. Yani kitaplar çocuğa göre, çocuk bakışıyla ve çocuk gerçekçiliğiyle yazılmış ve yazılmaya başlanmıştır. Bu durum gerçek hayatta yaşananların çocuklara anlatılmaması, onlara sadece hayali bir dünyanın sunulması şeklindeki bir yanılsamaya neden olabilir. Nitekim çocuk psikolojisine uygun bir şekilde bütün konular -ki bunlara savaş ve ölüm gibi yıkıcı durumlar da dâhildir- bu kitaplarda işlenmektedir. Bu maruz bırakma hali kültürlerle göre değişmekle birlikte daha çok dolaylı ve metaforik anlatımlarla yapılır.

Ürdün çocuk edebiyatının Arap ülkelerine kıyasla daha geç bir dönemde ortaya çıkmasının bir başka nedeni, ülkenin içinde bulunduğu jeopolitik konumdur. 1948'den itibaren başlayan ve bugüne kadar devam eden Yahudilerin Filistin'i işgali, 1956 Mısır Savaşı ve Ürdün'ün de resmen dâhil olduğu 1967 Arap-İsrail Savaşı sosyal ve kültürel hayatın çok geri planda kalmasına neden olmuştur.²¹ Daha önce genel olarak bahsedilen çocuğun çocuk olarak değer görmemesi, eğitim amaçlı kitapların öncelenmesi gibi meseleler uzunca bir dönem kendisini hissettirmiştir. Ürdün'de çocuk edebiyatının ilk ürünlerine 1920'lerden sonra rastlamak mümkündür. Bu tarihten 1966'ya kadar olan bölüm yetişkin yazarlarının çocuk kitapları yazması ve bireysel çabalardan ibarettir.²² Bu anlamda ülkede çocuklar için ilk olarak İbrahim Bevarşî tarafından kaleme alınan *el-Enâşîdu'l-Medresiyye* isimli şiir kitabı basılmıştır. Alana hatırı sayılır katkılar sunan Ravza el-Hudhud ise, Râdî Abdülhâdî'nin çocuklar için 1950'lerde kaleme aldığı okul kitapları ve öyküleri ülkede çocuk edebiyatının başlangıcı olarak görmektedir.²³ Bu dönem eserlerinin genel problemi çocuk edebiyatı olarak değerlendirilen kitapların nicelik ve nitelik anlamında zayıf olması, yetişkin edebiyatı alanında tanınan yazarlar tarafından ve sanatsal kaygı güdülmeyen kaleme alınmasıdır. Dergileri edebiyatın okulu olarak kabul eden düşünce odağında bakıldığında bu dönemde henüz çocuk edebiyatı dergilerinin çıkmadığı görülecektir.²⁴ Bu sebepten ötürü bazı araştırmacılara göre Ürdün çocuk edebiyatının başlangıcı olarak değerlendirilebilecek hareket, *Samûr* dergisinin 1977'de yayın hayatına başlamasıdır.²⁵ Buna ilaveten ülkede çocuk edebiyatına aranan formu kazandıran, çocuğa göre ve çocuk bakışına uygun sayılabilecek eserler, ilk kadın yazar olan Ravda el-Hudhud tarafından kaleme alınmıştır. 1979'un Dünya Çocuk Yılı ilan edilmesi, bu zamana kadar yapılan çalışmaların ve bireysel gayretlerin resmiyet kazanmasında ve konu hakkındaki farkındalığın artmasında çok önemli bir noktadır. Dünya çapında tanınan bu süreç ülkedeki gidişata da hız

²¹ Abbas, *el-'Alâka beyne't-tecdîd ve't-taklîd*. Abbas, 112.

²² Nevâyise Abîr, *Edebu'l-Etfâl fi'l-Urdun: eş-Şekl ve'l-Madmûn* (Amman: Dâru'l-Yâzûrî, 2004), 15.

²³ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, Şahin, 100.

²⁴ Mahmud Ebû Ferve er-Recebî, "Edebu'l-Etfâlî'l-Urdunî... Hutvât Vâsıka... ve Emel Vâ'id" (ts.).

²⁵ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 93.

kazandırmış ve dikkatlerin bu yöne çekilmesine neden olmuştur. Daha sonraki yıllarda ülkedeki çocuk edebiyatını çağdaş seviyeye taşıyacak yazarlar da bu dönemde ilk eserlerini vermeye başlamıştır. Tagrîd en-Neccâr bu yazarlardan biridir.²⁶ Yazarın ilk eseri *Safvânu'l-Behlevân* (1977) bu dönemde okurlarla buluşmuştur. Bir geçiş evresi olarak görülen ve 1991'e kadar devam eden dönemde yayınevlerinin çocuk eserlerini basmaya yöneldiği görülür. İşlenen temaların çeşitlenip türlerin arttığı bu dönemde yetişkinler için yazan yazarların çocuk edebiyatı eserlerine yönelmesi geleneği devam etmekle birlikte sadece çocuklar için eserler kaleme alan yazarların ve kadın yazarların sayısının arttığı gözlemlenmiştir.²⁷

1991'den bugüne kadar olan dönem Ürdün'de çocuk edebiyatının nicelik ve nitelik açısından oldukça geliştiği ve dünya standartlarını yakaladığı bir dönemdir. Bu dönemde sadece kitaplarda değil süreli yayınlarda da çocuk edebiyatı yazıları kaleme alınmıştır. Bu disiplinin incelenmesi için kaynak kitaplar kaleme alan Ravda el-Hudhud gibi yazarlar ve Tagrîd en-Neccâr gibi kendi yayınevini kurarak çocuğu içeren bütün yaş gruplarına hitap eden kitaplar kaleme alan yazarlar mevcuttur. Bu dönemden sonra çocuk edebiyatı ürünleri de çeşitlenmiş, hikâyeye, şiir, tiyatro ve roman gibi farklı türlerde eserler verilmiştir. Her ne kadar Râdî Abdulhâdî, Îsâ Naûrî, Vâsîf Fahûrî, Tagrîd en-Neccâr gibileri 1950'lerden sonra Ürdün'de çocuk edebiyatının gelişiminde önemli görevler üstlenmiş olsalar da alanın tiyatro açısından eksikleri mevcuttur.²⁸ Benzer şekilde ilerleyen dönemlerde iyi ressamlarla renkli basıma giden süreç bugün en güzel ürünlerini vermektedir. Özellikle okul öncesi ve ilk okuma kitaplarının resimli olması çocuğun ilgisini çekmek ve kitaptaki metinden maksimum verim almak açısından çok önemlidir. Burada görselle metnin birebir aynı çalışıldığı metinler olduğu gibi, görselin metni tamamlayacak şekilde serbest çalışıldığı metinler de olmuştur.²⁹ Çocuğun hayatın bütün alanlarına yönelmeye eğilimli karakteri çocuk edebiyatının kültürel değerlere uygun şekillendirilmesi yönünde çabalar doğurmuştur.³⁰ Bununla birlikte çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun kavrayış kapasitesini ve dil becerilerini geliştirmeye yoğunlaşmıştır. Ülkede çocuk edebiyatı eserlerinde açık ve örtük olarak işlenen konular genellikle milli değerleri içeren, eğitici, toplumsal, dini, gündelik bilgi, macera ve geleneksel meselelerdir. Bu konuların işleniş zamanının hâkim bakış açısına göre şekillenip değişebilmektedir.

²⁶ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 103.

²⁷ Şahin, *Ürdün Çocuk Edebiyatı*, 104.

²⁸ Abdülaziz Celâl Carvân-Muhammed Ahmed el-Kazât, “*Mesrahu't-Tıfli fi'l-Ürdün: Kırââtün fi Muhtevâhu ve Şekluhu'l-Fennî*”, el-Ulûmü'l-İnsaniyyetu ve'l-İctimâiyye 40/2 (2013), 411–425.

²⁹ “الأساتذة تغريد النجار / كاتبة قصص أطفال ويافيعين. للحديث عن (الموضوعات الغائبة في كتب الأطفال)”, haz. مجمع اللغة العربية الأردني, *Youtube* (05 Eylül 2022), 22.12.24

³⁰ Aḥmed Necîb, *el-Madmûn fi Kutubi'l-Etfâl* (Lübnan, 1979), 45.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAĞRÎD EN-NECCÂR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle Tağrîd en-Neccâr'ın hayatı incelenecektir. Bu bağlamda yazarın hayatı hakkında elde edilen veriler kronolojik biçimde sunulacaktır. Daha sonra halen tedavülde olan eserleriyle birlikte baskısı yenilenmeyen eserlerine de değinilecek ve sonra bu veriler üzerinden edebi kişiliği analiz edilecektir.

1.Hayati

Tam adıyla Tağrîd Ârif en-Neccâr'ın ailesi 1948'de yaşanan Nekbe Faciası'ndan sonra ülkesinden sürülmüş ve Ürdün'e yerleşmiştir. Neccâr bu olaydan üç yıl sonra 28 Eylül 1951'de Amman'da dünyaya gelmiştir. Ürdün çocuk edebiyatının öncülerindendir. Kudüs'te yatılı bir okul olan, bölgede Babü'l-Amûd veya Babü'ş-Şam olarak bilinen Schmidt Kız Koleji'nde eğitim görmüştür.³¹ 1969'da Amman'da üç senelik lise eğitimini tamamladıktan sonra³² o zamanlar yazarlık veya çizerliğe dair eğitim verilmediği için İngilizce eğitim veren Beyrut-Amerikan Üniversitesi'nde psikoloji okumuş ve çocuk alanında yönelmiştir.³³ 1973'te üniversiteden mezun olmuş, ilk eseri olan “*Safvan Behlevan*’ı” 1978'de yayımlanmıştır. Bundan sonra üç eseri dönemin büyük yayınevlerinden sayılan Darü'l-Fetâ'l-Arabî tarafından kabul edilmiştir. Suudi Arabistan'a yerleştiği dönemde anaokulunda İngilizce öğretmeni olarak çalışmaya başlamış ve bundan sonra da çeşitli kurum ve kuruluşlarda öğretmen olarak çalışmaya devam etmiştir. Ülkesine döndükten sonra hikâyeleri için yayınevi aramış ve el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâseti ve'n-Neşr ile altı resimli kitap için anlaşmışlardır.³⁴ Üç kızı olan yazar, hikâyelerini kendi çocuklarından, torunlarından ve öğrencilerinden ilhamla kaleme almaktadır. 3-18 yaş arasına hitap eden 65'i geçkin eseri vardır.

Ürdün'de çocuk edebiyatının başlangıcı sayılacak dönemde uygun çizer ve baskı kalitesi yakalamanın çok zor olmasından dolayı 1996'da kendi yayınevi olan Al Salwa'yı kurmuştur.³⁵ Yayınevine annesinin adını vermiştir. Bunun nedeni henüz altı yaşındayken

³¹ “تغريد النجار تناقش روايتها الجديدة "أبي السجين" 118 " مع اليافعين في شومان ”, haz. AlSalwaBooks, Youtube (12 Nisan 2023) 20.12.24

³² “https://kataranovels.com/novelist/تغريد-النجار/”, ts.

³³ “لقاء مع الكاتبة تغريد النجار على صفحة ACTE على الفيسبوك”, haz. AlSalwaBooks, Youtube (09 Şubat 2021), 23.12.24

³⁴ “Arabic Interview with Taghreed Najjar” (ts.).25.12.24

³⁵ “تغريد النجار في حوارية بعنوان " تحديات صناعة النشر.. كيف ننافس؟ ”, haz. AlSalwaBooks, Youtube (21 Ekim 2021), 23.12.24

kaybettiği annesinin hikâyeler yazan, çocuklarına anlatan ve buna çok önem veren biri olarak kendisinde iz bırakmasıdır. Kitaplarla da çok ilgisi olduğunu düşündüğü bu kelime “hoşça vakit geçirme” anlamına gelir. Ayrıca Arap dünyasında bulunan bir kuşun adıdır ve Kuran’da da geçmektedir.³⁶ Ayrıca bu kuş, yayınevinin logosu olarak da kullanılmıştır.³⁷

Al Salwa Yayınevi’nin kuruluşundan sonra eserlerini tek çatı altında toplamıştır. Ürdün-Amman Hayâ Kültür Merkezi’nde yayın yönetmenliği ve planlama başkanı olarak görev yapmıştır. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda, kültürel etkinliklerde alana dair bildirimler sunmuştur. Basın alanında birçok gazete ve dergide yetişkinlere ve çocuklara yönelik telif ve tercüme hikâyeler yayınlamıştır. Tagrîd en-Neccâr çocuk edebiyatı, eğitim ve okur-yazar atölyeleri düzenlemekte ve danışmanlık yapmaktadır. Eserleri İngilizce, Fransızca ve Çince olmak üzere dünya dillerine çevrilmiş, çocuklara yönelik tekerleme ve şarkılar derlediği videolar hazırlamıştır. Eserlerinden “*el-Ğavl*” çizgi film olarak yayınlanmıştır. Okullardaki müfredatın çocuk edebiyatı eserleri ile desteklenmesi gerektiği kanısındadır.³⁸ Bu doğrultuda yazarın kitapları okullarda müfredat destekleyici eserler olarak kabul görmüştür. Ürdün Yazarlar Birliği ve Girişimci Kadınlar Derneği Üyesidir.³⁹

Kasım 2018’de çeşitli Arap ülkelerinden eleştirmenlerin, yazarların ve araştırmacıların katıldığı Arap Çocuk Edebiyatı’nın Gelişimi Kongresinde “Halk Kültürü ve İlk Gençlik Edebiyatındaki Yansımaları” başlıklı bir bildiri sunmuştur.⁴⁰ Yerel ve uluslararası çaptaki atölye programlarına katılmış, çocuk edebiyatı üzerine birçok makale sunmuştur. Etisalat Ödülleri, Ürdün Kültür Bakanlığı Ödülleri ve Kahire Çocuk Filmleri Festivali gibi oluşumlarda hakem heyetinde bulunmuştur.⁴¹

Yazar “Dârü’l-Feta’l ’Arabiyyi’l-Filistiniyye” ve “Dâru Sekâfeti’l Etfâl fi’l ’Irâk” adlarıyla bilinen iki yayınevinin var olduğu bir dönemde, yetmişlerde yazmaya başlamıştır. Fakat bu iki yayınevi de siyasi nedenlerden ötürü kapanınca ortada büyük bir açık oluşmuştur. Bu alanda verilen ödüllerin alanın gelişmesindeki etkisi de büyüktür. Bütün iyi gelişmelere rağmen niteliksiz eserler çocuk okurları son derece zedelemektedir. Yazar uzun süre erken çocukluk dönemi için kitaplar yazsa da daha sonra kanser hastası bir çocuğun hikâyesini

³⁶ Ömer Faruk Harman, “Men ve Selvâ”, Tdv İslam Ansiklopedisi (Tdv İslam Ansiklopedisi, ts.).

³⁷ “لقاء مع تغريد النجار”, haz. AlSalwaBooks, Youtube, 19.12.24

³⁸ “مسيرة أدب الأطفال في العالم العربي.. كما تراه الكاتبة الرائدة تغريد النجار”, Youtube, 4.12.24

³⁹ “https://kataranovels.com/novelist/تغريد-النجار/”, ts.

⁴⁰ Tamer Institute for Community Education, “*Mu'temeru Edebi'l- Arabî: el-Hareketü'n-Nakdiyyetü'l-Cem'iyyetü'l-Kuveyyetü litakaddumi't-Tufûle*”, 2018.

⁴¹ https://web.archive.org/web/20210108230912/https://fargad.sa/?p=28740/ 19.12.24

anlatmak istemiş, bu konuyu işleme biçiminin küçük yaşlara uygun olmadığını düşünmüş,⁴² ilk defa ilk gençlik için yazmış ve böylece “*Gubba ’atü Rağda (Rana ’nın Şapkası)*” isimli eseri ortaya çıkmıştır.⁴³ Nitekim o zamana kadar kendisini hep erken dönem çocukluk eserleri kaleme alırken rahat hissetmiş ve ait olduğu yerin burası olduğunu düşünmüş, sonra ise alanın ihtiyacı olduğunu düşünerek kalemini büyütmiştir. İlk gençlik için yazdığı ilk kitabın ödül alması kendisi için cesaretlendirici olmuştur.⁴⁴

Yazarın “*el-Ğavl (Dev)*” (2000) , “*Me’l-Mâni (Neden Olmasın?)*” (2014) ve “*Muğamara Acîbe Garîbe (Acayip Bi’ Macera)*” (2017) isimli kitapları evrensel değerler içerikli eserlere dikkat çekme ilkesi güden Alman White Raven Ödülü’nü⁴⁵ kazanmıştır. Ayrıca Ürdün Geleneksel Çocuk Edebiyatı Ödülleri kapsamında yazar olarak ödül almıştır. Pek çok eseri Arap Dünyasının prestijli ödülü Etisalat Ödülü’nü⁴⁶ defalarca kazanmıştır:

“*Limen Hâzihi ’d-Dumye (Bu Bebek Kimin?)*” (2019-İlk gençlik kategorisi) eseri başta olmak üzere “*Mâzâ Hasale Li Ehî Râmiz (Pabucum Dama Atıldı)*” (2017), “*Seteşrigu ’ş-Şems Veleve Ba ’de Hîn (Güneş Elbet Doğacak)*” (2017-İlk gençlik Kategorisi) “*Luğzu Ayni ’s-Sekar (Şahinin Gözündeki Şifre)*” (2014-İlk gençlik kategorisi), “*Sittü ’l-Küll (Cesur Balıkçı Kız)*” (2013-İlk gençlik kategorisi) “*Me’l-Mâni (Neden Olmasın?)*” (2013-resimli çocuk kitabı kategorisi) “*Ceddetî Nefîse (Nefîse Nine)*” (2012-Resimli çocuk kitabı kategorisi).

Diğer ödülleri ise şu şekildedir:

Sheikh Zayed Ödülü⁴⁷ kapsamında “*Gubba ’atü Rağda (Rana ’nın Şapkası)*” (2014-İlk gençlik kategorisi) kitabı ödül almıştır.

Arap Düşünce Derneği⁴⁸ tarafından Arapça kitabım kategorisinde “*Ceddetî Nefîse (Nefîse Nine)*” (2013) ödül almıştır.

⁴² “الكاتبة تغريد النجار في الندوة الافتراضية -أدب اليافعين قراءة في الواقع والتحديات”, haz. AlSalwaBooks, Youtube (04 Kasım 2020), 25.12.24

⁴³ Sâmîr Envâr Şimâlî, “Tagrîd en-Neccâr: Matlûbu Dirâsâtin Tugayyimu’l-A’malî’l-Müveccceheti li’l-Etfâl”, *Alqabas*, 29 Nisan 2023, <https://www.alqabas.com/article/5911559>.

⁴⁴ “تغريد النجار تتحدث عن فوزها بجائزة اتصالات لرواية لمن هذه الدمية؟”, haz. AlSalwaBooks, Youtube (20 Temmuz 2020), 21.12.24

⁴⁵ White Raven Madalyası: Her yıl verilen uluslararası ödül olan White Raven etiketi, evrensel temaları ve/veya sıra dışı ve genellikle yenilikçi sanatsal ve edebi tarzları ve tasarımları nedeniyle dünya çapında ilgiyi hak eden kitaplara verilir. Almanya, Münih’teki Uluslararası Gençlik Kütüphanesi’nin (IYL) dil uzmanları (Lektoren), her yıl dünya çapında yeni yayınlanan ve özellikle dikkat çekici buldukları kitapları seçmektedir

⁴⁶ Etisalat Ödülü: Çocuk edebiyatı alanında verilen ödülüdür. 2009 yılında Arap Çocuk Kitapları Yayıncıları Forumu tarafından kurulmuştur.

⁴⁷ Sheikh Zayed/Şeyh Zayed Ödülü: Yazıları ve akademik yayınlarıyla Arap kültürel, edebi ve sosyal hayatına katkıda bulunan yazarlara, aydınlarla ve yayıncılara her yıl verilen bir edebiyat ödülüdür.

⁴⁸ Çocukları Arapça okumaya teşvik edecek ve ana dillerine karşı olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlayacak metin, resim, düzen, hat, baskı ve cilt açısından yüksek kalitede kitaplar üretmeleri için yazarları, çizerleri ve yayıncıları teşvik etmek için ödül veren kuruluş.

Fransa Ulusal Kütüphane tarafından erken dönem çocuk şarkılarını içeren “*Dağdağa Musîka (Müziğin Ritmi)*” serisi en iyi Arap yayını kategorisine aday gösterilmiştir.

Anna Lindh Vakfı⁴⁹ tarafından “*Beytün li'l Ernebi's-Sagîr (Küçük Tavşan İçin Ev)*” isimli eserine Onur Ödülü verilmiştir (2010).

Ayrıca yazar Astrid Lingden Ödülü'ne⁵⁰ ve 2020 yılında dünya çapında en önemli çocuk edebiyatı ödülü sayılan Hans Andersen Ödülü'ne⁵¹ aday gösterilmiştir.

2.Edebi Kişiliği

Tagrîd en-Neccâr'ın edebi kişiliği ve çocuk edebiyatındaki yeri, hem bireysel tecrübelerle hem de toplumsal ve kültürel gözlemlerle şekillenmiş çok yönlü bir yapıya sahiptir. Yazarın eserlerinde hürriyet, eşitlik, kadının sesi ve toplumsal adaletsizlik gibi temalar açık ya da örtük biçimde işlenir. Çocuklara yönelik anlatısında hayal gücünü teşvik eden, çözüm odaklı, düşünmeyi geliştiren ve özsaygıyı besleyen bir tutum göze çarpar. Cinsiyet rollerinin dengeli biçimde dağıtılması, doğa ve kültürün ayrılmazlığı ve geleneksel Arap kültürüne bağlılık, onun edebi dünyasında önemlidir.

Tagrîd en-Neccâr'a göre yazar daima köklerine sadık kalmalı, gelenekten hareketle hikâyeleri dönüştürmelidir. Çünkü geleneksel hikâyeler temelde çocuklar için yazılmamıştır. Ona göre kültürel bir anlatı olan ve “*el-Ğavl*” kitabına konu olan dev karakteri, küçüklüğünde çocukları bir şeylerden korkutmak veya uyarmak için kurgulanmıştır. İşte bu üslup doğru değildir⁵² ve bu geleneğin izi çok daha eskidir. Çocuklar için anlatılan hikâyelerin izlerini Mısır piramitlerindeki hiyeroglafilerde izini sürmenin mümkün olduğunu söylemiştir. Dini hikâyelerinde Kuran'dan beslenmektedir. Kahramanlık hikâyeleri ise Antare'nin anlatılarından, Binbir Gece Masalları'ndan ve Sindibad'dan beslenmektedir. Tantavi'nin bu meseleye önem verdiğini, Mısır'da Kâmil Keylânî'nin bu alanda çalışmalar yaptığını belirtmiştir.⁵³

Neccâr'ın yazma biçimi kendi çocuklarından ve torunlarından aldığı ilhamla şekillenmiştir. Öğretmenlik yaptığı dönemde çocukları ve doğalarını gözlemleyerek

⁴⁹ Anna Lindh Vakfı: Kültürler arası karşılıklı saygıyı geliştirmek ve bölgenin ortak geleceği için çalışan sivil toplumu desteklemek amacıyla Akdeniz'in dört bir yanından insanları bir araya getirme amacı güden vakıf.

⁵⁰ Astrid Lindgren Anma Ödülü: İsveç hükümeti tarafından Astrid Lindgren anısına her yıl bir yazara, çizere, sözlü hikâye anlatıcısına veya okuma teşvikçisine verilen dünyanın en büyük çocuk edebiyatı ödülüdür.

⁵¹ Hans Andersen Ödülleri: Hans Christen Andersen Ödülü, İsviçre merkezli Uluslararası Çocuk ve Gençlik Kitapları Kurulu (IBBY) tarafından her iki yılda bir çocuk ve gençlik edebiyatında kalıcı eserler vermeyi başarmış bir yazar ve çizere, sanatçının yaşam boyu çocuk edebiyatına katkıları değerlendirilerek verilen ödüldür.

⁵² “مقابلة تغريد النجار مع برنامج حديث الصباح”، haz. AlSalwaBooks, Youtube (29 Eylül 2020), 20.12.24

⁵³ “تغريد النجار في حوارية بعنوان "حال أدب الأطفال في العالم العربي"”، haz. AlSalwaBooks, Youtube (02 Ekim 2022), 23.12.24

üretkenliğini arttırmış ve bu dönemde yazdığı öyküleri kendi imkânlarıyla resimleyerek çocuklara sunmuştur. Özellikle “*Câd ve Telâ*” isimli serisinde bu yöntemi izlemiştir. “*Bittîha (Koca Karpuz)*” adlı kitabında sınıfındaki Nora isimli öğrencisini karakter olarak kullanması, yazarın birebir tecrübelerinden nasıl beslendiğini gösterir.⁵⁴ Bu kitapta ilhamı, normalin ötesinde iri bir karpuz görmesi, “*es-Semâu Tuntiru Ta’am (Gökten Yiyecek Yağıyor)*” eserinde ise küçük bir kaplumbağadan ilham alması buna örnektir. “*el-Ğavl (Dev)*” kitabı çizgifilm olmuştur. “*Luğzu Ayni’s-Sekar (Şahinin Gözündeki Şifre)*” için Netflix platformu iletişim kurmuştur fakat siyasi konudan çekindikleri için vazgeçmişlerdir. “*Ernebi Sağîr (Küçük Tavşanım)*” ise şarkı olarak bestelenmiştir.⁵⁵ “*Mazâ Nelabü’l Ân (Şimdi Ne Oynayacağız)*” eserini ise kızı yedi yaşlarındayken okulunda düzenlenen tören için yeşil kumaştan hazırladıkları kostümden ilhamla yazmıştır.⁵⁶ “*Eşheb*” hikâyesi gaz satıcısının arabasını çeken attan, “*Men Habba’e Harûfe’l-Iyd (Kurban Kuzusunu Kim Sakladı)*” hikâyesini özellikle en küçük kızı Kerme’den ilhamla yazmıştır. Günlük olayları yazdığı “*Halazûn*” serisi de kızından ilhamladır.⁵⁷

Üniversite eğitiminde çocuk psikolojisine yönelmiş ve bu alanla edebiyatın birbirini tamamladığını düşünmüştür. Yazar 3-18 yaş arasına yazarken her yaş aralığının kendi ihtiyacını ve hazırbulunuşluğunu gözetir. Şöyle ki daha erken yaşlarda kitapları resim ağırlıklı, parlak kâğıt baskılı ve kalın kapaklı olmasını gözetirken 9-12 yaş için kaleme aldığı “*Gubba’atü Rağda (Rana’nın Şapkası)*” isimli eserinde metin ağırlıklı, çizimlerin özellikle siyah beyaz olduğu bir çalışma yürütmüştür. Böylelikle kitap tamamen resimsiz kitaplara geçiş aşaması niteliğinde olacaktır. Daha büyük yaşlar için kaleme aldığı eserlerin kapaklarında bazı metaforlar kullanmayı sevmektedir. Örneğin “*Sittü’l-Küll (Cesur Balıkçı Kız)*” isimli eserin orijinal kapağında akıntıya ters yüzen bir balık görülmektedir. Balığın vücudundaki desenler Filistin’in, Gazze’nin desenleridir.⁵⁸ Buradan da anlaşıldığı üzere yazar gerek çizimler gerekse hikâye açısından kitaplarında daima gerçeklerden beslenir. Bahsi geçen kitap “*Sittü’l-Küll (Cesur Balıkçı Kız)*”, gazetede Filistin’de Madeline adında bir kızın balıkçılık yapmasıyla ilgili gördüğü bir hikâyeden kurguladığı bir hikâyedir. Bunların gerçeklerden beslendiğini fakat hayal ürünü olduğunu açıkça belirtir. Ayrıca kitaplarının okullardaki müfredatla uyumunu

⁵⁴ AlSalwa Books, “Sabâhu’l-Hayr Tegûlu’l- Kâtibe Tagrîd en-Neccâr Batulate Kıssati’l-Biddîha Bint Sağîra İsmuhâ Nora”, (ts.).

⁵⁵ “بودكاست مدى الكلمات مع أمواج أبو حمدة | حلقة ١٢ ، الكاتبة تغريد النجار”، haz. Istikana, Youtube (03 Ekim 2024), 25.12.24

⁵⁶ “تغريد النجار تقرأ قصة ماذا نلعب الآن؟ و تناقش أسئلة عن الكتابة و كتبها”، haz. AlSalwaBooks, Youtube (08 Ocak 2023), 25.12.24

⁵⁷ “Arabic Interview with Taghreed Najjar” (ts.), 25.12.24

⁵⁸ “يوم جديد - لقاء الروائية تغريد النجار مع هناء الأعرج”، haz. Jordan Tv, Youtube, 20.12.24

önemser. Eserlerinin yapısını çocukların eğitimi, toplum içinde davranış kuralları ve akranlar arası hal ve hareketlere dair örtük bir öğretiyi üzerine kurmaktadır.⁵⁹

Tagrîd en-Neccâr eğitimcilikten sonra Hayâ Kültür Merkezi'ndeki yayınlara yöneticilik yaparken, erken çocukluk dönemine hitap eden kitaplara ihtiyaç olduğunu görmüş, daha sonra bu alanda yazmaya başlamış ve sonra kendi yayınevini kurmuştur. Neccâr, okullarda yazar buluşması yapmayı ve öğrencilere etkileşimli olarak kitap okumayı sevmektedir. Bunun kendisi için faydalı bir tecrübe olduğunu, çocukların düşünce yapısını güncel olarak bilmeye katkısı olduğunu düşünmektedir.⁶⁰ “Popüler Miras ve Arap Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Etkisi” başlıklı bildirisinde ise sözlü kültürden yazılı kültüre geçişteki süreci, din-siyaset-toplum eksenindeki değişimleri tartışmıştır. Arapça'nın korunması gerektiğini düşünmekte ve bu nedenle kitaplarında yerel kültürel motiflere yer vermektedir.⁶¹

Yazmaya öncelikle iyi bir okur olmakla başlamıştır. Bu da bireyin anne karnından itibaren kitapla tanışıklığıyla mümkündür. Çünkü yapılan araştırmalara göre anne karnından itibaren okumayla tanışan çocuğun dilin melodisini anladığını ve dünyaya geldikten sonra, henüz bebekken, kendisine farklı bir dilde konuşulduğunda bunu kavradığını ifade etmektedir. İlk gençlik çağında ise kitaplar çocuk için arkadaş konumunda olmaktadır.⁶² Onun okuma yolculuğu da bu şekilde gerçekleşmiştir. İlkokul hayatı boyunca yatılı okulda okuduğu ve yalnızca tatillerde eve gidebildiği zamanlarda, telefon ve internetin yokluğunda okuldaki kütüphanede çok vakit geçirmiştir. Kamil Keylânî'nin eserlerini, “*Bisâdi'r-Rîh*”, “*Semîr*” gibi dergileri okumaktadır. Kendisi de ilk olarak “*Semîr*” dergisinde yazıp çizmeye başlamıştır.⁶³ Çeviri eserlerde ise Enid Bloyton okuyarak başlamıştır. Eserlerinde diyalog bölümlerinin gerçekçi olması adına yer yer lehçeye kaysa da genellikle fasih olarak yazmaktadır.⁶⁴

Yazarın sadece çocuk edebiyatı alanında eser vermesi yani kendini bu alanla sınırlamasının nedeni kendi deyimiyle çocukları sevmesi ve ilk dönemlerde çocuk kitapları olarak basılan eserlerin çoğunlukla tercüme olmasıdır. Dolayısıyla yazar ülkesinin çocuk edebiyatı kategorisinde bir yükseliş yakalamasını arzu eder. Ona göre çeviri eserler farklı kültür yapılarını yansıttığı için Arap çocuklarına uygun değildir. Ayrıca yazar, anadil olarak

⁵⁹ “الكاتبة تغريد النجار تتحدث عن قصتها 'ست الكل'”, haz. Donya Ya Donya, *Youtube* (26 Eylül 2013), 20.12.24

⁶⁰ “تغريد النجار (Author)” (ts.).

⁶¹ Tamer Institute for Community Education, “*Mu'temeru Edebi'l- Arabî: el-Hareketü'n-Nakdiyyetü'l-Cem'iyyetü'l-Kuveyyiyetü litakaddumi't-Tufûle*”, 2018.

⁶² “تغريد النجار في استوديو ماراتون القراءة”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube* (16 Nisan 2024), 22.12.24

⁶³ “لقاء مع الكاتبة تغريد النجار على صفحة ACTE على الفيسبوك”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube* (09 Şubat 2021), 23.12.24

⁶⁴ “تغريد النجار تناقش روايتها الجديدة 'أبي السجين' 118 ” مع اليافعين في شومان”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube* (12 Nisan 2023) 20.12.24

Arapça'nın korunmasına önem vermektedir. Özellikle Arap toplumunda İngilizcenin baskınlığı güç geçtikçe artmaktadır ve bunun önüne geçmek, anadile geri dönmek için projeler yürütmektedir. Burada en büyük sorumluluğun aileye düştüğünü, çocuğa anadilinde okuma kültürü oturtması gerektiğini düşünmektedir.⁶⁵

Arap dünyasındaki çok dilli çocuklar da göz önünde bulundurulmalı, konuya tek bir açıdan bakılmamalıdır. Bu bağlamda Arapça kitaplara uygulanan sansürün İngilizce ve Fransızca kitaplara uygulanmamasını eşitsizlik olarak değerlendirir. Örneğin bir kitabında nargile geçtiği için eleştirildiğini, ancak hayatın gerçeklerinde var olan bu tür öğelerin övülmeden ama gerçekçiliğini koruyarak anlatılmasında bir sakınca görmediğini belirtir. Neccâr dilinin getirdiği sorumlulukları üstlenmeye hazırdır. Çünkü Arapça çok yaşayan bir lisandır. Hem yazılı hem konuşulan bir dil olmasından dolayı dikkat edilmesi gereken noktalar da daha fazladır. Son olarak, Arap-Filistinli yazar ve çizerlerden daha fazlasının beklendiğini ifade etmektedir.⁶⁶

Özellikle yetmişlerde basılan çocuk kitaplarının yetmiş bin nüsha satılması Neccâr için bu işin yerel değil bölgesel düzeyde önemsendiğini görmesi açısından etkili olmuştur. Bir dönem yayıncılar, çocuklar için kitap yayınlamanın çok kolay olduğu yanılgısına sahip olmuştur. Bunun böyle olmadığı ilk gençlik için kitap üretme aşamasında anlaşılmıştır. Çünkü gençler geleceğin yetişkinleridir ve akıllarında pek çok problemleri vardır. Okuma kültürleri de yetişkinlerinki kadar geniş olmalıdır. Fantastik, bilim-kurgu, korku, gerçeküstü, gerçek, tarih ve bilgi kitapları okumaları gerekmektedir fakat yeterince kitap yoktur. Bu alandaki kitaplar hep tercümedir. Bunlarda da kültürel çatışma problemleri ortaya çıkar. Ayrıca gençlerin çizgi-roman tarzındaki ihtiyaçlarına da karşılık verilmelidir. Bu alandaki eksikğin nedeni çizgi romanların çok maliyetli olmasıdır.⁶⁷

Yazarlığının ilk dönemlerinde pek çok problemle karşı karşıya kalmıştır. İngilizce değil Arapça olarak yazmak ve bunu yetmişli yıllarda yapmak bu zorluklardan bazılarıdır. Kitabı yayımlandıktan sonra karşılaştığı başka bir zorluk, yaygın bir dağıtım düzeni olmadığı için okullarla iletişime kendisinin geçmesidir. Bu dönemde Irak çocuk kitaplarının kaliteli ve uygun fiyatlarla Ürdün'de dağıtımına başlaması Neccâr'ı Irak bölgesinden bir yayınevi arama girişimine itmiştir. Dârü'l Feta'l Arabî ile üç kitaplık anlaşma yapmış fakat siyasi sebeplerden ötürü bu

⁶⁵ "مقابلة تغريد النجار على برنامج يوم جديد للحديث عن كتابها الجديد للأطفال 'طربوش جدي'", haz. AlSalwaBooks, Youtube, 20.12.24

⁶⁶ "لقاء مع تغريد النجار وسمر براج ويارا بامية في معرض جوتتبرج للكتاب", haz. AlSalwaBooks, Youtube (17 Ocak 2017), 20.12.24

⁶⁷ "تغريد النجار في حوارية بعنوان 'حال أدب الأطفال في العالم العربي'", haz. AlSalwaBooks, Youtube (02 Ekim 2022), 23.12.24

yayınevi ile devam etmek sıkıntılı bir hale gelmiştir. Daha sonra yazmayı bırakmamış, öğrencileri için yazarak hem Arapçasını hem de yazmasını geliştirmiştir. Bu süreçte çocuklar için hikâyeler yazıp çizmiş ve boyaması için öğrencilerine dağıtmıştır. Bu hikâyelerden her biri için çocuklardan birini kahraman olarak seçmiş, çocukların geri dönüşleri ve ailelerin isteğiyle bu hikâyeleri yayınlama konusunda cesareti artmış ve yeniden çizer ve yayınevi arayışına girmiştir. O zamanlar Ürdün’de çocuk kitapları için çizim yapan kişileri bulmak zor bir süreç gerektirmekteydi. Neccâr, ilk dönemlerde kitapları resimlemek için uygun çizerler olmadığını, basım maliyetlerinin çok yüksek olduğunu fakat insanların ilgisinin onları daha fazla çaba konusunda cesaretlendirdiğini belirtmektedir. Başlarda tek çizerle çalışan yayınevi bir müddet sonra çocukların çeşitlilik sevdiğini fark etmiş ve yeni çizerler arama girişiminde bulunmuştur. O zamanlar Iraklı çizerler Irak’taki savaştan ötürü Ürdün’e göç etmişlerdi. Bu da Neccâr için avantaja dönüşmüştür. Zamanla internet kullanımı yaygınlaştıkça çizer aramak kolaylaşmış ve Suriyeli bir çizer olan Lüceyne Asîl ile çalışmıştır.⁶⁸ Ayrıca dergiler için çizimler yapan Menâl Heddaâdî adında bir çizer bulmuş ve bazı kitaplarında da onunla çalışmıştır. Onu vazgeçmemeye iten durum, kitapların çocuklar için öğrenme aracı olarak kabul edilen televizyon veya görsel kolaylık sağlayan diğer teknolojilerden de öte, karakter inşasında ve anlama kabiliyetinin gelişmesindeki olumlu etkisidir.⁶⁹

Tagrîd en-Neccâr, ülkesinde alana katkı sağlayan Heyâ Sâlih, Semer Dûdin, Abîr Tahir, Râşid İsa, Mahmud er-Recebî gibi yazarların da içlerinde olduğu, Abdülhamid Şûman Vakfından çıkan “*Taganniyâtü’l-Kitâbeti’l-Kasasiyyeti li’t-Tıfl*” isimli kitapta yer almıştır. Bu projedeki amaç çocuklar için yazmak isteyenlere bu işe dair gerçek tecrübeler sunmaktır. Bu kitapta Tagrîd en-Neccâr’a ait iki bölüm vardır. Birincisi “İlk gençlik için yazmak: sınırları ve faydaları” başlığındadır. Yazar, bu merhaleyi 12-18 yaş arasını karakterize eden fiziksel, psikolojik ve zihinsel özelliklerin eserlerindeki işlenişine değinir. İkinci bölüm başlığı ise “8-11 yaş çocuklar için hikâye yazma teknikleri” şeklindedir. Neccâr’a göre bu alanda ilerlemek isteyenler alanın özelliklerini bilmeli, yazmak konusunda mahir olmalı, çocuğun dünyasına dair yeterli bilgi ve hayal gücüne sahip olmalıdır. Ona göre, geçen asır boyunca Arap çocuk edebiyatı nicelik ve nitelik anlamında büyük adımlar atmıştır. Hal böyle olunca çocuk edebiyatı üretimi konusunda büyük bir sıçrayış gerçekleşmiştir. Sadece bu alana özel yayınevleri çoğalmış, sadece bu alanda var olan yazarlar ve çizerlerin sayısı gün geçtikçe artmıştır. Son 20-25 yılda çocuk edebiyatına olan ilginin arttığını belirtir.⁷⁰ Buna rağmen Tagrîd en-Neccâr hala

⁶⁸ “Arabic Interview with Taghreed Najjar”, 25.12.24

⁶⁹ “مقابلة الكاتبة تغريد النجار مع عرمرم”, haz. AlSalwaBooks, Youtube, 20.12.24

⁷⁰ “Aydemir, Fatma Zehra. “Tagrif Arif en-Neccar ile”, *Mahalle Mektebi* 81 (2025), 34.

yolun başında olduğunu düşünmektedir. İlk gençlik edebiyatı alanında ise ülkesi deneysel bir aşamadır ve kendi çizgisini oluşturma yolunda bir geçiş sürecindedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, çerçeveleri belli eleştiri faaliyetlerinin olmayışıdır. Bir diğer sebep, konu hakkında kapsamlı bir eğitimin olmayışıdır. Bunların tamamlanması alan hakkındaki eksiklere dikkat çekerek onlar üzerinde yoğunlaşmak açısından çok faydalı olacaktır. Yazarın bildirisinde sunduğuna göre Arap dünyasında 3-7 yaşa hitap eden resimli kitaplar çoktur. Bunun dışındaki alanda ise büyük bir eksik vardır. Nitekim dünya edebiyatında kategoriler genel olarak şu şekilde kategorize edilir: Board Books/Karton Kitaplar, Picture Books/Resimli Kitaplar, Picture Story Books/Resimli Hikâyeli Kitaplar, Early Reader/Erken Okuma, Chapter Books/Bölümlü Kitaplar, Middle School Books/Ortaokul İlk Gençlik, Young Adult Books/Lise İlk Gençlik.⁷¹

Tagrîd en-Neccâr Arap dünyasında da bu kategorilendirmenin yapılması gerektiğini düşünmektedir. Yukarıda sayılan sınıflar arasında 8-11 yaş arasına uygun kitaplar daha aşama aşama giden “Chapter Books” veya “Picture Story Books” denilen kitaplardır. Picture Story Books’ta iki üç sayfaya bir bölüm bitmeli, dil basit olmalı, betimlemeden çok olaya odaklanılmalıdır. Kelime sayısı olarak 1000-2000 arası olmalıdır. 6-8 yaş aralığını okumaya başlama yaşı olarak kabul edilir ve bu aralığa hitap eden kitaplardaki hikâyelerin uzunluğu bir ya da iki sayfa olmalıdır. Kelimelerin açık olması, hikâyede diyalogların varlığı ve hızlı anlatım gereklidir. Genel olarak çözümün sihir, doğüstü bir olay veya tesadüfe bağlanmaması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü bu durum olay örgüsünü zedeleyebilir. Bilakis, sonuçta gelen başarı çocuğun kendi gayretinden ve zekâsından olmalıdır.⁷²

Neccâr, çocuk kitaplarının bir amacı olması gerektiğine ve çocukların yanlışlarını fark ederek düzeltebilecekleri bir içerik taşıması gerektiğine inanır. Ona göre çocuk edebiyatı bireysel bir uğraş değil, toplumsal bir sorumluluktur.⁷³ Kitaplarının çizgi filme uyarlanması için girişimlerde bulunmuş, dijital yayıncılığa da karşı çıkmamış; fakat matbu eserin hâlâ öncelikli olduğunu vurgulamıştır. “*Muğâmara fî Mezra’a*” kitabı bu bağlamda dijital platformlara uyarlanmış ve interaktif bir içerikle sunulmuştur.⁷⁴

⁷¹ Heyâ, Sâlih vd. *Taganniyâtü'l-Kitâbeti'l-Kasasiyyeti li't-Tıfl*, (Müessesetü Abdi'l-Hamîd Şûmân, 2018).

⁷² Heyâ, Sâlih vd. *Taganniyâtü'l-Kitâbeti'l-Kasasiyyeti li't-Tıfl*, 47-55.

⁷³ “مسيرة أدب الأطفال في العالم العربي.. كما تراه الكاتبة الرائدة تغريد النجار”, 5.12.2024

⁷⁴ “Arabic Children Book Author Taghreed Najjar النجار الاطفال قصص الكاتبة”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube*, 5.12.24

3.Eserleri

Tagrîd en-Neccâr eserlerinin bir kısmını birbirinden bağımsız karakter ve kurgular içinde yazsa da bir takım kategoriler altında toplamıştır. Bazı eserlerini ise seri olarak kaleme almıştır. Bu eserleri şu şekilde incelemek mümkündür:

3.1.Ahseni Sadîk Serisi

Yedi kitaptan oluşmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere arkadaşlık ve dostluk temalı kitaplardan oluşmaktadır:

Ka'k (Simit) kitabında bir kedi ve Ali karakterinin etrafında dönen olaylar izlenmektedir. Ali hafta sonları babasına yardım etmeyi sevmektedir. Sabahları erkenden kalkıp taze simit satar. Susam isimli kedi Ali'den kendisiyle oynamasını ister. Ali işim var diyerek kediyle ilgilenemez. Kedi Ali'nin dikkatini çekmek için elinden geleni yapsa da işe yaramaz. Kendisini sirkteki aslana benzetir, simit ise aslanın içinden atlacağı halkadır. Planını hemen uygulamaya döker ve simide doğru atlar. Fakat sadece kafası simidin içinden geçer. Çünkü yazarın ifadesine göre “simit küçük, kedi ise büyüktür.” Kedi kendi kendine bir tekerleme tutturarak Ali'den kaçır. Yolda karşılarına polis çıkar ve durumu garipser. Susam durmaz ve Ali'nin kendisini asla yakalayamayacağını söyleyerek kaçmaya devam eder. Kafenin önünden geçerlerken garson da tıpkı polis gibi bu durumu garipser. Sebze-meyve satıcısının önünden geçerlerken oradan alışveriş yapmakta olan kadının elinden tutan küçük kız ve satıcı da aynı tepkiyi verir. Susam ağaca atlayınca boynundaki simit ağacın dalına takılır. Ali Susam'ı yakalar ve yaptıklarının karşılığı olarak ona simit satmada yardımcı olması gerektiğini söyler. Hikâye boyunca metni tamamlayan görselde kültürel izler görmek mümkündür Sebze meyve satan satıcının elindeki karpuz ve Ayrıca Ali karakterinin kefiye taktığını görülmektedir.⁷⁵ Eserde kültürel temalar işlenmekte ve çocuklara gündelik hayattan mesajlar sunulmaktadır. Bu eser 1993 tarihlidir.

Za'a Ömer (Ömer Kayboldu) isimli kitap annesiyle çarşıya çıktığı esnada kaybolan bir çocuk etrafında dönmektedir. Annesi Ömer'i kaybettiğini anlayınca ağlamaya başlar. Kadının bu halini görenler onu sakinleştirmeye çalışırlar ve Ömer'i tarif etmesini isterler. Annesi Ömer'in yedi yaşlarında olduğunu, kırmızı gömlek ve mavi pantolon giydiğini söyler. Ömer bir kedinin peşine takılmış ve annesinden uzaklaştığını geç fark etmiştir. Annesinin olmadığını görünce ağlamaya başlar fakat sesini kimseye duyuramaz. Bir süre sonra sakinleşir ve kaybolduğu dükkânı aramaya karar verir. Fakat bütün dükkânlar birbirine benzemektedir. Ömer

⁷⁵ Tagrîd en-Neccâr, *Ka'k* (Amman: AlSalwaBooks, 1993).

şaşkın şaşkın etrafta dolaşırken bir adam onu durdurur ve eğer kaybolduysa kendisiyle eve gelmesini ve sonra annesini arayabileceklerini söyler. Ömer adamla gitmek ister fakat sonra annesinin yabancılarla gitmemesi gerektiğine dair uyarısını hatırlar. Adama teşekkür ederek oradan ayrılır. Ömer'i gören bir adam arabasını durdurur. Eğer kaybolduysa onunla arabaya binmesini söyler. Ömer binmek ister fakat annesinin uyarısını hatırlar ve teşekkür ederek oradan ayrılır. Sonra bir an babasının iş yerinin numarasını ezberlediğini hatırlar. Dönerciye gider telefonunu kullanmak için izin ister. Dükkân sahibi izin verir. Ömer babasının iş yerini arar fakat hat meşgul çalmaktadır. Ömer dönerciden çıkar, üzüntülüdür. Ne yapacağını bilemez bir haldeyken aklına bir fikir gelir. Güvenliği sağlayan, çocukları gözeten biri, trafik polisine gider. Kaybolduğunu söyler. Polis ona sen Ömer misin, der. Çünkü o da Ömer'i arıyordu. Annesinin yanına giderler. Ömer'i görünce anne ona sarılır ve bir daha yanından ayrılmamasını ister. Polise teşekkür eder evlerine dönerler.⁷⁶ Eserde çocukların kaybolmaları durumunda soğukkanlılıklarını koruyarak yabancılarla durumu fark ettirmemeleri ve polise güvenmeleri mesajı işlenmiştir.

Fîfi isimli eserde kurgu Salih dayının çiftliğinde başlamaktadır. Burada inekler, tavuklar, ördekler ve tavşanlar vardır. Bir gün Salih dayı Dâne'den bir mektup alır. Mektupta onu doğum gününe davet ettiği yazılmaktadır. Salih dayı uzun bir müddet ne hediye edeceğini düşünür. Nihayet seçimini yapmıştır: Ona ineği Fîfi'yi hediye olarak getirir. Hediye olduğu belli olsun diye balon da bağlamıştır. Salih dayı Fîfi'nin çok ideal bir hediye olduğunu ve ona her gün taze süt vereceğini söyler. Dâne sınıfında ineği olan tek kişi olduğunu söyler mutlulukla. Fîfi'yi ağaca bağlar ve oradan hareket etmemesi gerektiğini söyler. Fakat Fîfi ağaca bağlanmaktan hiç hoşlanmaz ve ipi kuvvetlice çeker koparır. Gülleri ezer. Dâne gülleri ezmemesi gerektiğini söyler. İnek elma ağaçlarından oluşan bahçeye gider ve onlardan yemek ister. Dâne buna da engel olur. Fîfi istediğini elde edemediği için kendine yeni bir hedef belirler. Bu sefer babanın arabasının üstüne atlar. Baba Fîfi'yi orada duramayacağını söyleyerek uyarır. Fîfi evin içine girer. Bu sefer de annesi Fîfi'ye evin içine giremeyeceğini söyler. Fîfi'yi dışarı çıkarır, iple bağlar ve süt sağmaya başlar. Fakat Fîfi iple bağlanmaktan hiç hoşlanmaz ve kovaya vurur. Kova içindeki sütle birlikte Dâne'nin annesinin başına dökülür. Bunun üzerine anne Salih dayıyı arar ve Fîfi'yi geri götürmesini ister. Çünkü Fîfi için en uygun mekân çiftliktir. Salih dayı Fîfi'yi götürürken Dâne'yi de her hafta ziyaret için beklediklerini söyler. Fîfi her defasında kendine has sesleri çıkararak tepkisini belli eder.⁷⁷ Sade bir olay örgüsü

⁷⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Za'a Ömer* (Amman: SalwaBooks, 1993).

⁷⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Fîfi* (Amman: SalwaBooks, ts.).

üzerinden çocuklara her canlının doğal yaşam alanı olduğu, sorumluluk bilinci ve aile içi işbirliği mesajları verilmektedir.

Men Habba'e Harûfe'l-Iyd (Kurban Kuzusunu Kim Sakladı) isimli eser kurban bayramına birkaç gün kala Filistin'den ailesini ziyaret etmek için gelen Fatûm nineyi odağına alan bir anlatıdır. Nine yoldan gelip biraz dinlendikten sonra torunu Selma ninesine göstermek için bayramlıklarını getirir. Nine Fatûm torununun bayramlıklarını çok beğendiğini söyler ve düşüncelere dalar. Bir süre sonra bayram hakkında konuşmanın ona torunun yaşlarında başından geçen bir anısını hatırlamasına sebep olduğunu söyler. Anlatmaya başlar, o zamanlar yedi yaşındadır. Koyun satan bir bedeviden kurban bayramı için kuzu alırlar. Nine Fatûm kurbanlıkla çok yakın bir bağ kurar ve onunla arkadaş olur. Nereye giderse yanında gelir. Kuzuyla Fatûm arasında çok güçlü bir bağ oluşmuştur. Bir gün annesi ve teyzesinin kurbanlık hakkında konuştuklarını duyar. Kuzuyu nasıl ve nerede kurban edeceklerini konuşuyorlardı. Bunu duyan Fatûm yıkılır ve arkadaşını kurtarmaya niyetlenir. Mağaraya gider, kuzuyu oraya saklar ve eve döner. Annesine koyunun kaybolduğunu söyler. Annesi bunun nasıl olduğunu sorar. Kardeşleri kuzuyu ararlar fakat bulamazlar. Fatûm'un dedesi duruma el koyar çünkü torunu ile aralarında şefkatli bir bağ vardır ve Fatûm ona koşulsuz güvenmektedir. Meseleyi dedesine anlatır. Dedesi torununa sarılır ve kurban bayramının hikâyesini, İbrahim'in ve İsmail'in hikâyesini anlatır. Fatûm hikâyeyi bildiğini söyler fakat ağlamaya devam etmektedir. Dedesi bu kurbanın muhtaçlara dağıtıldığını ve aile sofralarının kurulma nedeni olduğunu söyler. Hikmeti budur. Fatûm ise bunu da anladığını fakat onun derdinin kuzuya çok bağlanmak olduğunu söyler. Onu arkadaş gibi seviyordur. Dedesinden yardım ister. Dedesi burada büyüklerine Fatûm gibi küçük bir kızın kurbanlık kuzuyla ilgilenmesine izin vermesinden dolayı sitem eder. Ağlamayı bırakmasını ona yardım edeceğini söyler. Bundan sonra kurbanlıklarla ilgilenmeyeceğine dair söz vermesini ister. Dede Fatûm'un annesine yeni bir kurbanlık almayı teklif eder. Böylece kuzu onlarla birlikte kalacak ve sütünden faydalanmaya devam edeceklerdir. Anne bunu kabul eder. Kurban günü geldiğinde Fatûm bayramlıklarını giyer, oyunlar oynar, sevdikleriyle unutamayacağı bir gün geçirmiştir. Fatûm nine anlatmasını bitirince Selma şakayla karışık ninesine küçükken bu kadar yaramaz olduğunu bilmediğini söyler. Nine de asıl yaramazın onların babası olduğunu söyler. Selma ve Mâhir'in babası annesinden hiçbir şey anlatmamasını istese de Fatûm nine anlatacaktır.⁷⁸ Pedagojik, duygusal ve kültürel mesajlar içeren eserde çocukların bağ kurduğu varlıktan ayrılmasının güçlüğüne,

⁷⁸ Tağrîd en-Neccâr, *Men Habba'e Harûfe'l-Iyd* (Amman: SalwaBooks, 1999).

kuşaklararası iletişime ve anlatı geleneğine değinilmektedir. Bu eser 1999 tarihlidir ve tasarımı yenilenmiştir.

Ernebü Kerme (Kerme'nin Tavşanı) kitabında Kerme karakterinin babası bir gün eve elinde bir kutuyla gelir. Kız babasına kutunun içinde ne olduğunu sorar. Babası kutunun içinde kar gibi bembeyaz ve yumuşacık tüyleri olan, tatlı evcil bir hayvanın olduğunu söyler. Kerme cevabı bulmuştur: Havuç yemeyi seven bu hayvan tavşandır. Babası, tavşanı kızına emanet eder ve ona iyi bakması gerektiğini söyler. Kerme küçük tavşanı kucağına alır, tüylerini okşar ve şarkı söyler. Ona uyuması için yatak yapar. Yatağı şarkı söyleyerek sarı renge boyar. Bir gün yine bahçede oynarlarken tavşan açık pencereden evin içine atlar. Kerme bahçede oynamak için tavşanı çağırır da hayvan dönmez. Kerme tavşanı evin içinde aramaya başlar. Bu esnada tavşan bir yerden diğerine atlamakta ve saklandığı yeri sürekli olarak değiştirmektedir. Yazar kitabın bu bölümlerinde okurla etkileşimi artırır ve çocuk okuru kitabın içinde gizlenen tavşanı bulması için tetikler. Nihayet Kerme tavşanı bulamayacağına karar verir. Akşam olunca uyumaya hazırlanır, yatağında bir kıpırtı hisseder. Sanki bir şey hareket etmektedir. Kerme'nin bağırtısına gelen anne-babası yatağın örtüsünü kaldırır ve hareket eden şeyin tavşan olduğunu görürler. Bu zamana kadar tavşanına herhangi bir isim bulamayan ana karakter nihayet bir isim de bulmuştur "oyuncu". Burada yazarın her defasında tekerleme tadında yeni bir şarkı yazması da dikkat çekicidir.⁷⁹ 2011 tarihli kitapta kitapta sahiplenilen hayvanların sadece mutluluk değil beraberinde sorumluluk da getirdiği mesajı verilmektedir. Ayrıca kitap içinde gizlenen tavşan çocuğun kitaba aktif olarak katılmasını sağlayacaktır.

Neşme ve Câsim'de ise hikâyenin kahramanları bedavidir ve çadırlarının dışından gelen bir sesle uyanmaktadır. Babası kamyonetin kasasından küçük bir deve indirir. Neşme devenin nereden geldiğini sorunca babası onun bir şeyhten hediye olduğunu belirtir. Neşme deveyi okşar ve ot verir, ona Câsim ismini verir. Küçük deve de bu ismi beğenmiştir. Neşme'nin iyi bir kız olduğunu ve burada mutlu olacağını düşünür ve daha ilk günden iki yakın arkadaş olurlar. Yün sezonu geldiğinde Neşme de kabilesinin büyükleriyle birlikte yün eğirip boyamayı öğrenir. Hatta Câsim için güzel bir eyer bile yapmıştır. Kurban bayramı sabahında Neşme bayram kıyafetlerini giyer. Câsim de desenli eyerini kuşanmıştır. Neşme'nin kardeşleri Câsim'in etrafında şarkı söylemeye başlarlar. Güneş battıktan sonra Neşme'nin ailesi geleneksel kahve ritüeli için ateşin etrafında oturur ve gazeller şarkılar söyleyip kahve içerler. Neşme babasının onu ve Câsim'i ne zaman şehre götüreceğini sorar. Baba Neşme'yi yakında götüreceğini ama Câsim'i götüremeyeceğini çünkü şehrin develere uygun olmadığını söyler.

⁷⁹ Tağrîd en-Neccâr, *Ernebü Kerme* (Amman: SalwaBooks, 2011).

Câsim buna sinirlenir, şehrin parlak sokaklarını ve yüksek apartmanları görmek ister. Madem baba onu götürmeyecektir, o da kendi gidecektir. Câsim herkes uyuduktan sonra yerleşim yerinden ayrılır. Şehre ulaştığında etrafına dehşetle bakar. Arabalar ona korna çalar. Hızla başka bir yere gider ve oyun oynayan çocuklar görür. Mutlulukla onlara yaklaşır fakat çocuklar ondan korkar ve ona taş atmaya başlarlar. Câsim'in kalbi korkuyla dolmuştur. Neşme'yi özlemektedir. Kendisine taş atan çocuklardan kaçarak bir evin bahçesine sığınır. Ev sahibi bahçesindeki deveyi görünce polisi arar çünkü deve güllerini eziyordur. Polis hayvan kurtarma aracıyla gelir ve Câsim'i hayvanat bahçesine götürür. Parmaklıkların arkasında kendisini çaresiz hissetmektedir. Çölü ve bitmek tükenmek bilmeyen gökyüzünü izlemeyi özler. Hiçbir şey yemez, içmez, sırtına çocukları alıp eğlendirmez. Olduğu yere çöker. Onun bu halini gören yetkililer sahibini ararlar. Bu esnada Neşme devesini kaybetmenin hüznü içindedir. Radyodaki haberi duyunca hemen babasına durumdan bahseder. Hayvanat bahçesine giderler. Câsim ve Neşme birbirlerine kavuşmanın mutluluğunu yaşar. Onları izleyenler de şarkı söyler el çırparlar. Anlatının çöl, bedevi yaşantısı gibi eski Arap kültürü sahneleri üzerine kurulmuş olması hikâyedeki en dikkat çekici taraftır. Dikkatli okur metnin bir bölümünde çöl ve şehir hayatını kıyaslamak imkânı bile bulabilir.⁸⁰ Tasarımı yenilenen bu kitapta geleneksel kültür ve çöl yaşamı, doğa-kültür arasındaki gerilim ve özgürlük mesajı işlenmektedir.

Eşheb lâ Yu'cibuhu'l Aceb (Eşheb Hiçbir Şeyi Beğenmez) isimli eser bu serinin bir diğer kitabıdır. Bu eserde güneşli bir günde Eşheb isimli yavru tayın temizlik bürosuna gitmesi ve kendisine uygun iş aramasıyla başlar. İşveren Ebû Ahmed tam da ona göre bir iş olduğunu söyleyerek yarış pistine gidebileceğini söyler. Eşheb kendisinin güçlü ve hızlı olduğunu söyleyerek hayallere dalar. Antrenör Eşheb'i sever ve yarış atı olmak istiyorsa her sabah erkenden kalkmasını ve çalışmasını söyler. Eşheb bunun çok uzun ve meşakkatli bir süreç olduğunu fark edince kendisine başka bir iş arar. Bu sefer çiftlikte kendisine göre olduğunu düşündüğü bir ilan görür. Hayaller âlemine dalarak çiftliğe gider fakat bu sefer de yine her sabah erkenden kalkıp tarlayı sürmesi gerekmektedir. Bu iş de ona göre değildir. İşverenden başka bir iş ister. Ebû Ahmed Eşheb'e tepkilidir fakat yeni bir iş sunar. Bu seferki iş şehir merkezinde fakat gaz arabası çekme işidir. Yine her sabah erkenden uyanması gerekmektedir. Eşheb gaz arabasını çekmeye ve şehrin gürültüsüne dayanamaz ve yeni bir iş aramaya girişir. İşvereni bu sefer Eşheb'e fena çıkışır fakat Eşheb son olarak bir iş daha ister. Son olarak film setinde çöldeki atı oynama işini kapar. Eşheb'i beğenirler ama kılıçlı bir sahne olacağı için korkup kaçar. Kendisine uygun iş olmadığını düşünür ve ne yapacağını bilemez. Yolda ağlayan

⁸⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Neşme ve Câsim* (Amman: SalwaBooks, 2011).

bir palyaço görür. Neden ağladığını sorunca palyaço çocukları güldüremediği için sirkten kovulduğunu söyler. Eşheb birlikte gösteri yapmayı teklif eder. Sirk müdürü palyaçoya bunun son şansı olduğunu söyler. Eşheb ve palyaço bilinçsiz bir şekilde çok komik bir gösteri sunarlar. Nihayet Eşheb kendisine uygun bir iş bulmuştur.⁸¹ Hikâyenin mesajı çalışma disiplini ve sabır, toplumda yer edinme arayışı, toplumun beklentilerine uymayan bireylerin yolculuğu, ben kimim ve ne olmak istiyorum sorularına cevaplar aramak üzerine kuruludur. Bu hikâyeye 1994 tarihlidir ve yeni baskılarda tasarımı yenilenmiştir.

Es-semâu Tumturu Ta'amen (Gökten Yiyecek Yağıyor) isimli eser Fâris'in eve dönerken evcil hayvan satan bir dükkânda köpek görmesi ve annesinden evcil hayvan istemesiyle başlar. Annesi köpek yerine su kaplumbağası alır. Adını Suhlûf koyar. Onu en yakın arkadaşı olarak görür ve her şeyini anlatır. Hayvanını kaybeder, bahçenin her yerinde onu arar. Bu esnada kaplumbağa geceyi başka yerde geçirir. Sabah uyandığında bir kediyle karşılaşır. Kedi onunla oynamak ister ama Suhlûf karşılık vermeyince gider. Karşısına kuş çıkar. Suhlûf gökyüzüne bakar, gökyüzünün her sabah yemek yağdırdığını söyler. Kuş güler ve gökyüzünden yalnızca yağmur yağdığını söyler. Suhlûf yerde güm güm ses hisseder. Bu kişi Fâris'tir. Sabah uyanır uyanmaz Suhlûf'ü aramaya bahçeye çıkmıştır. Bahçedeki görevlinin fiskiyeyi açmasıyla birlikte kaplumbağa suyla yükselir. Fâris kaplumbağasını bulmuştur. Senin uçabildiğini bilmiyordum diyerek onu odasına götürür. Ona kaplumbağa yeminden üç kere döker. Anlatı Suhlûf'ün "Gökyüzünün yemek yağdırdığını söylemişim sana kuş kardeş" şeklindeki iç sesiyle biter⁸² Bu kitap hayvan sevgisi, sorumluluk ve çocuğun dünyasındaki hayal-gerçeklik dengesinden bahsetmektedir. Serinin diğer kitaplarından farkı, eserin yazarın kendi sitesinde "Ahsanî Sadîk" serisi içerisinde geçmemesidir.

3.2.Halazûn Serisi

Altı yaşındaki Cûd karakteri, ailesi ve arkadaşları etrafında dönen günlük olayları mizahi bir üslupla anlatan on kitaptan oluşan bir seridir. Yazar burada kendi ev hâllerinden ilham almıştır. Halazûn serisinin sade ve yormayan karakter çizimleri, sahneyi boğmayan arka planı tam kendi okuruna uygundur. Serinin tamamı Suriyeli çizim sanatçısı Luceyne el-Asîl tarafından resimlendirilmiştir. Seri 1999 tarihli olup yeni baskısında modern çizgilerle tasarımı yenilenmiştir.

⁸¹ Tağrîd en-Neccâr, *Eşheb Lâ Yu'cibuhu'l-Aceb* (Amman: SalwaBooks, 1994).

⁸² Tağrîd en-Neccâr, *es-Semâu Tumturu Ta'amen* (Amman: SalwaBooks, 2015).

Seri “*Ene Müdhişe (Ben Muhteşemim)*” kitabıyla başlamaktadır. Bu kitapta Cûd karakteri neden muhteşem biri olduğunu anlatmak için kendini tanıtır. O mühendis babasının kızıdır. Bazen babasıyla inşaata gider ve dönüşte babası ona tatlılar alır. Doktor annesinin de kızıdır. Annesi de bazen kendisini muayenehanesine götürür ve her gece yatmadan önce ona kitap okur. Zeyd’in ablasıdır. Onu ne kadar çok sevse de saçını çekmesinden hiç hoşlanmaz. Cümâne’nin de kız kardeşidir. Birlikte ablasının odasında resim çizip boyama yaparlar. Ablası onu eşyalarını kurcalarken görünce ise odasından gönderir. Dedesi ve ninesinin torunudur. Dedesi öğle yemeğinden sonra gazete okumak için koltuğuna oturup uyuyakalır. Ninesiyse birlikte lezzetli pastalar yaparlar. Pasta yaparken ona yardım etmeyi ve kabın dibini sıyırmayı çok sever. Semîr ve Hibe’nin arkadaşıdır. Onlarla oyun oynar. Anlatı Cûd’un okura yönelttiği “siz de benim gibi muhteşem misiniz?” sorusuyla biter.⁸³ Bu kitap çocuğun benlik gelişimi ve kimliğinin farkında olması, aile ve arkadaşlık ilişkileri ve özgüven temalarını işlemektedir.

İnnenî Estetîu (Yapabiliyorum)’da anlatıcı Cûd dört yaşındayken bazı harfleri yanlış çıkarttığından bahsederek hikâyeyi anlatmaya başlar. Önceki sene anasınındayken başına gelen bir olayı anlatır. Cûd noktalı ha harfini noktasız olarak telaffuz ediyordur. Çocuklar ona gülerler, Cûd ağlar. Öğretmen çocukları uyarır ve bunun normal olduğunu yakında düzeleceğini söyler. Ertesi gün Cûd yine harf hatası yapar ve akvaryumdaki balığın “a-ri-ga” terlediğini söyler. Hâlbuki “ğa-ri-ga” boğuldu demek ister. Çocuklar ona yine gülerler. Cûd öfkesine hâkim olamaz ve kendisine gülen Semîr’i yere iteler. Öğretmen iki tarafı da uyarır ve barışırlar. Kreşteki diğer çocuklar artık Cûd’un telaffuz hatasına gülmezler. Cûd küçük bebek kardeşi Zeyd’le şakalaşırken “ğ” harfini çıkartabildiğini fark eder ve hemen annesine sarılır. Cûd’un kardeşi Zeyd’e teşekkür etmesiyle hikâye biter.⁸⁴ Bu kitapta kendini ifade etme, dil gelişimi, zorluklara başa çıkma ve akranlar arası iletişim temaları işlenmektedir.

Ehî Zeyd (Kardeşim Zeyd)’de hikâye Cûd’un okura “kendilerini rahatsız eden bir küçük kardeşleri olup olmadığını” sormasıyla başlar. Kardeşi Zeyd oldukça rahatsız edicidir. Bahçedeki saksıyı kırar fakat ninesi nazar olarak değerlendirir. Dedesi ise torunundan daha değerli olmadığını ifade eder. Kimse Zeyd’i yaramazlıkla suçlamamaktadır. Kedilerinin kuyruğunu çektiğinde bile ağlayan kişi Zeyd’dir. Sabahları erkenden kalkıp Cûd’u da uyandırmaya çalışır. Zeyd’i başından savmaya çalışsa da nafiyledir. Cûd odanın sessizleşmesiyle Zeyd’i odasından gönderdiğini düşünerek uykusuna geri döner. Zeyd’in ortalarda dolanmaması dikkatlerini çeker. Her yere bakarlar fakat Zeyd’i bir türlü bulamazlar. Nihayet dolaba bakarlar,

⁸³ Tağrîd en-Neccâr, *Ene Müdhişe* (Amman: SalwaBooks, 1999).

⁸⁴ Tağrîd en-Neccâr, *İnnenî Estetîu* (Amman: SalwaBooks, 1999).

Zeyd giysi dolabının içinde uyumuştur. Cûd son olarak Zeyd'e onun çok rahatsız edici olduğunu fakat yine de onu sevdiğini söyler. Hikâye bu şekilde son bulur.⁸⁵

Lâ Taglag Yâ Bâbâ (Endişelenme Baba) hikâyesinde Cûd babasına yardım etmeyi sevdiğinden bahsederek okurla konuşmaya başlar. Bir sabah Cûd'un annesi alışveriş listesi hazırlamak için kızından kalem ister. Cûd listeyi kendisi de yapmak ister. Baba televizyondaki futbol maçı başlamadan önce alışverişini bitirmiş olmayı ümit eder. Cûd da babasıyla gitmek ister. Yolda arabanın tekerleği patlar. Cûd tekerleği değiştirirken babasına yardım eder. Markete girdiklerinde babası alışveriş listesini arar fakat tekerleği değiştirme esnasında kaybettiğini düşünür. Cûd kendisinin de alışveriş listesi yaptığını söyleyerek babasını teselli eder. Babası kızını kahraman ilan eder. Marketteyken babası dikkatsiz davranır ve tenekelere çarpar. Cûd yine babasına yardım eder. Eve yetişmeye çalışırken polis onları durdurur ve hız sınırını aştıklarını söyler. Cûd polisten babasını bu seferlik mazur görmesini rica eder. Polis Cûd hatırına bu seferlik görmezden gelir. Yavaşça evlerine giderler. Baba Cûd'un kendisine ne kadar yardım ettiğini ev halkına anlatır ve maçı izlemeye giderler.⁸⁶ Serinin bu kitabında çocukların hayatın içinde aktif roller üstlenmesi, sorumluluk ve ebeveyn-çocuk ilişkisi mesajları vardır.

Serinin bir diğer kitabında "*İntebihî Yâ Cûd (Dikkat Et Cûd)*" kitabında Cûd karakteri arkadaşı Hibe ile oynamak için evin bahçesine çıkar. İki badmington oynamaya başlarlar. Badmington topu ağacın dallarına takılı kalır. Cûd ağacı sallar fakat top düşmez. Hibe topu uzun çekçekle itelemeye çalışır, nafile. Bunun üzerine Cûd topu oradan kendisinin alacağını söyler. Ağaca çıkar, topa tam yaklaşmıştır ki Hibe'ye ağaca tutunmadan nasıl havada asılı kaldığını görmesini söyler. Hibe arkadaşını uyarsa da çoktan olan olmuştur. Dal kırılmış, Cûd yere düşmüştür. Cûd'un bağırtısını duyan baba hızlıca ve korku dolu bir halde bahçeye çıkar. Babası elle muayene ettikten sonra emin olmak için doktora gideceklerini söyler. Hastanede annesi Cûd'u beklemektedir. Muayene odasına kadar kızına eşlik eder. Doktor Cûd'un bacağının filmini çeker. Maalesef ayağında bir kırık vardır. Cûd inanamaz halde kekeler. Annesi kızına endişelenmemesi gerektiğini ayağını alçıya alacaklarını ve bu şekilde eskisi gibi iyi olacağını söyler. Doktor Cûd olumsuz etkilenmesin diye onu uyutur ve ameliyat başlar. Cûd uyanıp biraz toparlanınca eve gelirler. Bütün aile bir aradadır ve ona karşı kibar olup yardım ederler. Akrabaları da Cûd'u merak eder ve her defasında aynı konuşma döner: "*Ağaçtan düştü, ah evet zavallı yavrucağ. Çok şükür ki basit bir kırık. Yakında iyileşecek inşallah.*" Sonraki

⁸⁵ Tağrîd en-Neccâr, *Ehî Zeyd* (Amman: SalwaBooks, 1999).

⁸⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Lâ Taglag Yâ Bâbâ* (Amman: SalwaBooks, 1999).

günlerde arkadaşları ve akrabaları ellerinde hediyelerle Cûd'u ziyarete gelirler ve ona acil şifalar dilerler. Misafirler gittikten sonra Zeyd saklanma yeri olan masanın altına girer, üzgündür. Herkesin Cûd ile ilgilenmesi ve ona oyuncak ve çikolata vermesi Zeyd'in canını sıkmıştır. Bunun üzerine bir plan yapar. O da Cûd gibi ağaçtan sallanıp bacağı kıracaktır. Tam planını uygulamaya koyacakken Cûd'un ağlamasını duyar. Cûd bacağı çok ağrıdığı için ağladığını söyler. Ayağa kalkamamakta en basit ihtiyaçlarını bile görememektedir. Bu sebepten ağlar. Zeyd ona endişelenmemesi gerektiğini ona yardım edeceğini söyler. Hediyeleri açarlar ve onunla bir şans oyunu olan "Selâlim ve'l-Efâi'/Yılan ve Merdiven" oyunu oynar. Sonra da alçının üzerine ismini yazar. Serinin bu kitabında anlatıcı üçüncü tekil şahıstır.⁸⁷ Bu kitapta kardeşler arasındaki kıskançlığın üstesinden gelme teması işlenmektedir.

Cûd ve Derrâcetühe'l-Cedîde (Cûd ve Yeni Bisikleti)'de serinin diğer kitaplarından farklı olarak bu kitapta anlatıcı Cûd değil üçüncü tekil şahıstır. Cûd'un doğum günü için ona iki tekerlekli bisiklet alınmıştır. Cûd kardeşi Zeyd'in üç tekerlekli bisikletini almasına izin verir. Ne kadar sevinse de iki tekerlekli bisiklet sürmeyi bilmediği için biraz panikler ve ablasından yardım ister. Ablası Cümâne ona destek tekerleği kullanmasını önerir. Arkadaşı Sami bunu görünce Cûd ile dalga geçer. Kendisi direksiyonu bile tutmadan bisikleti rahatça sürebiliyordur. Cûd bundan etkilenir ve bisikletinin destek tekerleklerini çıkararak biner fakat yere düşer. Sami tekrar güler ve kızların erkekler gibi bisiklet süremeyeceğini iddia eder. Cûd buna öfkelenir ve Sami'yi kovalamaya başlar. Cûd'un ailesi ona bisiklete alışmak konusunda yardım etmeye karar verir. Anlatı Cûd'un bisiklet yarışı konusunda Sami'ye meydan okuması ve yarışı aynı anda bitirmeleriyle son bulur.⁸⁸ Bu kitapta öne çıkan temalar toplumsal cinsiyet kalıplarına meydan okumak ve çocuğun dışardan gelecek desteğe açık olmasıdır.

Serinin bir diğer kitabı olan *Limâzâ Enâmü Bâkiren (Niçin Erken Uyuyorum)*'de anlatıcımız ailesinin ona erken uyumasını söyleyip durduğu ifadeleriyle hikâyesini anlatmaya başlar. Bir akşam uyku vaktini geciktirmiştir. Burada okurla konuşmaya başlayan anlatıcı bunun nedenini öğrenmek için sayfaları çevirmeleri gerektiğini söyler ve o akşamı anlatmaya koyulur. O akşam uyumak için yatağına gider fakat bir türlü uykusu gelmez. Yatağında döner durur. Sonra neden uyuması gerektiğini sorgular. Hem annesiyle babası misafirlerle ilgilenmektedir ve onu takip etmeyeceklerdir. Bütün soğukkanlılığı ile yatağından oturma odasına gider. Televizyon izlemeye başlar. Art arda pek çok televizyon programı izler. Bu esnada annesi gelir. Kızını uyanırken görünce kızar ve derhal uyumaya gönderir. Ertesi sabah

⁸⁷ Tağrid en-Neccâr, *İntebihî Yâ Cûd* (Amman: SalwaBooks, 1999).

⁸⁸ Tağrid en-Neccâr, *Cûd ve Derrâcetühe'l-Cedîde* (Amman: SalwaBooks, 1999).

ablası Cümâne onu uyandırmaya çabalar fakat uyanamaz. Nihayet Cümâne Cûd'a servisi kaçıracığını söyleyerek bağırır. Cûd hemen giyinir fakat uyuklamaya devam etmektedir. Annesi Cûd'un servise giderken kılığını görünce bu şekilde okula gidemeyeceğini söyleyerek onu eve geri getirir. Cümâne servise binmiştir. Cûd daha sonra babasıyla okula gider. Babası da Cûd'un bu hareketi sebebiyle işine geç kalacağını söyleyerek onu uyarır. İki gün televizyon izlememe cezası almıştır. Cûd üzgündür ama cezasını da kabul eder. Eve döndüğünde babasının cezasını kaldıracağı ümidiyle ödevini hızlıca yapar fakat nafîle. Ödevini bitirdiğini yapacak bir işi kalmadığını söyleyerek üfleye üfleye evin içinde dolaşır. Odasına döner ve doğum günü için gelen tiyatro kitabını görür. Cûd'un aklına güzel bir fikir gelmiştir. Bir tiyatro gösterisi hazırlayacaktır. Burada ablası Cümâne ve kardeşi Zeyd de ona yardım eder. Sanat fikir kutusu adını verdikleri sandıktan malzemeleri çıkarır. Ertesi gün akşam Leyla el-Hamrâ/Kırmızı Başlıklı Kız gösterisi sunarlar. Cûd Leyla, Cümâne kurt, Zeyd ise oduncu olur. Arkadaşı Hibe ise büyükannedir. Gösteri çok beğenilir. Babası kızının televizyon izlemesine izin verir fakat bir şartı vardır ve bunu söylemeden Cûd kabul eder. Bu esnada ikinci tiyatro gösterilerinin planını yapıyordu.⁸⁹ Bu kitapta sorumluluk bilinci, yaratıcı olmak ve disiplin temaları işlenmektedir.

el-Kizbetü 'lleti Keburat (Gittikçe Büyüyen Yalan)' da yine anlatıcı Cûd karakteri olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Anlatıcı, küçük bir yalanın ne kadar büyüyebileceğini anlatmak ister. Annesi ona ve kardeşlerine dondurma getirmiştir ve öğle yemeğinden sonra yiyebileceklerini söyler. Herkes yemeğini bitirir fakat Cûd konuşmaya ve gülüşmeye dalmıştır. Kardeşleri Cûd'un gözünün içine bakarak dondurmanın ne kadar lezzetli olduğundan bahsederler. Cûd dayanamaz ve yemeğini mendilinin içinde koyup çöpe atmaya kalkışır. Fakat mendil kâğıt olduğu için parçalanır ve yemekler yere düşer. Anne bunu görünce kızar, Cûd da suçu kardeşi Zeyd'in üzerine atar fakat Zeyd kabullenmez. Bunun üzerine suç kedinin üzerinde kalır. Cûd suçlunun kedi de olmadığını, bir rüzgâr estiğini ve tabaktakileri döktüğünü söyler. Annesi buna inanmayınca uzaylıların gelip yemeğini döktüğünü söyler. Annesi buna da inanmaz, Cûd suçunu kabul eder. Dondurma yiyip yiyemeyeceğini sorar fakat annesi uzaylıların dondurmayı da aldığını söyler. Fakat ertesi gün yeni bir başlangıçtır ve dondurma yiyebilecektir. Cûd bir an önce ertesi günün gelmesini bekler.⁹⁰ Serinin bu kitabında çocuklara aktarılmak istenen mesaj, daima dürüst olmaktır.

⁸⁹ Tağrîd en-Neccâr, *Limâzâ Enâmü Bâkiren* (Amman: SalwaBooks, 1999).

⁹⁰ Tağrîd en-Neccâr, *El-Kizbetü 'lleti Keburat* (Amman: SalwaBooks, 1999).

Leyse Ba'du (Henüz Değil)'de hikâye ana karakter Cûd ağzından okura okul ödevlerinden bıkip bıkmadığını soran interaktif ifadelerle başlar. Cûd bahar günü penceresinden bakar ve kuşların özgürce uçtuğunu görür. Kendisi ise odasında hapistir. Öncelikle kalemini açmakla başlar. Sonra boyama kalemlerini de açar. En iyisi ödevle başlamadan önce bir şeyler içmektir. Mutfakta annesini görünce acıktığını da hisseder. Nihayet ödevinin başına geçmek için kalemini eline alır. Fakat kalem yatağın altına düşer. Yatağın altına bakınca kaybolduğunu düşündüğü oyuncağını bulur ve onunla oynamaya başlar. Annesi ödevine başlayıp başlamadığını sorar, henüz değil diye cevap verir. Annesi tam kızacakken kardeşi Zeyd odaya girer ve Cûd ona hikâye okumaya başlar. Artık ödevini yapabileceğini düşünür fakat bu sefer de çantasının dağılık olduğunu görür. Ödevlerine başlamadan önce banyoya girmeye karar verir. Annesi yine sorar fakat cevap aynıdır: Henüz değil. Arkadaşları onu oyun oynamaya çağırır. Çıkmak ister fakat ödevlerini yapmamıştır. Arkadaşlarıyla olan diyalog sürekli tekrarlanan henüz değil ibaresiyle son bulur. Nihayet Cûd ödevlerini yapmaya başlamıştır.⁹¹ Bu kitapta çocuklardaki erteleme alışkanlığından ve sorumluluk bilincinden bahsedilmektedir.

Fî Leyletin Muzlime (Karanlık Bir Gece)'de okurla konuşan yine Cûd'dur. Okura korku filmi izlemeyi sevip sevmediğini sorar. Annesi ve babası düğün törenine katılmaya giderler. Çocuklar evde kalır ve önce yemek yerler, sonra da televizyondaki gibi şarkı söyleyip dans etmeye başlarlar. Korku filmi başlar, Cûd ablasına filmi izlemek istemediğini söyler fakat ablasının onu korkak olarak görmesinden çekinir. Nihayetinde filmi sonuna kadar izlemiş ve çok korkmuşlardır. Mutfaktan bir ses gelir, kızlar çok korkar ve akıllarında türlü çeşitli senaryolar kurarlar. Kısa bir süre sonra içeri girmeye çalışanın kedileri olduğunu anlarlar. Anne ve babaları döndüğünde Cûd onlara bir daha asla korku filmi izlemeyeceğini söyler.⁹² Bu kitap çocukların kendilerine uygun olmayan içerikleri izlememesi ve korkularıyla yüzleşmesi temaları etrafında dönmektedir.

3.3.es-Semeketü'z-Zehebiye Serisi

Bir çocuğun gündelik hayatını farklı kurgu ve karakterler etrafında anlatan bu seri yedi kitaptan oluşmaktadır. Kitaplar eski tarihli olup son baskılarında tasarımları yenilenmiştir.

Serinin ilk kitabı *Ahlâ Yevm (En Güzel Gün)*'de Ra'd karakterinin doğum günü kutlaması için hazırlıkları vardır. Süslemeleri asar, balonları şişirirler. Konuklar için her şey

⁹¹ Tağrîd en-Neccâr, *Leyse Ba'du* (Amman: SalwaBooks, 1999).

⁹² Tağrîd en-Neccâr, *Fî Leyletin Muzlime* (Amman: SalwaBooks, 1999).

hazırdır. Arkadaşları gelir, doğum günü oyunları oynarlar. Ra'd bütün hediyeleri açar. Sıra amcası Sâlim'in hediyesine gelmiştir. Onu da heyecanla açar. Amcası ona en çok istediği şeyi, evcil köpeği almıştır.⁹³ Bu kitap hediyeleşme, paylaşma, arkadaş-aile ilişkileri temalarından bahsetmektedir.

Hayevanü'l-Mufaddal (En Sevdığım Hayvanım) kitabı sınıf öğretmenin öğrencilerden en sevdikleri hayvanı veya fotoğrafını getirmesini istemesiyle başlar. Ertesi gün çocuklar en sevdikleri hayvanlarını getirirler. Kimisi tavşanını getirmiştir, kimisi bukalemununu, kimisi civcivini, kimisi kaplumbağasını, kimisi papağanını ve kimisi de filini getirir. Hikâye okul öncesi çocuğuna hayvanları ve karakteristik özelliklerini tanıtmaktadır.⁹⁴

Muğâmara fi'l-Mezra'a (Çiftlikte Macera)'da anlatı Zeyn'in arkadaşı Rezan'ı çiftliklerine çağırmasıyla başlar. Rezan hemen çantasını hazırlar ve çiftliğe giderler. Rezan çiftlikteki hayvanlarla oynar ve bakımlarıyla ilgilenir. Çiftliğin köpeği Semmûr Rezan'ı korkutsa da o da onu kabullenir. Futbol oynarlarken topu yüzme havuzuna kaçırlar. Tarık topu almak için uzanır fakat suyun içine düşer. Zeyn hemen eve koşar ve yardım çağırır. Bu esnada Rezan çoktan Tarık'ı kurtarmıştır. Yazar kitabın sonunda Rezan'ın Tarık'ı nasıl kurtardığını görmek için sayfayı çevirin diyerek okurla etkileşim ilişkisi kurmaktadır.⁹⁵ Bu kitapta arkadaşlık bağları ve hayvan sevgisi temaları işlenmektedir.

Eyyü Şey' (Hangi Şey) kitabında anlatı Semer ve arkadaşı Râmi'nin annelerinin çocukları babalarına emanet etmesiyle başlar. Çocuklar anneleri gelirken onlara bir şeyler getirmelerini isterler. Annelerinin uslu durun uyarısına rağmen onlar gidince oyuncakları çarpıştırmaya, eşyaları karıştırmaya ve evi dağıtmaya başlarlar. Sonra lavaboya gidip sabundan köpükler yaparlar. Baba onları uyarır ve anneleri gelmeden önce her şeyi eski haline döndürmesine yardım etmelerini ister. Sonra babalarıyla oynarlar. Anneler gelince onlar için bir şey getirip getirmediğini sorarlar. Anneleri bir şey değil üç şey getirmiştir: Üç tane yavru kedi.⁹⁶ Bu kitapta çocuk merakı, keşfetmek ve aile içi dayanışma mesajları işlenmiştir.

Fî Saffinâ Zıfda' (Sınıfımızda Kurbağa Var) kitabında anlatı okula giderlerken su birikintisine attıkları taşlarla kurbağa yumurtası bulmaları ile başlar. Yumurtaları hemen bir şişeye koyup okula getirirler. Öğretmenleri şişeyi deney odasına koyar ve çocuklara kurbağalarla ilgili kitaplar okur. Birkaç gün sonra yumurtalar çatlar ve kurbağaları büyükçe bir yere alırlar. Kurbağanın yalnız başına canı çok sıkılmaktadır. Bir gün çocuklardan biri

⁹³ Tağrid en-Neccâr, *Ahlâ Yevm* (Amman: SalwaBooks, 2004).

⁹⁴ Tağrid en-Neccâr, *Hayevanü'l-Mufaddal* (Amman: SalwaBooks, 2009).

⁹⁵ Tağrid en-Neccâr, *Muğâmara fi'l-Mezra'a* (Amman: SalwaBooks, 2008).

⁹⁶ Tağrid en-Neccâr, *Eyyü Şey'* (Amman: SalwaBooks, 2011).

kurbağayı koydukları kabın kapağını açık unuttur. Kurbağa öğretmenin kafasına sıçrar. Nihayet Basil kurbağayı yakalar ve özgür bırakır. Kitapta erken yaş okurunun dikkatini kitap üzerinde toplamak için yer yer okura soru sorulmaktadır.⁹⁷ Bu kitapta bilimsel gözlem, hayvan hakları ve sınıf içi paylaşım temaları işlenmektedir.

Evvelü Yevmi Medresetin (Okulun İlk Günü) isimli eser yazarın özellikle okul öncesi kitaplarında giriş olarak kullanmayı tercih ettiği “güneşli bir gün” ifadesiyle başlar. Ranîm karakteri ilk defa okula gidecektir. Ranîm ilk günü için heyecanlıdır. Annesinin onunla okula gelip gelmeyeceğini sorar. Ranîm okula gidecek kadar büyümediğini söyler. Ranîm sınıfta bir köşeye oturup annesini beklemeye koyulur. Bir türlü oyunlara dâhil olamaz. Kerîm ona oyun oynayarak da annesini bekleyebileceğini söyler. Hikâye saatinde annesi Ranîm’i almaya gelir.⁹⁸ Bu kitapta okula başlama kaygısı ve heyecanı, büyüme, sosyal uyum temaları işlenmektedir.

Yevmün Alâ Şâti’i’l-Bahr (Deniz Kenarında Bir Gün)’da anlatı ikizler Nebîl ve Hedîl’in sahilde taş ve deniz kabuğu toplamalarıyla başlar. Kumdan kale yapıp yüzerler. Dondurma yerler, kalelerini deniz kabuklarıyla süslerler. Daha fazla kum kazarken bir çömlek bulurlar. Çömleğin içinde hazine olduğunu düşünerek çekiştirirler fakat içinden yengeç çıkar.⁹⁹ Farklı çizerler ve çizim teknikleriyle çalıştığı bu seri okul öncesi çocukları için uygundur. Kitabın ana teması keşfetmek ve hayal kırıklıkları ile baş etmektir.

3.4.Fânûs es-Sıhrî Serisi

Bu seri iki kitaptan oluşmaktadır:

Kıssatü Veled İsmühü Fayiz (Fayiz İsimli Çocuğun Öyküsü)’de hikâyenin kahramanı sebze pazarına yakın küçük bir evde oturmaktadır. Her ne kadar ailesi ona Fayiz ismini verse de arkadaşları ona telli çocuk derler. Çünkü Fayiz’in elinde daima şekil vermeye çalıştığı teller vardır. Dikkatini toplamakta zorlandığı için ayakkabılarını yanlış giyer. Öğretmenin sorularını duymaz, akli başka yerlere takılıdır. Bu yüzden de başı derde girer. Diğer derslerde de durum aynıdır. Yaz tatilinde Fayiz’in babası işe giderken oğlunu yanında götürmeye karar verir. Böylece oğluna taş ustalığı öğretebilecektir. Fayiz taş oymacılığı yaparken çok sıkılır fakat bir şey demez. Yine böyle bir günde karşısına taştan sevimli bir yaratık çıkar ve onu taş ülkesine götürür. Fayiz bu deneyimi unutamaz ve sevimli yaratık tekrar gelsin diye taştan çok güzel modeller yapar. Babası Fayiz’in onun öğrettiğinin aksine taşa şekiller verdiğini görünce kızar. Oradan geçmekte olan bir kadın Fayiz’in yaptıklarını çok beğenir ve onu sanat okuluna

⁹⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Fî Saffînâ Zıfda* (Amman: SalwaBooks, 2004).

⁹⁸ Tağrîd en-Neccâr, *Evvelü Yevmi Medresetin* (Amman: SalwaBooks, 2013).

⁹⁹ Tağrîd en-Neccâr, *Yevmün Alâ Şâti’i’l-Bahr* (Amman: SalwaBooks, 2009).

davet eder. Fayiz burada çok başarılı olur ve ödül kazanır. Bundan sonra herkesin gözündeki konumu da değişmiştir. Anlatının sonunda taş ustalığının Şam bölgesine has bir meslek olduğundan bahseden kısa bir açıklama yazısı da vardır.¹⁰⁰ Bu kitap eğitim sistemi eleştirisi, yaratıcılık, sanat ve kültürel öğelerden bahsetmektedir.

Serinin ikinci kitabı olan *'Indema Dükka'l-Bâb (Kapı Çaldığında)*'da ise anlatı Ramazan ayının gelişinden bahsederek başlamaktadır. Çocuklar Ramazan için fener hazırlarlar. Ailede bir gelenek olarak otuz gün için otuz fener vardır. Her gün fenerlerden biri indirilir ve içindeki kart okunur. Ramazan'ın ilk günü fenerin içinden bir bilmece çıkar. Tam bu esnada elektrikler kesilir ve kapı çalar. Kapının önünde içi hediyelerle dolu bir sepet vardır. Sepetin içindekileri alırlar fakat sepet hareket etmez. Kapıyı kapatıp tekrar açtıklarında aynı yerinde durmaktadır. Nedenini bir türlü anlayamazlar. Burada evin yaşlısı olaya müdahale eder ve aldığımız gibi vermesini de bilmeliyiz, der. Sepetin içeri doldururlar. Kapıyı kapatıp tekrar açtıklarında sepetin kaybolduğunu görürler. Sonra elektrik gelir ve olayı unuturlar. Anlatı evin oğlunun ablasını sahura kaldırmasıyla son bulur. Kitabın sonunda fener yapımını anlatan bir etkinlik sayfası vardır.¹⁰¹ Bu kitabın ana temaları Ramazan bilinci, paylaşma, yardımlaşma ve toplumsal dayanışma bilincidir.

3.5.Dahnûn Serisi

Bu seri beş kitaptan oluşmaktadır. Serinin amacı resimli kitap düzeyinden bir sonraki aşamaya geçiş sağlamaktır. Okul öncesi okurunun ilkokul düzeyinde okumalar yapmasına alışması içindir. Böylece çocuk okur halen resimli fakat daha hacimli bir kitap okumanın verdiği özgüvenle daha ileri okumalar yapabilecektir.

Sırrü'l-Fahdi'l-Murakkat (Benekli Leoparın Sırrı)'ta anlatı birinci tekil şahıs dilinden başından geçen olayları anlatmak için kullandığı geriye dönüş tekniği ile başlamaktadır. Emced ve Âdil karakterleri bir tartışıp bir barışan iki arkadaştır. İki arkadaş birbirilerine çok zıt karakterlerdelerdir. Bir gün Emced Âdil'e sadece büyükler için olan bir oyunun linkini ve şifresini öğrendiğini söyler. Âdil girmek istemese de Emced'in onu korkaklıkla suçlamasından rahatsız olduğu için siteye girer. "Yeşil Dev" nickiyle oynamaya başlarlar. Oyun oynarlarken "Benekli Leopar" nickiyle birinden mesaj alırlar ve uzun uzun konuşular. Her ne kadar birbirlerine annelerine söylemeyeceklerine ve tek başlarına oyuna girmeyeceklerine dair söz verseler de Âdil sözünde durmaz. Benekli Leopar isimli kişiye hayatıyla ilgili her şeyi

¹⁰⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Kıssatü Veled İsmühü Fayiz* (Amman: SalwaBooks, 2008).

¹⁰¹ Tağrîd en-Neccâr, *'Indema Dükka'l-Bâb* (Amman: SalwaBooks, 2008).

anlatmıştır. Benekli Leopar ise sadece Âdil'in babasının kuyumcu dükkânıyla ilgilenir ve bir gün dükkânı soyarlar. Âdil ne yapacağını bilemez. Emced'e durumdan bahseder. Emced ise abisi Cevâd'dan yardım ister. Cevâd çocuklara kızsız da yardım teklifini kabul eder ve Benekli Leopar'a bir yem atar. Çocuklar Cevâd'ın zekâsıyla hırsızları yakalar. Sonucunda iki haftalık internet cezası alırlar fakat içleri rahattır. Anlatının sonunda okura internet kullanımıyla ilgili bazı sorular sorulmakta ve konuyla ilgili bilgisi pekiştirilmektedir.¹⁰² Bu kitapta siber zorbalık, manipülasyon ve dijital güvenlik temaları işlenmektedir.

Muğamara Acîbe Garîbe/Acayip Bi' Macera kitabı, Fatma Zehra Aydemir çevirisiyle Beyaz Bulut Yayınları tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Anlatı Hilal'in halası Süheyla'yı her ziyarete gittiğinde kumaşın üzerine bir şeyler işlediğini anlatmasıyla başlar. Hilal, halasına bu işi yaparken sıkılıp sıkılmadığını sorduğunda halası bunun ona yepyeni hikâyeler anlattığını belirtir. Halası Hilal'e şekillerin hikâyesini anlatır. Kimisi kuşa, kimisi başağa, kimisi merdivene kimisi çiçeğe benzemektedir. Hilal nakış setini eve götürür. İşlemeye başlamadan önce parmağına yanlışlıkla iğne batırmıştır ve eli kanamıştır. Sonra kendini bambaşka bir âlemde bulur. Burada iplikler konuşmakta, desenler hayat bulmaktadır. Motif şeklinde yılanlar, aslanlar, merdivenler, kuşlar vardır. Hilal desenden olma kuğu üzerinde büyülü dünyayı gezerken her şeyi yutan gölge gelir ve onları da yutar. Bu esnada Hilal yanında getirdiği ve her şeyin sebebi olan sihirli iğnesini cebinden çıkarır. Hilal buradan kurtulduğunda uzun bir tünelden geçer gibi hisseder. Gözlerini açtığında odasındadır.¹⁰³ Bu kitap geleneksel motiflerden, zanaat kültüründen, hayal gücünden ve tehlikeli durumlar karşısında çözüm üretmekten bahsetmektedir.

Zikazem Zikazom (Pikazem Pikazom) yazarın Türkçeye çevrilmiş eserlerindedir. Nar Çocuk etiketiyle Zehra Avcı tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Anlatı şehirde yaşayan Hilal ve ailesinin köye göç etmeleri ile başlar. Hilal kedisi Mırmır'la oynarken pencerenin pervazında garip bir cisim görür. Bu bir uzay aracıdır ve içinden başka bir gezegenden geldiğini söyleyen bir uzaylı çıkar. Yerküreden özel bir şey bulup geri dönmekle görevlendirildiğini söyleyen Pikazem adındaki uzaylıya yardım etmeye karar veren Hilal onunla yakın arkadaş olur. Pikazem'in aradığı şey bir başaktır. Hilal arkadaşının aradığını hemen bulur. Bu esnada Pikazem'le birlikte gelen diğer uzaylı Pikazom çocukların saldırısına maruz kalır. Hilal bütün uzaylıların kötü olmadığını söyleyerek uzaylıyı ve uzay aracını oradan kurtarır. Bu esnada Hilal'in arkadaşı Selim de diğer uzaylıyla arkadaş olmuştur. Diğer uzaylının aradığı şey

¹⁰² Tağrîd en-Neccâr, *Sırrü'l-Fahdi'l-Murakkat* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹⁰³ Tağrîd en-Neccâr, *Muğamara Acîbe Garîbe/Acayip Bi' Macera* (Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2017).

ayçekirdeğidir. Pikazem ve Pikazom Hilal ve Selim’i küçültüp uzay araçlarıyla gezdirirler. Nihayet uzaylılar çocuklara veda edip gezegenlerine dönerler. Önyargıları yıkmaktan bahseden kitabın sonunda çocuklar için bilmece ve oyunlar eklenmiştir.¹⁰⁴

Serinin bir diğer kitabı *Mâzâ Hasale Li Ehî Râmiz (Pabucum Dama Atıldı)* YKY Yayınları etiketi ve A. Sait Aykut çevirisiyle Türkçeye aktarılmıştır. Anlatı Allûş karakterinin evin en küçüğü olduğunu belirten bir söylemle başlar. Böyle olmanın en büyük dezavantajı, sözlerinin ciddiye alınmamasıdır. Allûş ağabeyi Ramiz’i çok sever. Çünkü Ramiz onu sinemaya götürür, gezdirir veya onunla oyunlar oynar. Fakat bir süredir Ramiz’de bazı değişiklikler vardır ve bu durum Allûş’un hoşuna gitmez. Eskisi gibi kardeşiyle ilgilenmiyordu. Bir gün annesinin zılgıtıyla Allûş sarsılır, çünkü Ramiz nişanlanıyordu. Bu olaydan sonra Ramiz’in nişanlısı ailesiyle birlikte Allûşgile misafirlğe gelir. Allûş abisini kendisinden çalan bu kızdan hiç hoşlanmadığı için misafirleri en kirli kıyafetleriyle karşılar. Anlatının sonunda Allûş da abisinin nişanlısına ısınır ve beraber güzel vakit geçirirler.¹⁰⁵ Bu kitabın ana teması değişim, kabullenme, kıskançlık ve aile ilişkilerini kültürel öğelerle birlikte işlemektedir.

Dahnûn serisinin son kitabı *Seyyidetü Cevahir Sadikatü’l-Kıtat (Kedi Dostu Cevahir Hanım)* A. Sait Aykut çevirisiyle YKY Yayınları’ndan Türkçeye aktarılmıştır. Anlatı yüksek bir apartmanda oturan Cevahir Hanım’dan bahsederek başlamaktadır. Cevahir Hanım’ın oğlu uzakta yaşamaktadır ve onunla belli aralıklarla görüntülü görüşmektedir. Çevirmen olan ana karakter bir gün parka gittiğinde beslediği kedilerden biri peşine takılır. O günden sonra her zaman kapısının önüne kadar gelmeyi alışkanlık haline getiren bu kedi bir süre sonra gelmez olmuştur. Tekrar geldiğindeyse kucağında yavruları vardır. Cevahir Hanım torunu Mansur’la birlikte yavrulara isim verirler. Anlatı Mansur’un babaannesini ziyarete gelmesi ve kedilerden birini kalmak için yanına seçmesiyle son bulur. Hikâyenin sonunda okura bir bulmaca da sunulmaktadır.¹⁰⁶ Kitabın ana temaları aile bağları, modern şehirde insanın yalnızlığı ve hayvan sevgisidir.

3.6.Câd ve Telâ Serisi

18 kitaptan oluşan güncel bir seridir. Gerek metin-çizim oranı gerekse kitapların hacim olarak hafif olması göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi veya ilk okuma kitapları olarak düşünülebilir.

¹⁰⁴ Tağrîd en-Neccâr, *Zikazem Zikazom/Pikazem Pikazom* (Amman: SalwaBooks/Nar Çocuk, 2018).

¹⁰⁵ Tağrîd en-Neccâr, *Meze Hasale Li Ehi Râmiz/Pabucum Dama Atıldı* (Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2016).

¹⁰⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Seyyidetü Cevahir Sadikatü’l-Kıtat/Kedi Dostu Cevahir Hanım* (Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2016).

Melelün fî'l-'Utlâ (Sıkıcı Tatil)'da anlatı çocukların yaz tatilinde çok sıkılmasıyla başlar. Câd ve Telâ bir türlü kendilerini eğlendirecek bir şey bulamazken bebek kardeşleri Zûzû oyuncakların keyfini çıkartmaktadır. Ertesi gün oyuncaklarını bulamayan çocuklar annelerinin oyuncakları özlemesi için kaldırdığını öğrenir. Televizyon açarlar fakat bu sefer de ne izleyeceklerine karar veremezler. Bu esnada arkadaşları çocukları ziyarete gelir ve kâğıttan uçak yapmayı teklif eder. Daha sonra bu uçakları bahçede uçuracaklardır. Babaları da onlara katılınca bütün can sıkıntılarını unuturlar. Hikâyede yazarın karakterlerden birini tekerlekli sandalyede resmetmesi engelli bireylerin toplumun diğer üyeleri kadar anlatıya dâhil olması açısından kıymetlidir.¹⁰⁷

Ka'ka Li Mâmâ (Annem için Kek)'da Câd ve Telâ anneler günü için annelerine portakallı pasta pişirmeye karar verirler. Bunun için babalarıyla birlikte gerekli malzemeleri çıkarttıktan sonra babaları küçük kardeşlerine bakmaya gider. Çocuklar zaten yardıma ihtiyaçları olmadığını düşünerek keki kendilerince tamamlamaya çalışırlar. Nihayet anneleri gelir ve ona sürpriz yaparlar ama kekin tadı düşündükleri gibi değildir. Neyse ki annelerinin ikinci bir planı vardır.¹⁰⁸ Bu kitapta aile içi görevlerden ve yardımlaşmadan bahsedilmektedir.

Fî 'İyadeti Bâbâ (Babamın Muayenehanesinde)'da anlatı baba karakterinin veterinerdeki yardımcısının hastalanmasını öğrenmesiyle başlar. Bunu duyan çocuklar babalarına yardım etmek isterler. Anneleri de bunu onaylar fakat kavga edip tartışmalarını söyler. Telâ ziyaretçileri karşılayacaktır. Câd ise muayene odasında yardım edeceklerdir. Telâ muayene için gelen kaplumbağa, köpek ve kedinin sahiplerini güler yüzlü karşılar. Bütün konuklar memnun ayrılır. Son olarak tekrar kapı çalar. Okurun, yazarın daha önceki hikâyelerinde gördüğü Neşme gelmiştir. Câsim'i muayene eden de Câd ve Telâ'nın babası Şerif'ten başkası değildir. Bu seride yazarın kitaplarına göndermeler yapması küçük ve dikkatli okurların eğlenceli bağlantılar kurmasına neden olur. Bu ilişki metinleraraslık bağlamında da incelenebilir.¹⁰⁹ Bu kitapta sorumluluk, işbirliği ve pozitif iletişim temaları işlenmiştir.

Nûniyyetü Zûzû (Zuzu'nun Lazımlığı)'da Câd ve Telâ'nın kardeşi Zûzû artık bebek bezi kullanmayı bırakacaktır. Annesi ona lazımlık alır. Kedi Fıstık Zûzû'nun doğru kullandığından emin olmak için lazımlığa her gittiğinde ona yardımcı olmaya çabalar.¹¹⁰ Bu kitapta büyüme, sabır ve öğrenme süreci temaları işlenmiştir.

¹⁰⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Melelün fî'l-'Utlâ* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹⁰⁸ Tağrîd en-Neccâr, *Ka'ka Li Mâmâ* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹⁰⁹ Tağrîd en-Neccâr, *Fî 'İyadeti Bâbâ* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Nûniyyetü Zûzû* (Amman: SalwaBooks, 2019).

Ve Dâra'l-Uşfûr (Kuş Uçtu)'da Câd oyun oynarken yerde hareketsiz yatan bir kuş görür. Onu eve getirir. Telâ kuşun öldüğünü zanneder. Hep birlikte kuşa kartondan bir ev hazırlarlar. Evin kedisi Fıstık'ın kuşa iştahla baktığını fark eden Câd kuşu odasına götürür ve kapıyı kilitler. Ertesi sabah Câd kuşu yerinde bulamaz ve kedinin onu yediğini düşünür. Gerçekte ise durum böyle değildir, kuş kanatlanıp uçmuştur. Bir süre evin dört bir tarafında uçan kuşun peşinden koşarsalar da onu yakalayamazlar. Yakalamak yerine pencereyi açıp uçuşuna izin vermeye karar verirler.¹¹¹ Merhamet, hayvanların doğal yaşam alanına saygı ve ölüm kavramları bu kitabın alt mesajlarındandır.

Men Ehaze Şatîratî (Sandviçimi Kim Aldı)'de hikâye okul günlerinde mutfağın arı kovanı gibi olduğundan bahsederek başlar. Anneleri çocuklara farklı şekillerde çok lezzetli sandviçler yapmaktadır ve Câd daima bununla övünür. Arkadaşlarıyla beslenmesini hiçbir zaman paylaşmaz. Bir gün beslenme saatinde alıştığı güzel sandviç yerine kayısı reçelli küçük bir sandviç görür. Bunu annesinin yapmadığından emindir çünkü oğlunun reçel sevmediğini bilir. Bu durum birkaç kere tekrarlanır ve kime sorsa yapmadığını söyler. Sonunda Câd'ın aklına bir fikir gelir, sandviçinin içine yeşil gıda boyası koyar. Planı işe yaramıştır. Sınıftaki çocuklar ağızları yeşil renge boyanınca Câd'ın beslenmesini paylaşarak yediklerini çünkü onun vermediğini söylerler. Anlatı mizahi bir dille sona erer.¹¹² Çözüm üretme, paylaşma ve bencillik gibi temalar bu kitabın mesajlarındandır.

Mataru Matar (Yağmur Yağmuru)' da anlatı Câd'ın hava yağmurlu olduğu için dışarda bisiklet süremeyeceğini söylemesiyle başlamaktadır. Çocuklar bir müddet ne yapacaklarını düşünürler. Sonunda Yılanlar ve Merdivenler oyunu oynamaya karar verirler. Oyun bittikten sonra babalarına kardeşlerini banyo yaptırırken yardım ederler. Sonra kitap okuyup uyumaya giderler. Yağmur hala devam etmektedir ve gök gürültüsü Telâ'yı korkutmaktadır. Abisinin yanına gider ve birlikte uyumak istediklerini söyler. Gök gürültüsü ve şimşek abisini de korkutmuştur. İkisi birlikte anne-babalarının odasına giderler. Çocuklar o kadar rahatsız edici uyurlar ki anne-babaları gece onların yataklarında yatmaya gider. Anlatı yine mizahi bir dille son bulmaktadır. Ayrıca yazarın Fîfî kitabına gönderme yaptığı dikkatli okurun gözünden kaçmayacaktır.¹¹³ Bu kitap ev içinde vakit geçirme, gündelik hayat ve mizah temalarını işlemektedir.

Lâ Yâ Telâ (Hayır Telâ)'da anlatı Câd'ın arkadaşı Tamer'in onu ziyarete gelmesiyle başlar. Kardeşi Telâ da onlarla oynamak istemektedir fakat Câd buna izin vermez. Çocuklar

¹¹¹ Tağrîd en-Neccâr, *Ve Dâra'l-Uşfûr* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹² Tağrîd en-Neccâr, *Men Ehaze Şatîratî* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹³ Tağrîd en-Neccâr, *Mataru Madar* (Amman: SalwaBooks, 2019).

bahçeye çıkarlar, Telâ da onlarla birlikte skooter sürmek ister fakat abisi yine izin vermez ve ona kızar. Ağlayan Telâ'yı annesi teselli eder, abisinin her zaman onunla oynadığını, bazen sadece arkadaşıyla oynamak istemesinin normal olduğunu söyler. Telâ odasında bloklarla oynamaya gider. Bebek kardeşi Zûzû blokları çekiştirir ve hepsi yıkılır. Telâ ağlamaya başlar. Bu esnada komşuları iki kızıyla birlikte onları ziyarete gelir. Şimdi hem Telâ'ya hem de Zuzu'ya oynayacak arkadaş çıkmıştır. Günün sonunda çocuklar birlikte çizgi film izlerler.¹¹⁴ Bu kitapta kardeşlik ilişkileri, sınırlar, bireysel alan ve duygusal farkındalık mesajları etrafında dönmektedir.

Seyyâratu Telâ (Telâ'nın Arabası)'da Telâ komşusu Sârelere gider ve arkadaşının akülü arabasını görür. Arkadaşı arabasıyla fazlaca hava atmaktadır ve Telâ'nın binmesine de izin vermez. Ağlayarak eve dönen Telâ'yı teselli eden kişi abisi Câd'dır. Ona daha güzel bir araba yapmayı önerir. İkisi birlikte kartondan çok güzel bir araba yaparlar, fener olarak da el feneri kullanırlar. Câd karton arabayı bisiklete bağlar ve o ilerledikçe araba da ilerler. Arkadaşı Sâre onları görür ve akülü arabasıyla oynamalarına izin verir. Telâ akülü arabayı sürer. İple bağladığı kartondan arabadaki ise Sâre'dir.¹¹⁵ Bu kitap kardeş dayanışması, duygudaşlık ve yaratıcılık mesajları içermektedir.

Ziyaretü't-Tabîbe (Doktor Ziyareti)'nde olay doktor muayenesine gitmemek için Telâ'nın saklanmasıyla başlamaktadır. Annesi, Câd ve Zûzû bile Telâ'yı evin içinde aramış fakat bulamamışlardır. Zûzû emeklerken ablasının yatağın altına saklandığını görür. Annesi Telâ'yı sakinleştirmek için doktor muayenesinde korkacak bir şey olmadığını söyler ve hep birlikte korkusunu yatıştırırlar. Doktor muayenesinden sonra pizza ve dondurma yemeye gideceklerdir. Anlatının sonunda aşı olması gereken asıl kişinin Câd olduğu öğrenilir. Bu sefer teselli etme sırası Telâ'dadır.¹¹⁶ Bu kitapta korkuyla baş etme, motivasyon ve aile içi destek mesajlar işlenmektedir.

Men Evvelen (Kim Birinci?) hikâyesinde Câd ve Telâ için bahar tatili zamanı gelmiştir. Çocuklar hayvanat bahçesine gidecekleri için mutludurlar. Çocuklar ilk olarak hangi hayvanı ziyaret edeceklerini konuşurlarken tartışmaya başlarlar. Câd önce aslanı görmek ister, Telâ ise maymunu. Annesi yürüyüş sırasına göre hayvanları görebileceklerini söyler. Önce maymunu görececeklerini anlayan Telâ Câd'la dalga geçer. Câd buna sinirlenir ve kardeşinin oyuncağını çekiştirirken maymun kafesinin içine kaçıtır. Maymundan oyuncağı nasıl geri alacaklarını düşünürlerken Câd bir şey fark eder, o ne yaparsa maymun da aynısını yapıyordur. Birkaç

¹¹⁴ Tağrîd en-Neccâr, *Lâ Yâ Telâ* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹⁵ Tağrîd en-Neccâr, *Seyyâratu Telâ* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Ziyaretü't-Tabîbe* (Amman: SalwaBooks, 2019).

denemeden sonra elindeki muzuyu maymuna atınca maymun da elindeki oyuncuğu çocuklara atar. Anlatı çocukların barışmasıyla sona erer.¹¹⁷ Bu kitabın ana temaları kardeşlik, rekabet ve gözlemdir.

Mâmâ Merîza (Annem Hasta Oldu)'da annesi hastalanan bir evin durumu mizahi dille anlatılmıştır. Baba Zûzû'nun bezini değiştirirken Câd ve Telâ da kahvaltı hazırlar. Fakat bunu yaparken mutfağı çok dağıtmışlardır. Babaları çocukların hevesini kırmak istemediği için bir şey söylemez. Çocuklar makineye çamaşır atarlar. Fakat ortada bir sorun vardır: Beyazları atarken kırmızı bir çorap da içinde kaçmıştır. Bebek Zûzû uyku vakti geldiği için ağlamaya başlar. Onu eğlendirmeye çalışan Câd ve Telâ bunu yaparken bütün odayı dağıtırlar. Kedi Fıstık da bahçede köpekten kaçmaktadır. Onu da kurtardıktan sonra makinedeki çamaşırları çıkarmaya giden baba bir sürprizle karşılaşır.¹¹⁸

Ayrıca yazarın bu seriye sonradan eklenen altı kitabı daha vardır: *'Indemâ Te'udu Mâmâ (Annem Döndüğünde)*, *el-'Ammetu Fevziyye (Fevziye Hala)*, *Evkafû't-Tasvîr (Çekimi Durdurun)*, *es-Sıbâk (Yarış)*, *Bâlûnü'l-'Ilke (Sakızdan Balon)* ve *Hamsü Kıdadın Şakiyye (Beş Haşarı Kedi)*.

3.7.Kitâbü'l Eşgâli'l Yedeviyye Serisi

Yazarın el becerilerini geliştirmek için proje olarak kaleme aldığı seri, Kartûne'l-Beyz el-Acîbe alt başlığıyla çocukların erken yaşta el sanatlarını geliştirmek, hayal gücünü desteklemek ve geri dönüşüm bilincine sahip olmak gibi amaçlarla kaleme aldığı etkinlik kitabıdır. Bu seride *Kartûne'l-Beyz el-Acîbe-1* ve *Kartûne'l-Beyz el-Acîbe-2* olmak üzere yumurta kolisinden yapılabilecek etkinlikleri açıklayan iki kitap bulunmaktadır. Çocuk temel parçaları kullanarak kitapta sunulan hayvanlar, süs eşyaları, çizgi film karakterleri, kolye uçları gibi çeşitli tasarımlarda bulunabilir.¹¹⁹ Serinin bir diğer kitabı olan *Lifâfetü'l-Veragi'l-Acîbe* ise kâğıt rulolarından sanata giriş dersi formatında etkinlik kitabı olarak değerlendirilebilir.¹²⁰

3.8.Resimli Kitaplar Serisi

Bu seri daha çok okul öncesi ve ilk okuma kitapları olarak sunulan kitapların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Çizim ağırlıklı bu seri sekiz kitaptan oluşmaktadır.

¹¹⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Men Evvelen* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹⁸ Tağrîd en-Neccâr, *Mâmâ Merîza* (Amman: SalwaBooks, 2019).

¹¹⁹ Tağrîd en-Neccâr, *Kartûne'l-Beyz el-Acîbe* (Amman: SalwaBooks, 1997).

¹²⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Lifâfetü'l-Veragi'l-Acîbe* (Amman: SalwaBooks, 1997).

Biddiha, Koca Karpuz ismiyle A. Sait Aykut çevirisiyle YKY Yayınları tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Eser, Nora adında küçük bir kızın karpuz yemeyi çok sevmesinden bahsederek başlar. Nora bu konuda o kadar ileri gitmiştir ki yemek yemeyi boş verip sadece karpuz yemek ister. Ailesi bunu onaylamayınca mutfaktaki koca karpuzu yatağının altına koyar. Herkes uyuduktan sonra karpuzu yemenin hayalini kurmaktadır. Nora gece yarısı gözlerini açtığında yatağının altında karpuzun iyice büyüüp bir deve dönüştüğünü görür. Nora karpuzun kapısını bulup içine girer. Yedikçe yiyesi gelen Nora'nın bir süre sonra karnı ağrımaya başlar. Annesi onu uyandırır ve yatağının altındaki karpuzu mutfığa geri götürür. Nora ertesi sabah yumurta ve süttten oluşan kahvaltısını afiyetle yer.¹²¹ Eserdeki karpuz temasının neden işlendiği açık olmamakla birlikte yazarın Filistin kökenli olmasının bunda etkisi olduğu düşünülebilir. Bu eser İngilizce, Fransızca, Yunanca ve Türkçeye çevrilmiştir. Eserin yeni baskılarında tasarımı yenilenmiştir.

Ceddetü Nefise isimli eser ***Nefise Nine*** adıyla YKY Yayınları tarafından İbrahim Demirci çevirisiyle Türkçeye kazandırılmıştır. Burada anlatı Macit'in ninesine emanet edilmesiyle başlar. Okur, Nefise Nine'nin çok renkli bir karakter olduğunu ve alışlagelen büyükanne profilini yaktığı gözlemler. Kahvaltılarını meyve shake ile yaptıktan sonra sabah sporu yapmaya başlayan Nefise Nine daha sonra torununu resim çizmeye götürür. Tablolarını Güzel Sanatlar Müzesi'ne teslim etmesi gerektiğini hatırlayan Nefise Nine Macit'i de yanına alır ve oradan yemeklerini yerler. Daha sonra Nefise Nine sanat eserine dönüştürmek için hurda bakmaya gider. Eve döndüklerinde Macit'i almaya gelen babası Nefise Nine'nin uyduğunu görünce onun artık yaşlandığını ve çabuk yorulduğunu söyler. Nine hemen kalkıp kahve ve meyve suyu yapar ve anlatı hoş bir şekilde sona erer.¹²² Bu kitapta gelenek ve modern arasındaki ilişki, sanat, aile ve kuşaklar arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir.

Me'l-Mâni' (***Neden Olmasın***) isimli kitap eskiden Filistin'de Lifta isimli küçük bir köyde bir baba ve kızı Samiye'nin başından geçenleri anlatmaktadır. Köy halkı Samiye'nin babasına her Ramazan'da onları sahura kaldırdığı için çok saygı duymaktadır. Samiye'nin babası bunu kırk senedir hiç aksatmadan ve şikâyet etmeden yapar. Yine bir Ramazan günü Samiye'nin babası rahatsızlanır ve yatağından kalkamaz. Kendisini köy halkına karşı çok sorumlu hissettiği için ne yapacağını şaşırır. Samiye babasına ilaç hazırladıktan sonra onun yerine çıkacağını söyler. Babası onun bir kız olduğunu söyleyerek bu durumdan hoşlanmaz ama yapacak bir şeyi de yoktur. Üstelik Samiye yanına köpeklerini ve eline lambasını alacağını

¹²¹ Tağrîd en-Neccâr, *Biddiha/Koca Karpuz* (Amman: SalwaBooks/Yky Yayınları, 1993).

¹²² Tağrîd en-Neccâr, *Ceddetü Nefise/Nefise Nine* (Amman: SalwaBooks/Yky Yayınları, 2012).

söyler. Uyandırma işini bitirdikten sonra birlikte sahur yapmak için babasından onu uyanık beklemesini ister. Samiye elinde lamba, davul boynunda ve köpekleri ile köye doğru yola çıkar. Karşısına bir kurt çıkar. Bu son zamanlarda köy halkının ürünlerine zarar veren kurttur. Köpek Şimşek öfkeyle kurta doğru atılır ve onu korkutarak kaçıtır. Samiye Şimşek'e ismini hak ettiğini çünkü gerçekten de kurdu şimşek hızıyla kaçırdığını söyler. Samiye köye iner ve davul ve mani eşliğinde insanları uyandırır. Komşuları ilk başta bir kızın ramazan davulu çaldığını görünce şaşırıp hoş karşılamasa da Samiye'nin bunu neden yaptığını görünce yumuşarlar. Hatta çocuklarını da Samiye'ye eşlik etmesi için gönderirler. Bu kalabalık gittikçe artar ve her defasında Samiye kendilerine katılmak isteyenlere “Neden olmasın” diyerek aralarına katılmasına izin verir. Çocuklar ellerinde davul, def, kaval ve saz ile yol boyunca köy halkını uyandırır. Nihayetinde Samiye herkesin uyandığını görünce “elhamdülillah” diyerek şükreder. Sonunda kendileri de sahur yapmak için evlerine dönerler.¹²³ Bu eserde ana karakter üzerinden kızların toplumda aktif olarak rol alması ve geleneğin dönüşümü mesajı verilmektedir.

el-Ğavl (Dev) isimli eserde anlatı çok eski zamanlarda güzel bir köyde yaşayan Hasan isimli karakterin tanıtımı ile başlıyor. Bu güzel köyün tek bir olumsuz yanı vardır: Her an saldırmaya hazır bir dev. Köy halkı tarlalarına çalışmaya giderken sessiz olurlar, çocuklar oyun oynarken sesleri yükselince onları uyarırlar. Kahkaha atmamalarını sadece tebessüm etmelerini söylerler. Hasan köy halkına bu devden neden korktuklarını sorunca devin canavara benzediğini, tek gözü olduğunu ve çocukları yediğini söylerler. Herkes aşağı yukarı aynı şeyi söylüyordur ama dev bugüne kadar kimseye zarar vermemiştir. Bu durum Hasan'ın dikkatinden kaçmaz. Hasan gerçeği öğrenmek için köyden çıkar. Onu çabasından ötürü destekleyen de vardır, deve yem olacağını düşünen de. Nihayet Hasan devin yanına gelir ve işlerin tamamen bir yanlış anlaşılardan kaynaklandığını anlar. O günden sonra dev çocukların en iyi oyun arkadaşı olmuştur. Bu eser ilk olarak 1983 yılında Daru'l-Feta'l-Arabî'nin Silsiletü'l Müstakbel li'l-Edfâl serisi içinde “*Hasen ve 'l-Ğavl*” ismiyle basılmıştır. Daha sonra Salwa Yayınları'nda sadece “*el-Ğavl*” adıyla tasarımı yenilenerek tekrar basılmıştır.¹²⁴ Kitabın ana temaları önyargıları yıkmak, cesaret ve dostluktur.

Nâmî Yâ Zeyne (Uyu Zeyne)'de hikâye annesinin Zeyne'ye kitap okuduktan sonra iyi geceler diyerek odasından çıkmasıyla başlar. Zeyne tek başına uyumaktan korkuyordur fakat artık büyümüştür. Hayal gücünün de etkisiyle dolaptaki kıyafetlerini canavar olarak görür,

¹²³ Tağrîd en-Neccâr, *Me'l-Mâni* (Amman: SalwaBooks, 2013).

¹²⁴ Tağrîd en-Neccâr, *el-Ğavl* (Amman: Daru'l-Feta'l-Arabî, 1983).

yatağının altında ise ayı vardır. Pencerenin dışındaki rüzgârı da korkutucu bir yaratık olarak hayal eder. Annesi Zeyne'nin yanına gelir ve ona şarkı söyler. Nihayet Zeyne uykuya dalar ve birbirinden ilginç rüyalar görür.¹²⁵ Bu kitapta büyüme, güven arayışı ve bağımsızlık temaları işlenmektedir.

Mâzâ Nel'abü'l-Ân (Şimdi Ne Oynayacağız)'da hikâye kahramanın annesinin terzi olduğunu anlatmasıyla başlar. Annesi çok çalışıyordu. Bir gün annesi çocuğuna bir kumaş parçası verir. Öncelikle kumaş parçasını kahraman pelerini olarak düşünür. Kötüleri yakaladıktan sonra kumaşla başka bir şey hayal eder, işte şimdi deve güden bir bedevi olmuştur. Bu esnada arkadaşı gelir ve ona ne yaptığını sorar. Çocuk arkadaşını kumaş parçasıyla prensese dönüştürmüştür. Derken iki çocuk kumaş parçasıyla güzel bir şekilde oynarlar. Son olarak kumaş parçasının içinde bir bebek olduğunu hayal ederler ve onu bir güzel uyuturlar. Terzi dükkânına gelen bir kadının bu kumaştan ancak masa örtüsü olacağını söylemesi üzerine çocuklar birbirlerine bakıp gülerler. Eserin yeni baskılarda tasarımı yenilenmiştir.¹²⁶ Kitabın ana temaları çocukların hayal gücüyle gerçeklik arasındaki kurduğu ilişkiler, yaratıcı oyunlar ve çocuğun masumiyetidir.

Beytün Li'lernebi's-Sagîr (Küçük Tavşan İçin Ev) eserinde anlatı yemyeşil bir ormanda, kocaman meşe palamudu ağacının yakınlarında Ernûb isimli küçük bir tavşandan bahsederek başlamaktadır. Tavşanın sincap, baykuş ve ceylan komşuları vardır. Bir gün uyurken neredeyse evinin yıkılacağını hisseder, yer sarsılıyordu. Bunun nedeni yeni komşusu fildir. Her ne kadar fil yavaş adımlarla yürümeye çalışacağını söylese de öyle olmaz. Bunun üzerine tavşan başka bir eve taşınmaya karar verir. Karşısına çıkan hayvanların yanında yaşamayı teklif etse de kimsenin evi buna müsait değildir ve tavşan gittikçe daha fazla yorulur ve üzülür. Anlatı içinde her hayvanın kendine özel şarkılar söylemesi hedef kitlenin ilgisini çekecek türdedir. Yolculuğun sonunda tavşan nihayet kendisine uygun bir yuva bulmuştur.¹²⁷ Kitap yuva, aidiyet duygusu ve farklılıklara saygı temalarında kurulmuştur.

Fî Ğurfeti Seyfû Ğâbetün (Seyfo'nun Odasında Orman Var)'da hikâye Seyfû'nun odasındaki ormanda yolculuğa çıkmasıyla başlar. Bu ormanda filler, maymunlar ve hatta zürafalar bile vardır. Zürafanın boynundan kayar, diş ağrısı çeken timsahların yanından geçer. Daha sonra üç tane filin, dört tane ayı yavrusunun, beş şakacı maymunun, altı zebranın, yedi balığın, sekiz kaplumbağanın, dokuz aslan yavrusunun, on kuşun yanından geçer. Nihayet

¹²⁵ Tağrîd en-Neccâr, *Nâmî Yâ Zeyne* (Amman: SalwaBooks, 2016).

¹²⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Mâzâ Nel'abü'l-Ân* (Amman: SalwaBooks, 1997).

¹²⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Beytün Li'lernebi's-Sagîr* (Amman: AlSalwaBooks, 2010).

Seyfo çok yorulur ve annesinin yanına döner. Hikâye çocuklara saymayı pekiştirmek amacıyla eğlenceli biçimde kurgulanmıştır.¹²⁸

3.9.Ehâzicü't-Tufûleti'l-Mübekkira Serisi

Ehâzicü't-Tufûleti'l-Mübekkira (Erken Dönem Çocuk Şarkıları)'da geleneksel şarkılar modern melodilerle birleştirilmiştir. Toplamda 32 şarkıdan oluşan seri kuş, parmak, zeytinyağı, hava, kedi, tavşan gibi türlü temaları işlemektedir. Bu şarkılar Youtube için seslendirilmiş ve hareketlendirilmiş, animasyon formatında okurlara sunulmuştur. Üç kitaptan oluşan bu seri 2013 yılında nihayete ermiştir.¹²⁹

3.10.İlk Gençlik ve Gençlik Serisi

Yazarın ilk gençlik kategorisinde kaleme aldığı kitaplar ise şu şekildedir:

Luğzu Ayni's-Sekar eseri *Şahinin Gözündeki Şifre* adıyla Nar Genç Yayınları'ndan İsmail Avcı çevirisiyle Türkçeye aktarılmıştır. Hikâye Ziyad'ın Kalandia kontrol noktasında naneli çay sattığı günlerden birinde başlar. Burası öylesine yoğun çalışılan bir yerdir ki Ziyad bazı şoförlerin burada uyuduğunu düşünür. Her ne kadar ikisi de Filistinli olsa da Cemal, Ziyad'ın onunla aynı yerde bir şeyler satmasını istemez. Bölgede ciddi geçim sıkıntısı vardır. Ziyad'ın büyük ninesinin sıkça bahsettiği ahşaptan bir sandıktan bahsedilir. Fakat kimse bu sandığın içindeki hazinenin gerçek olduğuna inanmaz. Ziyad'ın küçük kardeşi Salim hastadır ve tedavisi için Kudüs'e gitmeleri gerekmektedir. Fakat ne yazık ki bu bölgeye, yazarın ifadesiyle "kendi şehirlerine" istedikleri gibi gidemezler. İzin almaları gerekmektedir. Ziyad'ın ninesinin vefatı, babasının esareti ve kardeşinin hastalığından ötürü iyice canı sıkılır ve Filistin'e gitmek için bir plan yapar. Bu konuda kendisine kardeşi Necva ve arkadaşı Mecd yardım edecektir. Bu eser yazarın Filistin meselesi hakkında yazdığı eserlerdendir.¹³⁰ Bu kitapta işgal altında çocuk olmaktan, çocuk yaşta yetişkin rolü üstlenmekten ve sosyal dayanışmadan bahsedilmektedir.

Sittü'l-Küll isimli eser ise *Cesur Balıkçı Kız* adıyla Nar Genç Yayınları etiketiyle İsmail Avcı tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Anlatı Yüstra karakteri üzerinden Filistin'deki olayların gençler üzerindeki yansımaları gözler önüne sermektedir. Yüstra'nın ağabeyi Salih şehit olmuş, babası ise tekerlekli sandalyededir. Bir de küçük kardeşi vardır. Babası eskiden balıkçılık yapmaktadır fakat sağlık sorunlarından dolayı artık balığa çıkamaz. Maddi durumları çok

¹²⁸ Tağrîd en-Neccâr, *Fî Ğurfeti Seyfû Ğâbetün* (Amman: SalwaBooks, 2014).

¹²⁹ Tağrîd en-Neccâr, "*Mecmûatü Ehâzîci't-Tufûleti'l-Mübekkira*", *Salwa Publishers*, (2010-2013).

¹³⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Luğzu Ayni's-Sekar/Şahinin Gözündeki Şifre* (Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2014).

kötüdür bu sebepten Yüsrâ artık dayanamaz ve babası yerine balığa çıkmaya karar verir. Fakat bir kız olduğu için önce kendi toplumuyla sonra da İsrail askeriyle başı derde girer. Netice olarak şehit abisinin arkadaşlarının yardımı ve cesaretiyle bu işin altından kalkar. Eserde Filistin konusunda sembol niteliğinde olan “Rachel” ve Türk çabası “Mavi Marmara” temalarının işlenmesi de kurgunun gerçekle iç içe geçtiğini göstermektedir. Kitabın orijinal ismi olan “Sittü'l-Küll” ifadesi, kadına saygı için kullanılan bir tabirdir. Metnin içinde bu ifade “Hanımın hanımı” olarak çevrilmiştir. Türkçede bu durum belki de anlaşılamayacağı veya kitap adı olmak için yeterince etkili bir karşılığı olmadığı için bunun yerine metin içinde geçen karakterden bahsedilmiştir.¹³¹ Gerçek ile kurgu arasındaki Filistin’den bahseden bu kitapta kadının toplum içindeki konumunun değişmesinden, direnişten ve kollektif yardımlaşmadan bahsedilmektedir.

Seteşrigu’ş-Şems Velew Ba’de Hîn isimli eser Nar Genç Yayınları etiketiyle İsmail Avcı çevirisiyle *Güneş Elbet Doğacak* adıyla Türkçeye kazandırılmıştır. Bu eser de Suriye’de geçmektedir. Macit ve Şaden Suriye’de yaşayan aileler gibi güzel bir gençlik sürmekteyken haberler gittikçe kötüleşir. Ülkenin durumu karışmaktadır. Babalarının kumaş mağazası vardır ve durumu gayet iyidir. Ülkedeki durumların karıştığı ilk zamanlarda diğerleri gibi ülkeden ayrılmayı düşünmezler fakat sonra işler iyice kötüye gider. Artık ülkeden ayrılmak için çok geç kalmışlardır. Macit arananlar listesindedir. Şaden’in babası saldırıda vefat eder. Ağabeyinin arkadaşı Semih’in yardımıyla annesiyle birlikte Lübnan’a, dayısının yanına giderler. Dayısının ailesi bu durumdan hoşnut değildir. Şaden çalışmaya başlar, bir süre orada yaşamaya devam etseler de annesi vefat edince orada daha fazla kalamaz ve vefat eden babasının kardeşinin yanına, daha önce haberleştikleri şekilde İsveç’e gider. Yolda türlü çeşitli badireler atlatır ve hiç ummadığı kişilerden yardım görür. Anlatı Şaden’in Macit’ten aldığı mektupla son bulur.¹³² Kitap, savaşın yıkıcılığı ve sivil hayata etkilerinden, zorunlu göçten, mültecilikten ve güçlü kadın olmaktan bahsetmektedir.

Ebî’s-Siccîn 118 (Babam 118 Numaralı Mahkûm) kitabında anlatı Hüsâm’ın arkadaşı Câbir’in evinden dönerken apartmanlarının önünde polis arabasını görmesiyle başlar. Babasını elleri kelepçeli bir vaziyette görür ve gözlerine inanamaz. Bu işte bir yanlışlık olduğundan emindir fakat bütün deliller de babasını gösteriyordur. Babası bankada çalışmaktadır ve dolarları zimmetine geçirdiği iddia edilmektedir. Hüsâm okulda ve okul dışında hırsızın çocuğu olmakla suçlanınca bu işin içinden sadece babasını aklayarak çıkabileceğini anlar. Şimdi

¹³¹ Tağrîd en-Neccâr, *Sittü'l-Küll/Cesur Balıkçı Kız* (Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2013).

¹³² Tağrîd en-Neccâr, *Seteşrigu’ş-Şems Velew Ba’de Hîn/Güneş Elbet Doğacak* (Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2017).

önünde delil toplamak için tehlikeli bir yol vardır.¹³³ Eserin ana temaları adalet, toplumsal yargılar, dışlanma ve çocuk gözünden yetişkin dünyasına bakıştır.

Gubba'atü Rağda kitabı **Rana'nın Şapkası** ismiyle Fatma Zehra Aydemir tarafından Beyaz Bulut Yayınları'ndan Türkçeye kazandırılmıştır. Hikâye, ana karakter Zeynep'in sınıfa şapkalı bir öğrenci geldiğinden bahsetmesiyle başlamaktadır. Her ne kadar onunla tanışmak istese de diğerlerinin dalga geçmesinden korktuğu için bir türlü şapkalı kızın olayını öğrenemez. Rana isimli kızın şapka takmasının nedeni hastalığıdır. Bu haber okulda duyulunca Rana'nın hastalığı bulaşıcı olabilir diye onunla arkadaşlık etmek istemezler. Zeynep daha sonra bu kızın komşusu olduğunu öğrenir ve ikisi bir şekilde aynı ortamda bulunurlar. Zeynep Rana'dan şapkasını çıkarmasını ister, ancak bu şekilde arkadaş olabileceklerini söyler. Rana şapkasını çıkarınca saçlarının olmadığını görür, bunun nedeni kanser olmasıdır. Zeynep bir seçim yapmak zorundadır. Rana ile arkadaş olmak istiyordur fakat onunla arkadaş olursa hâlihazırda sahip olduğu grubunu kaybedecektir. Hikâye hitap ettiği yaş okuruna uygun mutlu bir kapanışla sonlanır.¹³⁴ Bu serideki kitaplardan farklı olarak Rana'nın Şapkası kitabı ilk gençlik kategorisine girmektedir. Kitabın ana temaları dostluk, önyargı, dışlanma ve kabul görme isteğidir.

Yazarın bu serideki son eseri **Limen Hâzihi'd-Dumye (Bu Bebek Kimin?)** hakkında bir sonraki bölümde bilgi verilecektir.

3.11. Diğerleri

Yazar kendine dair yazılanları, görselleri ve eserlerini portfolyo olarak sunduğu www.taghreednajjar.com sitesinde derlemektedir. Fakat burada bütün kitaplarının olmadığını görülmektedir. Örneğin 1993 tarihli "**Fehmân**" isimli eseri sitesine bulunmayan kitaplarından biridir. Burada hikâye oyun oynamayı çok seven bir maymun etrafında dönmektedir. Arkadaşı Feras okula gittiğinde onunla oynamak için Fehmân da okula gider.¹³⁵

Bir başka örnek ise 1992 yılında basılan **Hediyetü Ceddî (Dedemin Hediyesi)** isimli eserdir. Bu eserde gerçekle kurgu iç içe geçer. Yazar Filistin'in köylerinden birinde Nizal isimli bir çocuktan ve dedesinin ona verdiği hediyeden bahseder.¹³⁶ Bu hikâyede Filistin'in geleneksel yaşantısına dair arka plan da mevcuttur.

¹³³ Tağrîd en-Neccâr, *Ebî's-Siccîn 118* (Amman: SalwaBooks, 2022).

¹³⁴ Tağrîd en-Neccâr, *Gubba'atü Rağda/Rana'nın Şapkası* (Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2012).

¹³⁵ Tağrîd en-Neccâr, *Fehmân* (Amman, 1993).

¹³⁶ Tağrîd en-Neccâr, *Hediyetü Ceddî* (Amman, 1992).

1978’de çıkan ilk kitabı *Safvân el-Behlevân* ise kendi yazıp çizdiği bir hikâyedir. Yatılı okuduğu dönemde çizim yapmaya başladığı için ve yeterli şartlar olmadığından dolayı kitabını bu şekilde yayınlamıştır.¹³⁷ Satışını ise dağıtım ağı bulunmadığı için yine kendisi elden ve tek tek gerçekleştirmiştir.¹³⁸ Daha sonra dergiler için çizimler yapan çizerler bulup onlarla çalışmaya başlamış ve çocuk kitabı çizerliği alanı geliştikçe bu konuda başlardaki gibi problem yaşamamıştır.¹³⁹

Medinetü’l-Elvân (Renkler Şehri) da eski basım olup güncel hali bulunmayan kitaplarından. Bu eser 1981 tarihli olup odasının penceresinden gökkuşağını gören ve onu yakalamaya çalışan Âmir’in hikâyesini anlatır. Bir kuş onun bu halini görür ve onu Elvanya adındaki renkler şehrine götürür. Âmir için asıl macera bundan sonra başlayacaktır.¹⁴⁰ Bu eser Lübnan merkezli, Gassan Kenafânî’nin *Küçük Kandil*’i gibi kitapları yayımlayan, Darü’l-Fetâ’l-Arabî yayınevini 6-9 yaş hedefleyen “Müstakbelü’l-Edfâl” serisi bünyesinde çıkan 39 kitaptan biridir.¹⁴¹

2024 tarihli *Tarbûşu Ceddî (Dedemin Fesi)* isimli kitap Sind isimli karakterin dedesine ait eski fesi bulmasından bahseder. Sind okulda bunu takmaya karar verir, arkadaşlarına festen bahsedecektir. Fakat yolda birkaç şakacı arkadaşı fesi başından alıp havaya doğru atarlar. Fes ağacın dalına takılı kalır. Sind fesi almak için ağacı sallar, nihayet fes düştüğünde içinde yavru kuşların olduğunu görür. Kuşlar fesi bıraktıktan sonra bir rüzgâr eser ve fes başka başka amaçlar için kullanılır. Nihayet fes Sind’e geri döner ve onu takip okula gider. Çünkü arkadaşlarına dedesinin fesini anlatacaktır.¹⁴²

Neccâr kırk yılı aşkın süredir çocuk edebiyatı alanında eser kaleme almaktadır. Eserlerinde sık sık hayvan karakterlerle karşılaşmak mümkündür. Bunun nedeni hayvanları çok sevmesidir. Yazar her ne kadar bu kitapları bazı kategorilere soksa da erken yaşta daha ileri düzeyde okuma seviyesi olan çocukların daha büyük yaşlar için olan kitaplarını okuyabileceğini belirtmektedir.¹⁴³

Eserlerinde görsel metin uyumu mevcuttur. Görsellerin zamanının çizgisini yakaladığı söylenebilir. Türkçeye aktarılan eserlerinde isim olarak daha serbest çalışıldığı

¹³⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Safvân el-Behlevân*, 1978.

¹³⁸ “Taghreed najjar’s discussion on ‘Arabic literature and YA readers’ on Arabic kid lit on facebook”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube* (13 Mart 2021).24.12.24

¹³⁹ “الفقرة الثقافية نتشرف باستضافة تغريد النجار من رواد أدب الأطفال الحديث في الأردن - حديث اليوم”, haz. Alordonaloom, *Youtube* (24 Eylül 2017).21.12.24

¹⁴⁰ Tağrîd en-Neccâr, *Medinetü’l-Elvân* (Lübnan: Darü’l-Feta’l-Arabî, 1981).

¹⁴¹ Wikipedia, “دار الفتى العربي”, (ts.).

¹⁴² Tağrîd en-Neccâr, *Tarbûşu Ceddî* (Amman: SalwaBooks, 2024).

¹⁴³ “مقابلة تغريد النجار على برنامج (يوم جديد)”, haz. AlSalwaBooks, *Youtube* (11 Ocak 2020).

gözlemlenmektedir. Yazarın İtalyanca ve Türkçe çevirilerinde kapakların değişmesi, ana okur ve hedef okurun görsel anlamda hâkim zevkinin farklılığını gözler önüne sermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİMEN HÂZİHİ'D-DUMYE ADLI ROMANININ TEKNİK YÖNDEN İNCELENMESİ

1.Limen Hâzihi'd-Dumye Romanı

Tagrîd en-Neccâr bu roman fikrinin nereden aklına geldiğine dair sorular alması üzerine bunun ailesinin yaşadığı bir olaydan ilhamla aklına geldiğini söylemektedir. Annesinin ailesinin Filistin-Hayfa bölgesinde otuzlu yıllarda çekildiği bir fotoğraftan¹⁴⁴ ilhamla bu romanı kaleme almıştır. Nitekim binlerce kişi gibi ailesi de 1948'de Filistin'i terk etmek zorunda bırakılmıştır. Fotoğrafta kucağında bebek taşıyan, ortada duran kız, Neccâr'ın annesi Selva'dır ve o zamanlar yedi yaşlarında olduğunu tahmin etmektedir. Yazar annesinin fotoğrafını önüne, çalışma masasına asmıştır. Odada nereye giderse gitsin fotoğraf sanki hep onu takip ediyordu. Kucağındaki bebek ilgisini çekince yazar bu bebeğin ve annesinin hikâyesini merak eder. Kendisi altı yaşlarındayken annesi vefat ettiği için hiçbir zaman ona bu soruyu sormamıştır. Gerçeği bilmemek kurgu konusunda ona ilham vermiştir. Bu süreçte ailesinin Nekbe'de yaşadıkları aklına gelir. Oradan çıkarıldıktan sonra Filistinlilerin evlerine ne olduğunu merak eder. Daha sonra istilacı Yahudilerin küçük kızının bu bebeği bulduğunu ve onunla ne yaptığını hayal eder. Acaba evlerine yerleşen istilacıların çocuğu bu bebeğin bir sahibi olduğunu ve vatanını terk etmek zorunda kaldığını düşünmüş müdür, yoksa bebeğin artık tamamen kendisine ait olduğunu mu düşünmüştür. Acaba kısacık bir an bile olsa bebeğin sahibine üzölmüş müdür? Yazar bu sorular etrafında dönmektedir.

Konu hakkında yazmaya başladığında oyuncak bebeğin Leyla'ya nasıl geri döneceğine dair fazlaca düşündüğünü söyler. İşte bu noktada aklına e-Bay gelmiştir. Yine de soru işaretleri tamamen bitmemiş, Elli yıl önce kaybolan bir bebeği bugün böyle bir uygulamada bulmanın mümkün olup olmadığını sorgulamıştır. Tam da bu noktada başına inanması güç bir olay gelmiştir. Sosyal medyada bir arkadaşı Neccâr'a Filistin'de kaybettiği oyuncak bebeğini yıllar sonra Kanada'da bir pazarda bulduğu hikâyesini anlatmıştır. Arkadaşının olaya dair bir de fotoğraf göndermesiyle bu durumun küçük ihtimalle de olsa gerçekleşebileceğine inanan yazar kafasındaki boşluğu da tamamlamıştır. Ona hikâyesini anlatan kişi, Rana şöyle demişti: “O zamanlar beş yaşındaydım. Kudüs'te, King David oteline bakan balkonumuzda çekildiğim bu fotoğrafta kucağımdaki bebek, Babam Tel Aviv'den almış. Yıllar sonra Kanada'daki bir pazardan buluyorum.”

¹⁴⁴ Bahsi geçen fotoğraf için bkz: Ek Bölümü.

Yazar bu kişiden fotoğrafını kullanmak için izin alarak hikâyesini yazmaya başlamıştır. Fotoğrafı kullanmak için izin alma nedeni ise böyle bir şeyin imkânsız olacağına dair alacağı eleştirilere hazır olmak içindir. Bu esnada hikâyede yer alan İsraili karakter Nurit hakkında araştırmalar yapmıştır. Bilindiği üzere pek çok İsraili aktivist ülkesinin Filistin'e yaptığı durumu protesto etmektedir. Yine bu esnada yazarın başına ikinci kez ilginç bir durum gelmiştir. Tesadüfen okuduğu makalede yedi yaşında İsraili bir kız çocuğunun ülkesinin yaptığından ötürü suçluluk hissettiği ve Filistinlilerin eşyalarını onlara geri ulaştırmaya çalıştığı yazmaktadır. Yazar, hayatında ilk defa bir hikâyeyi yazmadan önce kapak tasarımından emin olduğunu ifade eder, şöyle der:

*“Ne oldu? Ödülü alırken kızım Selva'nın karşısında, kucağında küçük Selva yani annemin resmiyle duruyordum.”*¹⁴⁵

2.Konu

Limen Hâzihi 'd-Dumye isimli eser yazarın gerçek bir hikâyeden hareketle kaleme aldığı eseridir. Leyla Şikago'da yaşayan akademik çalışmalar yürüten Filistin kökenli bir yazardır. Kızı Şadiye ve torunu Erva haricinde ailesinin geri kalanı farklı şehirlerde hatta farklı ülkelerdedir. Leyla bir gün üniversitede Filistin kültürüne dair sunum yapar. Bu sefer sunuma o zamana kadar köklerine ilgisiz kalan torunu Erva da katılmış ve anneannesinin ırkçılar tarafından maruz kaldığı sözlü saldırılara şahit olur. Bir yandan da anneannesini savunan hümanist bir grup vardır. Bu grubun içinde Arap kökenli Said ve arkadaşları da vardır. Erva üniversiteye başlamadan önce anneannesinin Yafa'daki evlerini terk etmek zorunda kaldıkları dönem kaybettiği oyuncak bebeği bulmak için elinden geleni yapacaktır. Bu esnada bulduğu tek şey kayıp bebek değil, aynı zamanda kendi kimliğidir. Yazar bu eserinde Hristiyan bir ailedeki üç neslin hikâyesini üç ülkede, Filistin, Beyrut ve Şikago'da anlatmaktadır. Bu eser yazarın Filistin-İsrail meselesine dair bugüne kadar ilk gençlik kategorisinde yazdığı en kapsamlı kitaptır. Eser Arap dünyasında prestijli bir ödül olan Etisalat Ödülü'ne layık görülmüştür.

¹⁴⁵ Tağrîd en-Neccâr, “Tuvârîdü'l-Efkâr fi Rivâyeti Limen Hâzihi'd-Dumye?”, (12 Mayıs 2020).

3.Olay Örgüsü

Olay örgüsü kurmacanın ayrılmaz parçasıdır. Edward Morgan Foster burada önemli noktanın olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisi olduğunu söyler. Şöyle de bir örnek verir: Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü, denilirse öykü olur. Kral öldü, sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü denilirse olay örgüsü olur.¹⁴⁶ *Limen Hâzihi 'd-Dumye*'de ana karakterlerin yanı sıra pek çok yan karaktere rastlamak mümkündür. Olaylar yazarın farklı zamanlarda ve mekânlarda geçen anlatısından dolayı genç okurun kurgudan kopup kafa karışıklığı yaşamaması için bölümlere ayrılarak sunulmuştur.

Roman, Leyla karakterinin torunu Nida'ya oyuncak bebek almak için Şikago'da gezinmesiyle başlar. Dükkânlara bakarak yürürken Şikago'nun soğukluğu ona memleketini hatırlatır. Geriye dönüş tekniği ile kısaca Şikago'ya nasıl geldiklerini anlatır. Leyla torunun istediği oyuncak bebeği bulamayacağını düşünür. Çünkü torunu doğum gününde Leyla henüz küçük bir kızken oynadığı oyuncak bebeğin aynısından istiyordur. Leyla dinlenmek için oturduğu esnada kısa bir an için bebeği torunu için mi yoksa kendisi için mi istediğini düşünür. Birden arkadaşı Emmy ile sözleştiğini hatırlar. Emmy'e gecikme nedeninin oyuncak bebek olduğunu söyleyince Emmy durumu anlayamaz. Leyla olayı kısaca anlatır ve Emmy aradığını belki antika dükkânında bulabileceğini söyler. Leyla'nın DePaul Üniversitesi'ndeki konferansa hazırlanması gerekiyordu. Ulusal Kimliğin ve Kültürel Mirasın Çalınması isimli konferansı atlattıktan sonra bebeği aramaya devam edecektir. Bir süre önce yine bir konferansa konuşmacı olarak katılmış ve düşmanca tavırlara maruz kalmıştır. Bu sefer de kültürel olarak çalma meselesinden bahsedeceği için her şeye hazırlıklıdır ve arkadaşı Emmy de ona destek olacaktır. Çünkü Amerikan polislerinin siyahilere sert tavırlarında Leyla ona destek olmuştur.¹⁴⁷

Leyla eve dönüş yolunda yine Beyrut'u hatırlar. Siyasi ve ekonomik bütün sıkıntılarına rağmen orası Leyla için yaşanabilecek en güzel yerdir. Yine küçüklüğünü, ablasıyla birlikte okula gittiği zamanı hatırlar. Geçmişini hatırlamak unutmaya neden olacaktı gibi hissettirdiği için bir türlü kendisini hatırlamanın kucağına bırakamaz. Fakat bir kere hatırlamaya başladığı için geri dönüşü de yoktur. İlk olarak okula ilk başladığı günü hatırlar. Bugünü heyecanla beklemiştir. Ablası Meryem'i zorla uyandırır ve ailecek kahvaltı yaparlar. Babasının verdiği harçlığı hatırlar. Babası şefkatli ama sert biridir. Leyla'nın gözünde dünya üzerinde babasından daha önemli kimse yoktur. Pala bıyığı, çizgili takım elbisesi ve fesıyla ortamda varlığını hissettiren biridir. Leyla okula vardığında heyecanı korkuya dönüşür. Öğretmenin uyarısıyla

¹⁴⁶ Edgar Morgan Forster, *Roman Sanatı* (İstanbul: Adam Yayınları, 1985).

¹⁴⁷ Tağrîd en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye* (Amman: SalwaBooks, 2019), 9-14.

Siham'ın arkasında sıraya girer ve bu kız onun ilk arkadaşı olur. Yazar Erva'yı anlatmaya başlar. Bu sefer sahne değişmiş, anlatının odağı Erva olmuştur. Erva annesinden şikâyet etmek için anneannesini arar. Annesinin tıpkı bir polis gibi onu kontrol edip durduğunu söyler. Leyla Erva'ya kendilerinin kökeninin Amerikalılardan farklı olduğunu açıklamaya çalışır fakat Erva burada doğup büyüdüğü için bunu kabul etmez. Konuşmanın sonu hafta sonu anneannesinde kalma planıyla tatlıya bağlanır. Daha sonra Leyla kızı Şadiye'yi arar ve Erva'nın hafta sonunu onunla birlikte geçirmesi için izin alır. Burada okur Şadiye'nin konuşmasından eşi Salah'ın bir şekilde hayatlarından çıktığını ve kızını tek başına büyütme zorunda olduğunu anlar. Salah'a ne olduğu ise romanın devamında ortaya çıkacaktır.¹⁴⁸

Leyla, Erva'yı Arap kökeni konusunda dikte etmeden ikna etmeye çabalar. Fakat Erva'nın içinde hala eksik bir şeyler vardır. Anneannesinin evindeki siyah-beyaz fotoğraflara bakar. Bu fotoğraflar Erva'nın kimlik arayışının ilk itkisidir. Bu esnada daha önce görmediği bir sandık görür. İçinde eski bir İncil ve aile üyelerinin isminin yazılı olduğu bir kâğıt vardır. Erva kâğıtta anneannesinin adının Lillian olarak kaydedildiğini sonra üzerinin çizilerek Leyla şeklinde yeniden yazıldığını görür. Anneanesi ona babasının ne kadar sert bir insan olduğunu ve kendisini evde otorite olarak kabul ettiği için başkasının isim koymasına izin vermediğini anlatır. Bu yüzden Lillian ismini silmiş, dönemin meşhur şarkıcısı Leyla ismini vermiştir kızına. Erva fotoğrafta anneannesinin kucağındaki oyuncak bebeği görür. Bu bebek kuzeni Nida'nın istediği bebektir. Erva bebeği bulmak konusunda anneannesine yardım etmeyi teklif eder. Antika dükkânlarını dolaşmadan da e-Bay uygulaması üzerinden bebeği bulabileceklerini söyler. Leyla fotoğrafa uzun uzun bakınca tekrar geçmişe döner. Bu fotoğrafın çekildiği günü anımsar.¹⁴⁹

Fotoğrafçı Halil Ra'd Kudüs'ten gelip aile fotoğraflarını çekecektir. O zamanlar için bu çok yaygın bir durum değildir bu yüzden babaları en güzel şekilde hazırlanmalarını ister. Leyla ve ablası Meryem kıyafet seçerken annesi de oğullarına kıyafet ayarlar ve yardımcılıyla evi temizlemeye girişir. Fotoğrafçı Halil Ra'd'ın gecikmesi Leyla'nın babasını kızdırsa da kabul edilir bir mazereti olduğunu görünce onu güzel bir şekilde ağırlar. Nihayet çekim zamanı gelmiştir. Ahşap ayaklar üzerinde bir kutu içinde, arkasında siyah perdesi olan bir alet. Leyla aile fotoğrafının içine oyuncak bebeğiyle dâhil olmak isteyince annesi kızar fakat fotoğrafçı bu şekilde daha doğal bir poz olacağını söyleyerek ona müsaade etmesini ister. İşte meşhur fotoğrafın hikâyesi tam olarak böyledir. Sonraki bölümde yazar tekrar hikâyenin geçtiği zamana

¹⁴⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 15-25.

¹⁴⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 26-33.

döner. Konferansa gelenlerden Arap topluluklarına üye gençler olduğu gibi bu gibi konferansların artık olmazsa olmazı haline gelen, her an ortamı karıştırmak üzere hazır bekleyen Siyonistler de vardır. İkiz Kuleler saldırısı iki grup arasındaki gerilimi arttırmıştır. Bu ifadeden de olayın 2001'e çok da uzak olmayan bir tarihte yaşandığı anlaşılır. Leyla'ya destek olmak için arkadaşı Emmy yanında başka arkadaşları ile Şadiye ise kızı Erva ile gelmiştir. Erva başlarda bu gibi konferansların sıkıcı olduğunu düşünse de annesinin şayet gelmezse anneannesinin üzüleceğine dair söylediklerinden etkilenmiştir. Erva anneannesinin “beşeri bilimler alanında doktora yapmış, beş kitap yazarı, insan hakları savunucusu” olarak takdim edilmesinden gurur duymuştur. Bu ve anneannesinin sağlam duruşu Erva'nın köklerini arama yolculuğunun ikinci itkisidir. Konferansın soru-cevap kısmında ortalık karışır. Erva birilerinin Filistin-Arap kökünden son derece rahatsız olduğunu ilk defa kendi gözleriyle görür. Bu da onun için üçüncü itki olur. Bu aşamadan sonra Erva meselenin kendisini de ilgilendirdiğini fark eder. Bu esnada Said ile tanışır.¹⁵⁰

Said üniversitede Leyla'nın öğrencisidir ve davaları aynıdır. Günün sonunda ayrılırlarken Erva Said'den çok etkilenmiştir. Erva eve döner dönmez anneannesinin Nida için aradığı oyuncak bebeği bulmak için bilgisayarın başına oturur. Bir süre gezindikten sonra anneannesinin bebeğine çok benzeyen bir bebek bulunduğunu düşünür. Ürün açıklamasında bu bebeğin üzerinde bir kusur olduğu yazar. Üzerinde “Sally” yazan bir işleme vardır. Erva şaşkınlığını atlattıktan sonra annesi Şadiye'ye durumu haber verir. Şadiye de bu olaya çok şaşırır. Erva'nın bebeği almaya karar verdiğini öğrenince ödeme konusunda ona yardım etmek istese de Erva kabul etmez. Bu hediye tamamen ona ait olmasını ister. Mutluluğu Said'den gelen mesajla ikiye katlanır. Said üniversitede sinema kulübünün başkanı olarak onu 1948 öncesi Yafa'da geçen bir filme davet eder. Erva'nın anne tarafı Yafalı, baba tarafı Lübnanlıdır. Said'in davetini kabul ettikten sonra e-Bay'deki oyuncak bebek mezata düşmeden sipariş eder. Beş gün sonra, anneannesinin doğum gününden önce elinde olacaktır. Erva antika dükkânının sahibi Aleksî Bey'e bebek hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğini söylese de adam bunun gizlilik kurallarına aykırı olduğunu söyleyerek soru işaretlerini gidermez. Fakat Erva'yı dükkânına davet eder.¹⁵¹

Erva ile Said Aleksî Bey'in Şikago'daki antika dükkânına giderken birbirleri hakkında daha çok şey öğrenirler. Said'in iki abisi vardır. Babasının Arap yemekleri lokantası vardır ve annesi emekli eğitimcidir. Bu konu Erva'yı üzer çünkü ne babası ne de kardeşleri vardır. Said

¹⁵⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 34-42.

¹⁵¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 43-51.

onun keyfini yerine getirmek için favori şarkısını açar. Bu şarkı Erva'nın da en sevdiğidir. Aleksî Bey'in dükkânı önünden geçerken dikkat çekmeyecek eski bir yerdir. İçerde birçok eski eşya vardır. Erva Aleksî Bey'e bebeğin hikâyesini anlatır. Buraya nereden geldiğini öğrenmek için adamdan bebeği satın aldığı kişinin adresini ister fakat adam gizlilik ihlali olduğunu söyleyerek cevap vermez. Said'in hikâyeyi duygusal bir biçimde anlatmasıyla yumuşar ve adresi onlara verir. Leyla'nın doğum günü gelip çatmıştır. Şadiye Emmy'den annesini gün boyu oyalamasını ister. Böylece sürpriz doğum günü partisi hazırlayabileceklerdir. Leyla ise çocuklarının doğum gününü unuttuğunu düşünür fakat bu duruma alınmaz. Güzel bir günden sonra eve döndüğünde içerde bir sürprizle karşılaşır. Şadiye, Nail ve Hanne, bütün çocukları oradadır. Büyük oğlu Hanne, eşi Rîna ve kızı Nida ile Kaliforniya'dan, küçük oğlu Nail ise Ramallah'tan gelmiştir. Erva hediyesini takdim ettiğinde ortama şaşkınlık hâkim olur. Leyla bebeğiyle özlem giderdikten sonra torunu Nida'ya hediye edeceğini söyler ve hikâyeyi anlatmaya koyulur. Leyla henüz küçük bir çocukken ve Yafa'da yaşarlarken amcası Londra'daki hukuk eğitimini tamamlayıp onları ziyarete gelmiştir. Çocuklara getirdiği hediyeleri içinde Leyla'nın payına düşen Sally'dir. O zamana kadar sadece kumaş bebekleri olan Leyla Sally'i kimseyle paylaşmayacak kadar çok sever. Yafa'dan ayrılırken bebeği yanlarına alamazlar, çünkü hem bütün aile üyelerinin tek bir valizi paylaşması gerekiyordu hem de geri döneceklerine inanıyorlardı. Leyla'nın babası ülkesine âşık bir adamdır. Annesi altı aylık hamile olduğu için ve çocuklar küçük olduğu için işler eski haline dönene kadar ülkeyi bir süreliğine terk ettiklerini düşünürler. Onları bu karara iten durum ülkede süregelen karışıklık ve komşularının saldırıya uğramalarından ziyade Leyla'nın babası Ebû Ahd'in kurşunlanmasıdır. Ebû Ahd bu saldırıdan yara almadan kurtulur. Bu olaydan sonra Beyrut'a, Leyla'nın teyzesi Seniyye'nin yanına gitmeye karar verirler. Leyla'nın geçmişten bahsederken üzüldüğünü gören ev halkı konuyu kapatmaya karar verirler. Fakat Leyla bir kere hatırlamaya başlamıştır ve artık geri dönüşü yoktur.¹⁵²

Hikâye Erva'ya döner. Erva bebeğin hikâyesini de öğrenmek ister ama şimdilik bundan anneannesine bahsetmez. Aleksî Bey'in onlara verdiği adres İndiana Eyaleti'ndeki Bloomington Kasabası'nı gösterir. Bu meseleyi şimdilik erteler çünkü başka bir derdi vardır. Yıl sonu balosu için Stan'ın onu davet etmemesi canını sıkmıştır. Arkadaşları Sare ve Kristin ile dertleşir. Annesi Şadiye içten içe bu durumdan memnundur çünkü Stan'ın tam bir serseri olduğunu düşünür. Erva başvurduğu iki üniversiteden kabul alır fakat üçüncü üniversitenin cevabını bekler. Kaliforniya'daki bu prestijli üniversitede tam burslu okumak istiyordu. Leyla

¹⁵² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 52-66.

Sally'yle balkonda otururken rahmetli eşi Kemal'i ilk gördüğü zamanı hatırlar. Amerikan Üniversitesinde Psikoloji okumaktadır. Yemek sırası oldukça uzundur, sunması gereken bir proje vardır. Sıra kendisine geldiğinde elindeki kâğıtları düşürür. Bir genç ona yardım eder. Bu kişi Kemal'dir. Bir süredir Leyla'yla yakınlaşmak için fırsat kolluyordur. Bundan sonra ayrılmaz ikili olurlar. Boş vakitlerinde denize bakan bankta vakit geçirirler. Yıllar sonra, kırkıncı evlilik yıl dönümlerinde Kemal bu banka ikisinin adını yazdırır. Beyrut'a yaptıkları yolculuktan sonra hastalanır ve vefat eder. Bütün bunları hatırlamak Leyla'ya ağır gelmiştir. Erva babasını düşünür. Annesi uzun bir süre Salah'ın öldüğünü kabullenemez. Uluslararası kuruluşlara kocasının kayıp ilanını verir fakat haber yoktur. Erva babasının hafızasını kaybettiğini ve bir gün geri döneceğini hayal eder. Aslında onu hiç görmemiştir. Şikago'dan uzaklaşmak istemesinin en büyük nedeni annesinden kaçmaktır. Çünkü annesinin Ralph adında bir erkek arkadaşı vardır ve onunla evlenmek ister. Erva bunun babasına ihanet etmek olduğunu düşünse de Leyla anlayışlı olması için onu ikna etmeye çalışır. Erva'nın annesi çok uzun bir süre kimseyle ilişki kurmamış, sadece kızını büyütmeye odaklanmıştır. Bunu bilmek kabul etmek için yetmemektedir.¹⁵³

Said Erva'ya bebeğin hikâyesini sorar. Erva bir sonraki hafta sonu Sare ile birlikte Aleksı Bey'in verdiği adreslere gideceklerini söyler. Said de gelmek ister fakat önceden verilmiş bir sözü vardır. Ayrıca Said Erva'nın üniversiteyi Şikago'da okumasını da ister. Bebeğinin geri dönmesi Leyla'yı mutlu etse de bastırıldığı anıların kapısını açmıştır. Leyla'nın daha önce birlikte çalıştığı yayınevi hikâyesinin telifini satın alır. Leyla bir yandan vatani ve kendisi için kayda değer bir şey yaptığını düşünerek motive olur, bir yandan da eskiyi hatırlamak çok zordur bu yüzden kendisine kızar. Polisin kardeşi Avni'yi kelepçelemesi üzerine babasının "benim senin gibi bir oğlum yok" demesi kalbini çok kırmıştır. Leyla arkadaşı Emmy'le dertleşirken arkadaşının eşi John'dan ayrıldığını öğrenir. Leyla Emmy'e ayrılmak için acele etmemesini söylediğinde Emmy John'un elini kaldırmasını affedemeyeceğini söyler. Bu konuda konuşmak istemediği için orayı terk eder. Leyla şimdi arkadaşıyla da sıkıntılı bir hale düşmüştür ve bu durum onu ziyadesiyle bunaltmıştır Erva ve Sare Aleksı Bey'den aldıkları adrese doğru yola çıkarlar. Yol boyu Leyla'nın bebeği olayının filmini çekmek için hayaller kurarlar. Dinlenme tesisinde gidecekleri yere taksiyle devam etmeye karar verirler. Wilsonların evi şehrin dışında harabe bir yapıdan ibarettir. Erva ve Sare, Fred Wilson tarafından hiç de hoş olmayan bir karşılamaya maruz kalırlar. Fakat Bayan Wilson onları Şikago'dan buraya getiren şeyin ne olduğunu merak eder ve içeri girerler. Wilsonların paraya ihtiyacı vardır ve kendilerini

¹⁵³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 67-78.

naza çekerler. Erva'nın anneannesi için çabaladığını görünce akıllarına kendi torunlarının onları hiç düşünmediği gelir ve yardım etmeye karar verirler. Yine de kızları çok bilgilendirmezler. Sadece yirmi beş sene önce bu eve taşındıklarını ve paraya ihtiyaçları olduğu için antika olarak değerlendirilebilecek ürünleri sattıklarını söylerler. Erva evin önceki sahibini öğrenmek için şehrin göbeğindeki emlakçıya gider. Wilson Hanım bu bilgiyi verdikten sonra bir daha buraya gelmemelerini söyler.¹⁵⁴

Erva ve Sare emlakçıya durumdan bahsederler. Başlarda görevli büyük bir yangından dolayı bütün dosyaların kül olduğunu söyleyerek onlarla ilgilenmese de hikâyeyi öğrenince dikkat kesilir. Erva'dan adını, e-posta adresini ve numarasını ister. Böylece herhangi bir bilgiye eriştiğinde kendisine iletebilecektir. Leyla geçmişiyile yüzleşmeye devam eder. Yafa'dan ayrılırkenki hallerini düşünür. Sally'yi yanına almak istemiştir ama dört çocuk ve anne-babasının sadece bir valiz eşya almaya izni vardır. Said Erva'nın Bloomington gezisinde başından geçenleri dinlemek üzere onu akşam yemeğine çıkartır. Şadiye Ralph'in yemek için onlara geleceğini söyleyince Erva'nın morali iyice bozulur fakat belli etmemekte ısrarcıdır. Said'le yemek yerken çok fazla ortak noktaları olduğunu görür. Eve döndüğünde annesi ve Ralph Erva ile konuşmak istediklerini söyler fakat Erva'nın akşamın büyüsünü bozmaya hiç niyeti yoktur. Leyla anılarını yazıya dökmeye devam eder. Bunu yapmak çok zordur. Beyrut'a geldikleri ilk anı düşünür. Uzun yolculuklara uygun olmayan bir tekneyle denize bata çıka, sırlıklam, perişan bir vaziyette teyzesinin evine ulaşmışlardır. Herkes onları çok güzel karşılamış ve durumdan dolayı üzgün olduklarını ifade etmiştir. Teyzesinin eşi Arap ordularının Filistin'e girerek toprakları sahiplerine iade edeceğini söyler. Leyla'nın babası Ebû Âhed de sadece doğuma kadar burada kalacaklarının altını çizer. Fakat durumlar hiç iyi değildir. Yahudiler Filistin'i kendi toprakları ilan etmişlerdir. Evlerine ve işlerine el konulduğunun haberi gelir. Filistin halkına türlü çeşitli işkenceler yaparlar. Onlardan izin almadan kimse hiçbir yere gidemez. Ebû Âhed evine ve işine el konulduğunu duyunca yıkılır. Leyla'nın gözünde babası güçlü bir semboldür, ağladığını görmek çocukların da yıkılmasına neden olur. Ebû Âhed'in yanında getirdiği para tükenmek üzeredir ve bu durum onu iyice strese sokar. Ümmü Âhed'in doğum sancısı gelmiştir. Çok uzun ve yorucu bir süreç sonunda bir kızları olur fakat doğduktan birkaç dakika sonra, ona isim bile vermeden vefat eder. Bu durum ailenin derin bir depresyona girmesine neden olur. Ebû Âhed artık bacanağının evinden ayrılması gerektiğini

¹⁵⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 79-90.

hisseder. Kendine iş arar fakat bir zamanlar Filistin’de ihracat yapan bir şirketin sahibine kimse iş vermez. Bunun nedeni ellerindeki işlerin ona uygun olmadığını düşünmeleridir.¹⁵⁵

Ebû Âhed gıda alanında çalışan bir şirkete girer, yakınlarda bir ev kiralar ve eşine de sadece gerekli ihtiyaçları almasını söyler. Ümmü Âhed evi çekip çevirir, ucuz sandıkları kumaşlarla kaplar ve dolaba dönüştürür. Leyla’nın en büyük abisi Âhed okumayacağını ve bir işte çalışacağını söyleyince annesi çok kızar. Açlıktan ölseler bile eğitimini tamamlaması gerektiğini söyler. Âhed ve Hüsnî hem okuyup hem çalışır. Üçüncü erkek kardeş Avnî ise öyle değildir. Üstelik babası ona karşı daha serttir ve sürekli kardeşleriyle kıyaslar. Leyla o zaman bilemez ama aslında abisinde öğrenme güçlüğü vardır. Bu yüzden de okuldaki derslerinde başarılı olamaz. Fakat o zamanlar öğrenciler ya çalışkan ya tembel olarak kategorize edildiği için Avnî’ye tembel yakıştırmaları yapılır. Avnî kötü arkadaşlıklar kurar, hırsızlık yapar ve hapse atılır. Ebû Âhed oğlunu affetmez, kimsenin onu ziyaret etmesine de izin vermez. Avnî hayatında yeni bir sayfa açma imkânı bulamadan hapisanede karıştığı kavgada aldığı bıçak darbesiyle ölür. Aile tamamen sarsılmıştır.¹⁵⁶

Erva annesinin onunla konuşmak istediği konuyu çok iyi bilir. Ralph’ten kaçınmasına rağmen onun iyi bir insan olduğunu ve annesini mutlu edeceğini de. Annesinin yalnızlığını anlamasına rağmen onu kimseyle paylaşmak istemez. İçinde kopan fırtınalara son vermek ister ve annesinin Ralph ile evlenmesine onay verir. Erva düğünden önce Lübnan’da Amerikan Üniversitesindeki programa katılmayı düşünür. Bu program anneannesinin ona mezuniyet hediyesidir. Erva’nın gitmek isteme nedenlerinden biri de amcasıyla iletişim kurmaktır. Şadiye’ye babasının ailesiyle neden görüşmediklerini sorar. Şadiye Erva’nın anlayacak yaşa geldiğini düşünerek ona hikâyeyi anlatır. Salah’ın vefatından sonra abisi Şadiye’ye evlenme teklif etmiştir. O da eşini birkaç yıl önce kaybetmiştir ve Ferit adında küçük bir çocuğu vardır. Şadiye bu teklifi kabul etmeyince Salah’ın abisi onu kibirli olmakla suçlar ve bir daha iletişim kurmazlar. Her ne kadar Şadiye Erva’nın amcasıyla bağı olmasını istese de mektuplarına cevap gelmez. Şadiye de yazmayı bırakır. Erva Said ile buluşmaya giderken bilmediği bir numara tarafından aranır. Bu kişi Bloomington’daki evin Wilsonlardan önceki sahibi Charlie’dir. Erva’ya oyuncak bebek hakkında konuşmak istediğini söyler. Bebek yıllar önce Yafa’daki teyzesinden hediye olarak gelmiştir. Ayrıca Leyla’nın numarasını ister.¹⁵⁷

Leyla olan bitenden ötürü çok şaşkındır. Yafa’daki evlerini terk ettikten sonra bebeğe ne olduğunu çok merak ettiği için kadınla görüşmeyi kabul eder. Yayıncı Leyla’nın dosyasıyla

¹⁵⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 90-108.

¹⁵⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 109-112.

¹⁵⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 113-124.

çok ilgilidir. Evine fotoğrafçı gönderip hem çekim yapmak hem de ondaki eski fotoğrafları almak ister. Leyla dosyasını tamamlarken babasının vefat ettiği kısma gelir. Ağlayarak yazmaya devam eder. Babasına taksi çarpmıştır, annesi bu haberi kaldıramaz. Evin reisi Âhed olmuştur. Leyla bir sabah mailleri arasında tanımadığı birinden mesaj alır. Bu kişi Nurit'tir. Charlie'nin bahsettiği, Sally'yi gönderen teyzedir. Nurit'in mesajı oldukça uzundur. Bu mesajda Nazi holokostunda başlarına gelenlerden, aile üyelerinin pek çoğunun idam edildiğinden ve kendilerine onlar için ayrılmış topraklar olduğu söylenilerek getirildikleri Filistin topraklarına olan yolculuğundan... Nurit'in ailesinden geriye sadece annesi kalmıştır. Filistin'e ulaştıklarında Arapça öğrenirler. Bir süre sonra Helmenstein ailesiyle birlikte Leylaların evine yerleştirilirler. Onlara Arapların pis ve zevksiz olduğu anlatılmıştır fakat hiç de öyle olmadığını görmek onları şaşırtır. Nurit Sally'yi görür. Annesine bu bebeğin sahibi olan kıza ne olduğunu sorar fakat hiç de hoş olmayan cevaplar alır. Bundan sonra burası onların evidir, bebek de Nurit'in bebeği. Hatta annesi Nurit'e bu bebeğin Polonya'da kaybettiği bebeğin yerine Tanrı'dan bir hediye olduğunu söyler. Nurit hukuk okuduğundan ve Filistinlilerin haklarını savunan bir aktivist olduğundan bahseder. Bir süre sonra da devletinin zulmüne katlanamayarak Filistin'i terk etmiş ve Amerika'da yaşamaya başlamıştır. Nurit mailinin sonunda Leyla ile arkadaş olmak istediğini söyler.¹⁵⁸

Erva on dört saat süren yolculuğunun ardından Beyrut'a ulaşmıştır. Gelmeden önce amcasına haber vermiştir. Amcası Ebû Ferit'in onu soğuk bir şekilde karşılayacağını düşünmekte hata etmiştir. Amcası ve bütün aile Erva'yı çok sıcak karşılamıştır. Erva kendisiyle İngilizce ve Fransızca konuşmaya çalışan akrabalarla özellikle Arapça konuşmuş, bu ziyaretini de hem akrabalarıyla tanışmak hem de Arapçasını geliştirmek için gerçekleştirdiğini vurgulamıştır. Said Erva'nın kuzeni Ferit'ten rahatsız olsa da Erva onun sadece amcasının oğlu olduğunu söyleyerek konuyu kapatır. Leyla Nurit'in mailiyle ne yapacağını bilemez. Arkadaşı Emmy Nurit'in kendini temize çıkarmaya çalışmadığını, milletinin işlediği suçu kabul ettiğini ve hatta kadının Filistin hakları savunucusu olacak kadar idealist olduğunu vurgular. Bundan dolayı mutlaka mailinin cevaplanmasını hak ediyordur. Erva Lübnan'dayken hiç yabancılık çekmez. Özellikle halası ile fazlaca yakınlık kurar. Halası ona kardeşi Salah'ın eski fotoğraflarını gösterir. Erva babasının İsa adında bir arkadaşı olduğunu ve kaybolmadan önce en son onunla görüştüğünü öğrenir. İsa meşhur bir yazardır, kendisini dağ evine kapatmıştır ve kimseyle görüşmemektedir. Erva bir şekilde İsa ile görüşmek için halasından aracı olmasını

¹⁵⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 125-138.

ister. Bu süreçte amcası ile hiç yakınlaşamaz. Bunun nedeninin mizaç mı yoksa annesiyle yaşanan olay mı olduğunu düşünür.¹⁵⁹

Erva Beyrut'taki gençlerin yaşantısının Amerika'dan çok farklı olduğunu görür. Ona göre Amerika'da hayat daha sadedir. Ferit gibi arkadaşları da Fransızca konuşur ve gezip tozmayı severler. Şadiye'nin düğünü yaklaşmaktadır. Erva'yı çok özlemiştir ve gelinlik seçerken yanında olmasını ister. Leyla kızının düğünü için uzun zamandır beklettiği elbisesini giyecektir. Filistin'in geleneksel kıyafeti olan bu elbiseyi ona kayınvalidesi düğün zamanında hediye etmiştir. İsa Erva ile görüşmeyi kabul eder fakat bir tek şartı vardır, Erva'nın görüşmeye yalnız gelmesi. Erva dağ yolunda ilerlerken İsa'nın evinin tozlu kitaplarla kaplı kasvetli bir yer olduğunu hayal eder fakat beklediğinin tam tersi çıkmıştır. Ev çok zevkli bir şekilde doğu tarzında döşenmiştir. Erva'yı daha da şaşırtan şey İsa'nın tekerlekli sandalyede olmasıdır. İsa Erva'ya babası Salah'tan bahseder. Babasının denizde kaybolduğu gün aslında sefere çıkma sırası İsa'dadır. Fakat annesi rahatsızlandığı için Salah onun yerine gönüllü olmuştur. İsa hep kendisini suçlamış, daha sonra çatışmalarda isabet eden kurşundan ötürü belinden aşağısı felçli kalmıştır. Bunu fırsat bilip inzivaya çekilmiştir. Eşi Violet hastanede ona bakan hemşiredir. Birbirlerini sevmişler ve insanlardan uzak bir hayat yaşamayı tercih etmişlerdir. İsa'nın anlattığına göre Salah nereye giderse gitsin kızının fotoğrafını yanında taşımıştır.¹⁶⁰

Leyla Sally'den ayrılmaya hazır değildir fakat Nida her telefon konuşmalarında sözü aynı yere getirir. Anneannesine Disney World'e gideceğini anlatınca Leyla küçüklüğündeki Robin Peygamber¹⁶¹ kutlamalarını hatırlar. Yafa'da narenciye sezonu bittiğinde müslüman ve Hristiyanların birlikte kutladığı bir bayramdır bu. Çocuklar için türlü eğlenceler, tatlılar, Hacivat-Karagöz oyunları vardır. Leyla abileri gibi kum tepesinden kızakla kaymak istediğini fakat bunun yalnızca erkek çocuklara uygun olduğunu söyleyerek uyarıldığını hatırlar. Avni ona kendi kıyafetlerini giydirip tepeden bir kere kaydırmıştır fakat Leyla verdiği sözde durmamış, defalarca kaymış, sonuncusunda başındaki şapka düşünce saçları ortaya çıkmış ve kim olduğu anlaşılınca da ailesinden ceza almıştır. Bütün bunlar tatlı bir hatıra olarak gözünde canlanır. Erva Şadiye'ye Beyrut'ta başından geçenleri ve İsa'yı anlatır. Şadiye kızının onlarla olan bağını kuvvetlendirmede için kendini suçlasa da Erva böyle düşünmemektedir. Beyrut Amerikan Üniversitesi'ndeki eğitim çok verimli geçmiştir. Üstelik Erva anneanesi ve dedesinin bankını da bulmuş, her gün mutlaka orada vakit geçirmiş ve oranın fotoğraflarını

¹⁵⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 139-152.

¹⁶⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 153-162.

¹⁶¹ Narenciye hasat sezonunun sonuna denk gelen bu kutlama Robin b. Yakup için düzenlenmektedir. Yaklaşık olarak bin yıllık geçmişe sahip bu festival Filistin'de, Yafa yakınlarında kutlanmaktadır. Narenciye Kutlamaları olarak da anılan festival son olarak 1956'da kutlanmıştır.

çekmiştir. Erva Beyrut'tan dönmüş herkesle hasret gidermektedir. Tam da bu sıralarda Kaliforniya Üniversitesi'nden burs başvurusu olumlu sonuçlanmıştır. Ne yapacağını bilemez, Said için Şikago'da kalmak mı, yoksa geleceği için Kaliforniya'da okumak mı? Anneanesi ona evlenmek için küçük olduğunu ve önce eğitimine odaklanmasının daha sağlıklı olacağını söyler. Erva durumu Said'e anlatınca beklemediği bir tepki alır. Said çok bozulur ve konuşmaya devam etmek istemediğini söyler. Erva bir an için burstan vazgeçmesi gerektiğini düşünse de bunu yapmaz. Nihayet Said Erva için en güzelinin Kaliforniya'ya gitmek olduğunu, bursu kabul etmesi gerektiğini, daha sonra gelecek hayalleri kuracaklarını söyler.¹⁶²

Bütün aile Şadiye'nin düğünü için toplanmıştır. Hanne ve ailesi Kaliforniya'dan, Nail ve ailesi Ramallah'tan, Kemal'in ailesi Filistin ve Lübnan'dan geldi. Hüsnî Brezilya'dan, Meryem Avusturalya'dan gelecektir. Âhed vefat etmiştir ama kızı ve oğlu gelmeye söz vermiştir. Leyla düşünmeden edemez: Filistinlilerin kaderi bu, Dünya'nın dört bir yanına dağılmak zorunda kaldık, der. Erva üniversiteye başlar, oda arkadaşı Meksikalı bir kızdır. Ailesinin yanında güçlü durmaya çalışsa da farklı bir şehre gelmek onun için de korkutucudur. Leyla düğün için gelen misafirlerini yolcu ettikten sonra boşluğa düşer. Özellikle ablası Meryem Avusturalya'ya dönmeden önce ona Sally'den ve kitabından bahseder. Herkes gittikten sonra da kitabını bitirmeye yoğunlaşır.¹⁶³

Nurit Leyla'yla olan tanışmasını Filistinlilerin haklarını savunmak konusunda doğru yolda olduğuna yorar. Bir gün gazetede tevafuken Leyla'nın Dearborn'de bir söyleşisi olduğunu görür. Kitabın ismini de görünce bunun tanışmak için doğru zaman olduğunu düşünür. Leyla Nurit'i karşısında görünce çok şaşırır. O esnada arabadan oyuncak bebek Sally'i getiren görevli "Bu kimin bebeği?" diye sorar. Nurit Leyla'yı gösterir. İki kadın arasındaki duygusal sahneler gazetecinin de ilgisini çeker ve ikisinin fotoğrafını çeker. Leyla ve Nurit etkinlikten sonra bir kafede sohbet ederler. Nurit Leyla'ya evinde bıraktığı günlüğünü getirir. Leyla çok duygulanır, sinemaya gittikleri gün çekindikleri fotoğrafı inceler. Birbirlerine çocuklarından ve torunlarından bahsederler ve sonra vedalaşırlar.¹⁶⁴

Leyla'ya asistanından bir haber gelir. Bir yapımcı gazetede Leyla ve Sally'nin hikâyesini görmüş ve konuyla çok ilgilenmiştir. Yafa, Beyrut ve Şikago'da geçen bir belgesel çekmek isterler. Leyla teklifi kabul eder ve torunu Erva'nın da onunla gelmesini ister. Çünkü bebeği bulan Erva'dır. Yolculuk zamanı yaklaştıkça Leyla çok gerilir. Lod Havalimanındaki Rus asıllı polis Leyla'nın doğum yerinin Yafa olduğunu görünce onu İsraili zanneder ve

¹⁶² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 163-181.

¹⁶³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 182-193.

¹⁶⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 194-202.

İbranice selam verir. Bu durum Leyla'yı çok kızdırır. O doğduğunda oranın Filistin olduğunu İsrail diye bir şeyin olmadığını söyler. Polisler ikisini sorguya alır. Sorgu o kadar uzar ki yolculuğun iptal olduğunu düşünürler fakat düşündükleri gibi olmaz. Nihayet havalimanından ayrıldıklarında belgeseli çekmek için gönderilen görevli Münir onları alıp sahibi Arap olan küçük bir otele götürür. Ertesi gün Leylaların evini bulmak için şehri dolaşırlar. Her şey çok fazla değişse de üçüncü denemeden sonra evi bulurlar. İki katlı villanın girişi hala aynıdır. Münir zili çalmadan girmemek konusunda onu uyarsa da Leyla duymaz ve içerdeki çam ağacında geçen çocukluk zamanlarını anlatmaya başlar. Evin sahibi öfkeli bir şekilde onları tehdit eder, buranın özel mülkleri olduğunu söyler. Mülklerini gasp edenleri polise şikâyet edeceklerdir. Leyla sadece birkaç dakika bakmak istediklerini söyleyince evin sahibi yaşlı kadının yanındaki orta yaşlı adam İbranice bir şeyler söyleyerek ninesini sakinleştirir ve beş dakika sonra bu evi terk etmelerini söyler. Erva Münir'den İbranice konuşmaları tercüme etmesini ister. Orta yaşlı adam ninesini şöyle teselli etmiştir: “Evin sahibi olduğunu söyledikleri kadın ne kadar yaşlı, yakında ölecek. Yaşlılar ölür, gençler davayı unuturlar.” Bu sözler Erva'yı çok kızdırır ve asla unutmayacaklarını söyler. Kurgu bu şekilde sonlanmıştır.¹⁶⁵ Romanın son sayfasında kitabın kapağında kullanılan fotoğrafın hikâyesinden bahsedilir. Buna göre kapakta kucağına oyuncak bebeğiyle duran kız, yazarın annesi Selva'dır. Bu fotoğraf Selva henüz altı yaşlarında iken, 1933'de çekilmiştir.¹⁶⁶

4.Anlatıcı ve Bakış Açısı

Kurmaca eserlerde olayları kitabın muhatabına aktaran aracıya anlatıcı denilmektedir. Bünyesinde kurgu barındıran her eser anlatıcının belli tutumdaki bakış açısından aktarılmaktadır.¹⁶⁷ Anlatıcı gerçek yazarın tam karşılığı değildir, bilakis kurgusal dünyaya aittir. Anlatıcı romancının hikâyeyi anlattığı, roman ile okuyucu arasında ara kişidir. Anlatıcı, romanda geçen tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, mekânı, zamanı, kısaca anlatıda bulunan her şeyi okuyucuya sunan kişidir. Anlatıcı sunduklarında taraf tutabildiği gibi tarafsız da kalabilir. Öznel yorumunu katabilir, eleştirebilir veya takdir edebilir.¹⁶⁸ Kurgu eserlerde en çok birinci ve üçüncü tekil anlatıcı kullanılmaktadır. Özellikle roman türünün gelişim gösterdiği son dönemlerde ise anlatıcı çoğul bir bakış açısı kullanabilir.

¹⁶⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 203-212.

¹⁶⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 214.

¹⁶⁷ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi* (Say Yayınları, 2009), 211

¹⁶⁸ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Akçağ Yayıncılık, 2019), 105.

Tagrîd en-Neccâr'ın *Limen Hâzihi'd-Dumye* isimli romanında hâkim bakış açısıyla üçüncü tekil şahıs anlatıcı tarafından aktarılan bir kurgu göze çarpmaktadır. Anlatıcı romandaki karakterlerin iç dünyalarına dair her şeyi bilmektedir:

”كيف يجرؤ هذا الشخص على مخاطبة جدتها بمثل هذه الوقاحة؟ كيف يقول إنه لا توجد
هناك فلسطين، ويمحو تاريخها وذكرياتها بهذه السهولة؟
استغربت أروى من نفسها، ومن قوة مشاعرهما. لم تعرف أن هذه المحاضرة ستشكل نقطة
تحول كبيرة في حياتها“

“Nasıl olur da anneannesiyle böyle küstahça konuşmaya cüret edebilirdi?
Nasıl olur da Filistin diye bir yer olmadığını söyleyebilirdi? Nasıl olur da
onca yaşanmışlığı, köklü tarihi böylesine kolay silip atabilirdi?
Erva kendisine ve duygularının yoğunluğuna inanamadı. Konferansın
hayatında dönüm noktası olacağı aklına gelmezdi.”¹⁶⁹

Birçok bölümden oluşan anlatıda ikinci bir anlatım tekniği daha kullanılmıştır. Ana karakter Leyla'nın aktardığı bölümlerde hikâye onun ağzından birinci şahıs bakış açısıyla aktarılmıştır:

”كنت أفقر من الفراش مثل الزنبرك، كما كانت مريم تصفني، وكلّي نشاط وحيوية.
قالت مريم متذمّرة: "لا أدري ما سبب حماسك يا ست ليلى! الذهاب إلى المدرسة ليس
بهذه المتعة." ولكنني لم أكرثُ بحدِيثها وأدرتُ لها ظهري ومشيتُ. ضحكك مريم
ونادتنني: "عودي إلى هنا يا هبولة! إنك ترتدين المريلة بالمقلوب! اخلعيها، وسأساعدك لتلبسيها
بالطريقة الصحيحة.“

“Bir kere öncelikle yataktan yay gibi sıçrayarak kalkardım. Yay, evet Meryem bana yakıştırdığı lakap buydu. Tepeden turnağa hayat dolu, yerimde duramayan bir çocuktum. Bazen Meryem şöyle şikayetlenirdi: “Neden böyle neşelisin hiç anlamam Leyla Hanım! Okula gitmek öyle eğlenceli bir şey değil.” Ne söylerse söylesin aldırılmaz, arkamı döner giderdim. Sonra Meryem

¹⁶⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 41.

arkamdan güler ve şöyle derdi: “Buraya gelsene akılsız kız. Önlüğünü ters giymişsin. Çıkar onu. Gel de şu kıyafetini düzgün giymene yardım edeyim.”¹⁷⁰

Ayrıca kurgu boyunca hâkim bakış açısına sahip anlatıma karakterlerin diyalogları ve iç diyalogları eşlik eder:

«أَلَقْتُ لَيْلَى النَّحِيَّةَ عَلَى أرنولد، حارسِ العِمَارَةِ، ثُمَّ رَكِبْتُ المِصْعَدَ إِلَى شَقَّتِهَا. قَالَتْ لِنَفْسِهَا وَهِيَ تَفْتَحُ البَابَ: "أِهْ كَمْ أَشْعُرُ بِالتَّعَبِ! أَفْضَلُ مَا أَقُومُ بِهِ الْآنَ الاستِحْمَامَ ثُمَّ الذَّهَابَ إِلَى النَّوْمِ بَاكِرًا. سَأَبْدَأُ الكِتَابَةَ وَالاستِعْدَادَ للمِحَاضِرَةِ غَدًا.»

“Leyla güvenlik görevlisi Arnold’a selam verdi. Asansöre bitti, dairesinde indi. Kapıyı açarken şöyle düşünüyordu: “Çok yorgunum! Şimdi yapılacak en güzel şey sıcak bir banyo, sonra da erkenden uyumak. Yazmaya ve konferans için hazırlanmaya yarın başlarım.”¹⁷¹

Yazar romanında olayları çoğunlukla karakterler arası diyaloglarla aktarmayı tercih etmiştir. Diyalogda söz, roman karakterlerine verilmiştir. Böylece yazar aradan çekilmiş ve karakterler okuyucuyla karşı karşıya getirilmiştir. Diyaloglar dışında anlatıcı kurguyu Leyla ve Erva karakterleri üzerinden hâkim bakış açısıyla aktarmayı tercih eder. Leyla’nın anlattığı kısımlarda ise birinci şahıs açısıyla onun ağzından anlatılır. Anlatıya derinlik katan durumlardan biri de yazarın karakterlerinin düşünce yapılarını ortaya çıkarmak için farklı bakış açılarına yer vermesidir.

5. Kişiler

Roman olay etrafında döner ve her olayın bir eylemi, her eylemin de bir faili muhakkak vardır.¹⁷² Dolayısıyla kurmacaya dayalı eserde kişi veya kişilerden de bahsetmek gerekir. Kişilerin “tip” ve “karakter” olarak iki başlık altında incelenebilmesi mümkündür. Tip ayırıcı

¹⁷⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 16-17.

¹⁷¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 22.

¹⁷² Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 71.

özellikleri olan bir grubun temsilcisiyken karakter olaylar karşısında bireysel tavırlar alan kişidir.¹⁷³

Limen Hâzihi 'd-Dumye romanı farklı dönemlere ışık tutmakta, geniş bir coğrafyaya, üç ülkeye yayılan bir hikâyeyi içermektedir ve kitapta pek çok karakter vardır. Romanda merkezi sayılabilecek iki ana kişi vardır, Leyla ve Erva. Bu karakterlerin yanı sıra kendilerine benzeyen insanların ortak eylemlerinin temsili farklı tipler de vardır. Yazarın karakter ismi seçiminde özel bir durum sezilmemiştir.

Kişiler kurgunun başından sonuna kadar sürekli bir değişim içinde oldukları için tip değil karakter olarak iki başlık altında inceleneceklerdir. Öncelikle ana karakterler ele alınacak, daha sonra yardımcı ve figüratif karakterlere kısaca değinilecektir:

5.1.Ana Karakterler

Ana olay etrafında okurun hikâyesini yakından takip ettiği kişilerdir. Kurmaca dünyanın üzerine inşa edildiği ana karaktere başkışı, başkahraman ve başkarakter de denilir. *Limen Hâzihi 'd-Dumye* romanının ana karakterlerini şu şekilde analiz etmek mümkündür:

5.1.1.Leyla

Leyla romanın ilk ana karakteridir. Yahudi işgaliyle ülkesini terk etmek zorunda bırakılan ailelerden biri de Leyla'nın ailesidir. Bu olaylardan önce ülkesi Filistin'de huzur içinde yaşamaktadır. Babasının hali vakti yerindedir, Avrupa'ya portakal ihraç edecek kadar büyük bir şirketi vardır. Roman boyunca okurun karşısına iki Leyla çıkar, dokuz yaşındaki çocuk Leyla ve üniversite hocası yaşlı bir Leyla. Ülkesini terk etmek zorunda bırakılmak ki bu da eğer şanslılarsa, çünkü içlerinde geride kalanların gözlerini korkutmak ve göçe mecbur etmek için rastgele öldürülenler de vardır, Leyla'nın çocuk kalbinde derin yaralar açmıştır. Ülkesini terk etmek zorunda bırakılan pek çok Filistinli gibi Leyla ve ailesi Lübnan'a yerleşmiş, yoğun göç ülkede işçi problemi ve Filistinlilere karşı az da olsa yukardan bakışı beraberinde getirmiştir. Leyla'nın babası ülkelerine geri döneceklerine dair inancını yitirince Lübnan vatandaşlığı almış fakat hem bu durum hem de güçlü bir tüccarken işçi konumuna düşmek onu günbegün eritmiştir:

”وكأنه قد كبرَ عشرَ سنواتٍ مرّةً واحدةً. احدودبَ ظهره، وابيضَ شعره أكثرَ من قبل،
وتغيرت مشيئته من مشيئة عسكرية فيها فخرٌ وكبرياءٌ إلى مشيئة بطيئةٍ لشخصٍ ضائعٍ لا

¹⁷³ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 149-161.

يعرفُ ماذا يريدُ... شخصٍ فقدَ وطنَهُ وأملاكَهُ وأصبحَ هوَ وعائلتُهُ عالَةً على أقاربِ زوجته.“

“Babam bir anda on yıl yaşlanmış gibiydi. Sırtı kamburlaşmış, saçları daha da beyazlamıştı. Yürüyüşü bile değişmişti. Kendini beğenmişliğin ve böbürlenmenin getirdiği asker ciddiyetiyle yürüyen babam bir anda ne yapacağını bilmez, kaybolmuş bir insan gibi yavaş yürümeye başlamıştı. Vatanını, varını yoğunu kaybeden, ailesiyle birlikte eşinin akrabalarına muhtaç bir adamın yürüyüşü gibi.”¹⁷⁴

Leyla Beyrut Amerikan Üniversitesi’nden mezun olduktan sonra Kemal’le evlenmiş, bir süre sonra Amerika’ya yerleşmişlerdir. İkisi de eğitimlerine devam etmişlerdir. Okur, roman boyunca Leyla’nın eğitime verdiği önemin izleğine rastlayabilir. Nitekim torunu Erva Said ve Kaliforniya’daki üniversite arasında seçim yapmak zorunda hissettiğinde ona şöyle der:

”ولكن كما قلت لك سابقاً، أنت ما زلت صغيرةً على الارتباط بأي شخصٍ يا أروى. عليك الآن التركيزُ على دراستك الجامعية. أعرف مشاعرك نحو سعيد ومشاعره نحوك، وهو حقاً شابٌ ممتاز، ولكنه يحتاج أيضاً إلى أن يركّز على دراسته؛ لأنه شارف على التخرّج وكما علمت منه فهو ينوي إكمال دراسته العليا.“

“Fakat daha önce de dediğin gibi, henüz nişanlanmak veya evlenmek için çok küçüksün. Senin şimdi yapman gereken üniversite derslerine yoğunlaşmak. Said’e karşı hislerini biliyorum. Onun sana karşı hissettiklerini de. Said mükemmel bir genç. Fakat onun da derslerine yoğunlaşmaya ihtiyacı var. Çünkü mezun olmak üzere ve bildiğim kadarıyla yüksek lisans yapmaya niyeti var.”¹⁷⁵

Leyla beşeri bilimler alanında doktorasını tamamlamış, beş tane kitap yazmış insan hakları aktivistidir. Gerek yurt dışı gerekse yurt içi konferanslardan ve televizyon programlarından davet alır. Katıldığı her programda üzerinde mutlaka anavatanı olan Filistin’e

¹⁷⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 106.

¹⁷⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 178.

dair izler taşır. Kendisine saldıranlara cesur ve makul biçimde cevaplar veren mücadeleci bir karakterdir:

”كانت هذه المرّة الأولى التي ترى فيها أروى جدّتها في موقفٍ جدّيٍّ حازمٍ رسميٍّ؛ فهيّ تعرفُها كجدّةٍ حنونَةٍ ومُحبّبةٍ، تدلُّ أحفادها... ولكنّها هنا كانت واثقةً صارمةً لا يهزّها شيءٌ، تردُّ على كلّ سؤالٍ بقوةٍ ووضوحٍ ولا تسمحُ لنفسها أن تفقدَ أعصابها بسببِ الأسئلةِ الاستفزازيّةِ التي تتحدّاهَا وتحاولُ أن تزعزعَ هدوءَها وثقتها بنفسها.“

*“İlk defa anneannesini resmi ve ciddi bir konumda görüyordu. Bu zamana kadar anneannesini sevecen, şefkatli ve torunlarıyla ilgilenen biri olarak görmüştü sadece. Şimdiyse karşısında bambaşka biri vardı: Kendine güvenen ve asla sarsılmayan. Bütün sorulara açık ve net cevaplar veren, özgüveni kırılın, sinirleri bozulsun diye sorulan kışkırtıcı sorulara sakince cevaplar veren biri.”*¹⁷⁶

Leyla Yafa’daki evlerini terk etmek zorunda bırakıldıklarında tekneyle çıkacakları güvensiz yolculukları için yedi kişilik ailesinin sadece küçük bir valiz götürebileceğini öğrenir. O zamana kadar artık kumaşlardan diktikleri bez bebeklerden başka oyuncak bebek görmeyen Leyla, amcasının Londra’dan getirdiği porselen bebek Sally’i yanına alamadığı için çok üzülse de ailesi tarafından bir gün evlerine dönecekleri sözleriyle teselli edilir. Evlerinin kapısını kilitleyip deniz yoluyla Lübnan’a kaçarlarlarken aklı hep ondadır. Daha sonra torunu Erva bir mucize olarak Sally’i bulduğunda acı verici geçmişi saklı kutusundan çıkar. Anlatı boyunca Leyla’nın sürekli olarak geçmişe döndüğü görülmektedir. Leyla bu zamana kadar bastırıldığı geçmişini Sally ile tekrar hatırlar ve bu hatıraları kitap haline getirmeye karar verir. Kitap basılır, tanıtım programları düzenlenir. Leyla kendilerinden sonra evlerine yerleştirilen Yahudi ailenin kızı Nurit ile de burada yüz yüze tanışır:

”لوحت نوريث للشّابِّ وأشارتُ إلى ليلي. أخذتُ ليلي الدّميّة منه وحضنتُها بحنانٍ وهيّ تقولُ: ”هذه دميّتي، وستكونُ لحفيدتي منْ بعدي.“

كانتُ نوريث تنظرُ إلى سالي بشوقٍ... ابتسمتُ ليلي ومدّتُ لها سالي فحضنتُها واغرورقتُ عيناها بالدموع.“

¹⁷⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 40.

“Nurit Leyla’yı işaret etti. Leyla bebeği aldı ve şefkatle kucakladıktan sonra şöyle dedi: “Bu benim bebeğim. Benden sonra da torunumun olacak.”
Nurit Sally’e özlem dolu bakışlar attı. Leyla gülümseyerek bebeği ona uzattı.
Bebeğe sarıldı, gözleri buğulanmıştı”¹⁷⁷

Leyla romanda ülkesine yapılan zulüm ve haksızlığı asla unutmayan idealist bir karakteri temsil etmektedir. Dünyanın dört bir yanına dağılan Filistinlilerin bir gün ülkelerine döneceklerine ve orayı yeniden eski güzel günlerine döndüreceklerine dair inancı tamdır:

“هذا قدرنا نحنُ الفلسطينيين، تشبَّتنا في أنحاء العالم.”

“Biz Filistinlilerin kaderi hep aynı. Dünyanın dört bir yanına dağıldık.”¹⁷⁸

5.1.2.Erva

Romanın ikinci başkişisi Erva’dır. Bu karakter, kökleriyle yaşadığı yer arasında kalan gençlerin sıkışmışlığını başarılı bir şekilde yansıtmaktadır. Erva, Leyla’nın torunudur. Erva’nın kısa yolculuklar dışında hiçbir zaman Arap kökeni ile tam olarak tanışmadığı gözlemlenmektedir:

“أنا يا تيتا وُلِدْتُ هنا... في الولاياتِ المتَّحدةِ ولا أعرفُ غيرها. نشأتُ هنا في هذا المجتمعِ ولا تهمني الثقافةُ الأخرى، والزَّياراتُ الخاطفةُ إلى رام الله لزيارة خالي نائل في العطلِ الصَّيفيَّةِ لا تُحسبُ.”

“Teta, ben burada doğdum, Amerika’da. Başka bir yer bilmiyorum. Burada yaşayan insanlar gibiyim, gerisi beni ilgilendirmiyor. Sadece yazları Ramallah’a gidip Nail dayımı ziyaret etmek benim oralı olduğumu göstermiyor.”¹⁷⁹

¹⁷⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 198.

¹⁷⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 182.

¹⁷⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 29.

Erva karakteri tam olarak temsil ettiği yaş okurunun dikkatini çekebilecek türden iniş-çıkışları olan, babasını hiç görmemiş olmanın acısını annesinden çıkararak bir genç kızdır. Annesi, babalık görevini de üstlendiği için kızını terbiye etmeye odaklanmıştır, bu yüzden Erva annesiyle sağlam bir bağ kuramaz. Bir jenerasyon sonrasına, anneannesine sığınır çünkü onun yanında rahat hissetmektedir. Öyle ki kurgunun başında anneannesinin konferansına gitmek istemeyip sıkıcı olduğunu düşünse de onu üzmemek için gitmeye karar verir. Kurgu boyunca Erva'nın çekirdek ailesiyle kurması gereken bağı ıskaladığı gözlemlenmektedir. Erva'nın annesi Şadiye de bunun farkındadır fakat bu durumu zamanın düzeltebileceğini düşünür. Leyla da vatanından uzakta ve ailesiz geçirdiği gençlik yıllarından ötürü Erva'yı anlamakta ve ona istediği desteği sunmaktadır:

“اسمعي يا أروى، أمك تحبك وتريدُ مصلحتك. هي لا تريدُ أن تضغطَ عليكِ بل تريدُ أن تحميكِ.”

“Erva, dinle beni. Annen seni çok seviyor ve iyiliğini istiyor. Asla seni sıkıntıya sokacak bir şey yapmak istemez. Ne yapıyorsa seni korumak için yapıyordur.”¹⁸⁰

Erva'nın annesiyle arasındaki duygusal uçurumu kapatmak konusunda Said de ona destek olmaya çabalar:

“يبدو لي أنك تتصارعين مع هذه الفكرة منذ مدّة، وعليكِ أن تتوصلي لإجابة على تساؤلاتكِ بنفسكِ. من الواضح أنك ما زلتِ تحتاجين إلى بعض الوقت، وأرجو ألا يطول هذا الوقت من أجلكِ ومن أجل والدتك. تخيلي فقط يا أروى لو انعكس الأمر وتعرّفت أنتِ على شخصٍ وأحبيته ولم تبارك والدتك هذا الزواج لأنها تريدُ أن تبقى لها وحدها كي تعتني بها في كبرها... كيف ستشعرين عندها؟”

“Anlaşılan o ki bu düşünce uzun zamandır seni boğuyor. Sorularının cevabı yine kendinde saklı. Sanırım biraz zamana ihtiyacın var. Hem kendin hem de annen için bu zaman çok uzamamalı. Sadece şunu düşün, işler tersine dönse ne olurdu? Yani sen biriyle evlenmek istiyorsun fakat annen bu kişiyi

¹⁸⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 23.

onaylamıyor. Yaşlandığı zaman onunla birlikte kalman için senin evlenmeni hiç istemiyor. Ne hissederdin?”¹⁸¹

Erva Leyla'nın bebeğinin peşine düştüğünde bu yolculuğun içindeki köklerine olan ilgisini tetikleyeceğini bilemez. Karakterin başlarda İngilizce'ye kayan konuşmaları ve zamanla bu konuşmaların tamamen Arapça'ya dönmesi de onun kökleriyle barışmasının bir göstergesidir. Bu yolda tanıştığı insanlar ve tarihini öğrenmek onu babasının yokluğuyla düştüğü boşluktan kurtarmıştır. Ayrıca anneannesinin de eğitim gördüğü Beyrut Amerikan Üniversitesi ve beraberinde hiç tanışmadığı amcasını ziyaret etmek, babasının çocukluk arkadaşıyla tanışmak da karakterinin olgunlaşmasına katkıda bulunmuştur. Son olarak Erva karakterinin hikâyenin sonundaki cümlesiyle vatani konusundaki düşüncelerini net bir biçimde okumak mümkündür:

”نظرتُ أروى طويلاً إلى بيتِ أجدادها وقالت بتحدٍ: "أرجو منك أن تؤكّد لهما بلغتهما
أنّ الصّغار لن ينسّوا أبداً... أبداً... مهما طال الزّمنُ.“

“Erva atalarının evine bir müddet baktıktan sonra meydan okurcasına şöyle dedi: “Onlara kendi dilleriyle şöyle de: Gençler asla unutmayacak. Asla! İsterse bir ömür sürsün.”¹⁸²

5.2.Yan Karakterler

Ana karakterden sonra bireysel olarak farklı boyutları ve derinliği olan karakterdir. Yan karaktere yardımcı veya norm karakter de denilebilir. Kısaca romanın başkişisine ayna olan yan karakterleri şu şekilde analiz etmek mümkündür:

5.2.1.Şadiye

Şadiye Leyla'nın kızı, Erva'nın annesidir. Şadiye, romanın kalabalık yan karakterinden biridir. Şadiye Erva'nın doğumundan sonra eşi Salah'ı kaybetmiş ve bu durum kendisinde yıkıcı bir çöküş meydana getirmiştir. Salah'ın ölmediğine ve bir gün mutlaka Beyrut'tan geri

¹⁸¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 118-119.

¹⁸² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 211-212.

döneceğine inanmayı tercih ederek Erva'yı en güzel biçimde yetiştirmeye gayret etmiştir. Buna rağmen kızıyla aralarında istediği gibi bir bağın olmayışı onu her zaman zorlamıştır:

”تَنهَّدْتُ وَهِيَ تُنْهِي الْمَكَالِمَةَ مَعَ أُرْوَى وَتَفَكَّرُ كَمْ تَوَاجَهُ شَادِيَةَ مَنْ الصَّعُوبَاتِ فِي تَرْبِيَةِ ابْنَتِهَا وَحَدَّهَا. أَخَذْتُ نَفْسًا عَمِيقًا ثُمَّ اتَّصَلْتُ بِابْنَتِهَا. رَدَّتْ شَادِيَةَ بِعَصِيْبِيَّةٍ: "مَامَا! كُنْتُ عَلَى وَشِكِّ الْإِتِّصَالِ بِكِ. لَا أَعْرِفُ إِلَى مَتَى سَأَسْتَطِيعُ النَّحْمَلَ. أُرْوَى تَعَانِدُنِي فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَتَنْصَرِّفُ مَعِي وَكَأَنَّيْ عَدُوَّتُهَا اللَّدُودَةُ.“

“Telefonu kapattıktan Şadiye'nin tek başına çocuk yetiştirirken ne kadar zorlandığını düşünerek içini çekti. Sonra derin bir nefes aldı ve kızını aradı. Karşıdaki ses oldukça gergindi: “Ben de seni aramak üzereydim anne! Buna daha ne kadar dayanabilirim bilmiyorum. Erva her şeyde benimle inatlaşıyor. Sanki onun ezeli düşmanıymışım gibi davranıyor.”¹⁸³

Başlarda Şadiye ve Erva arasındaki iletişim kopukluğunun kültür farkından ve hayata bakışlarından kaynaklandığı düşünülse de bunun aslında Erva'nın babasını hiç tanımamış olmanın verdiği gerginlikten, Şadiye'nin ise tek başına çocuk büyütürken büründüğü rolden kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Bu uçurum Leyla'nın ikisi arasında köprü görevi görmesiyle kapanacaktır. Bu süreçte okur Şadiye'nin kızına eşlik etme çabasıyla birlikte kendi varoluşunu yapılandırmaya çalışmasına tanıklık eder. Şadiye kendisine yıllarca yeniden evlenmesini söyleyenlere rağmen Erva'yı büyütmeden böyle bir şeyin mümkün olmadığını söyleyerek kendini kapatmıştır. Erva'nın yuvadan ayrılma zamanı gelmeye yaklaştığında Şadiye de kendi yuvasını yeniden kurmak ister:

”جَلَسْتُ مَعَ وَالِدَتِهَا وَاسْتَمَعْتُ إِلَيْهَا وَهِيَ تَخْبِرُهَا عَنْ رَغْبَتِهَا وَرَغْبَةِ رَافِلٍ بِالْإِرْتِبَاطِ مَتَمَّنِيَّةً عَدَمَ مَمَانِعَتِهَا وَمَبَارَكَتِهَا هَذَا الْقَرَارِ.“

“Annesiyle oturup konuştular. Ona Ralph ile nişanlanmak istediğinden bahsetti. Annesi, Erva'nın da bu kararı onaylamasını istiyordu.”¹⁸⁴

¹⁸³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 24.

¹⁸⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 119.

Şadiye her daim kızına danışmakta, bir an olsun onu hayatındaki en önemli kişi konumundan indirmemektedir. Yeterince büyüdüğünü düşündükten sonra da kızının babasının ailesiyle ilişkilerinin neden koptuğunu bilmesi gerektiğini düşünür:

”بَعْدَ أَنْ أَخْرَجْنَا شَهَادَةَ الْوَفَاةِ الرَّسْمِيَّةَ، عَرَضَ عَلَيَّ عَمُّكَ الزَّوْاجَ، وَكَانَ قَدْ فَقَدَ زَوْجَتَهُ
قَبْلَ عِدَّةِ أَعْوَامٍ بَعْدَ أَنْ رُزِقْتُ بِصَبِيِّ أَسْمِيَاهُ فَرِيدٍ، كُنْتُ مَتَعَاظِفَةً مَعَهُ وَلَكِنِّي رَفَضْتُ
عَرَضَهُ وَقَدْ أَغْضِبُهُ هَذَا كَثِيرًا وَتَوَقَّفْتُ عَنِ الْإِتِّصَالِ بِي.“

“Babanın resmi ölüm belgesini aldıktan sonra amcan bana evlenme teklif etti. O da eşini yeni kaybetmişti. Bir kaç ay önce, bebeğini doğurduktan sonra. Bebeğin adı Ferit'ti. Bebeği çok sevmiştim. Fakat evlenme teklifini reddetmem amcanı sinirlendirmiş olacak ki benimle iletişimini kesti”¹⁸⁵

Şadiye Erva'nın Kaliforniya'da okumaya gitmesinden dolayı hüznülüdür. Fakat kızı burs kazandığı için bu hüznün gururla karışığıdır. Romanın sonunda anne-kızın hayatlarında yeni bir döneme başlamaları ve böylelikle Şadiye-Erva ilişkisinin normal sınırlar içinde seyretmeye koyulduğu gözlemlenmektedir.

5.2.2.Said

Said karakteri romanda yardımcı karakter olarak en göze çarpanlardan bir diğeridir. Said Erva'nın aksine kurgunun başından itibaren köklerine bağlı Arap gencinin temsilidir. Said'in ailesi de Erva'nın gibi geçmişte Amerika'ya yerleşmiş ve burada hayatını sürdürmektedir. Said hiçbir zaman ideallerini kaybetmemiş ve kendini bu ülkeye tam olarak ait hissetmemiştir. Erva ile ilk karşılaşmaları da Leyla'nın kültürle ilgili konferansında gerçekleşmiştir. Said Dr. Leyla'nın konferanslarını kaçırmayan öğrencisidir. Erva Said'in bu zamana kadar ne yaptığını pek umursamadığı anneannesine hayranlıkla bakmasından etkilenmiştir:

”قَالَ سَعِيدٌ: مَنْ الْمَخْجَلِ حَقًّا هَذَا الْهَجُومُ الَّذِي حَدَثَ، وَلَكِنَّ جَدَّتَكَ كَانَتْ رَائِعَةً. رَدَّتْ
عَلَيْهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا
ضَحِكْتُ أَرَوَى وَقَالَتْ: نَعَمْ، لَقَدْ نَجَحْتُ جَدَّتِي بِالتَّصَدِّي لِهَمْ بِكُلِّ نَفَقَةٍ وَقَوَّةٍ. كَمْ أَنَا فَخُورَةٌ بِهَا“

¹⁸⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 122.

“Said konuşmaya devam etti: “Şu olanlar gerçekten utanç verici. Anneannen harika biri, hepsini teker teker nasıl da püskürttü.”

Erva gülüyordu: “Evet gerçekten büyük bir özgüvenle onlara karşı koydu. Onunla ne kadar gurur duysam az.”¹⁸⁶

Romanın devamında Said ve Erva arasında duygusal bir bağın oluştuğu gözlemlenmektedir. Sık sık konuşup görüşmeye başlayan ikili bir süre sonra romantik anlamda çekim hisseder. Erva'nın eğitim için Beyrut'a gittiğinde sürekli iletişimde kalmaya devam ederler. Erva geri döndükten sonra ilişkileri daha sağlam bir şekilde devam edecektir:

“أشارت له مِنْ بعيدٍ، وأشرقَ وجهُها بابتسامةٍ عريضةٍ جعلت قلبه يخفق بشدةٍ. أسرعَ الخُطى نحوهً وعانقتهُ بخجلٍ وهي تقولُ: “هااي! كيفَ حالكَ يا سعيد؟” ثمَّ همستُ بسرعةٍ: “اشتقتُ إليك.”
رقصَ قلبه فرحًا وقالَ: “وأنا أيضًا يا أروى. لا يمكنكِ أن تتخيلي كم اشتقتُ إليك! والآن أخبريني كيفَ كانتَ بيروت؟”

“Ona uzaktan işaret yaptı. Gülümsemesine engel olamıyordu. Kalbi yerinden fırlayacak gibiydi. Said'e doğru hızlı adımlarla ilerledi ve utanarak sarıldı: “Hey, nasılsın Said?” Sesi fısıltıya dönüştü: “Seni özledim.”
Said'in kalbi mutlulukla atıyordu: “Ben de seni özledim Erva, hayal bile edemezsin! Beyrut'tan ne var ne yok anlat bakalım.”¹⁸⁷

Erva'nın üniversite için Kaliforniya'ya gitmeyi tercih etmesine bozulsa da bir süre sonra Said duygularını bir kenara bırakır, idealist tavırlarına döner ve mantığıyla hareket etmeye başlar. Anlayışsız tavırları için Erva'dan özür diler. İkisi de iyi bir eğitim almalı ve gurbette yaşayan Araplar olarak ülkelerini en iyi şekilde temsil etmelidirler.

5.3.Figüratif ve Kart Karakterler

Başkişi ve norm karakter dışında figüratif ve kart karakterlerden bahsetmek mümkün olsa da roman boyunca pek çok karakterin bu ikisi arasında konumlandığı görülmektedir. Yani ne yan karakter olacak kadar yoğun rollerde ne de figüratif karakter olacak kadar az, kart

¹⁸⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 42.

¹⁸⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 175.

karakter olacak kadar tekdüzedirler. Kalabalık karakter kadrosuna sahip romanın geriye kalan önemli karakterlerini şöylece açıklamak mümkündür:

5.3.1.Emmy

Leyla'nın en yakın arkadaşıdır. İkilinin oldukça dengeli bir ilişkisi vardır ve birbirlerine destek olmaktadır. Kurgunun baş kısmında Emmy dostluğun yansımalarını okura anlatmak üzere şöyle bir kesit sunar:

”وليتجرأُ أحدٌ ويهاجمك وسيرى كيفُ أكونُ وحقّيتي هذهُ لهُ بالمرصادِ. فأنا لا أنسى مساندتكِ أنتِ وأصدقائكِ لنا في مسيراتنا احتجاجاً على معاملة الشرطة السيئة للمواطنين السود في هذه البلاد.“

“Şayet içlerinden biri sana engel olmaya kalkarsa karşısında beni ve şu çantamı bulacak. Polislerin siyahilere karşı ırkçı eylemlerinde sen hep bana destek olmuştun. Bu iyiliğini unutamam.”¹⁸⁸

İki kadının arkadaşlıkları yaşlarının ve yaşanmışlıklarının etkisiyle sağlam bir düzeydedir. Birbirleriyle açıkça iletişim kurabilmektedirler. Hatalarını gördükleri zaman uyaracak kadar yakın oldukları, birbirlerine kırılırlar da bu kırgınlığı aşabildikleri gözlemlenmektedir.

5.3.2.Nida

Leyla'nın torunu Erva'nın Kaliforniya'daki dayısının kızıdır. Her ne kadar Nida'yı romanda sadece arka planda görsek de aslında o her şeyi başlatan kişi odur. Çünkü şayet babaannesi Leyla'dan oyuncak bebeğine benzer bir bebek istemeseydi Leyla -ve dolayısıyla Erva- belki de hiçbir zaman oyuncak bebeğin peşine düşmeyecekti:

”وهذه ندى الشقيّة التي بدأت كلّ هذا.“

“Bu da Nida. Her şeyin müsebbibi haylaz kızım”¹⁸⁹

¹⁸⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 14.

¹⁸⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 202.

Nida'nın inatçı ve yaşına göre tuttuğunu koparan karakteri nedeniyle Leyla kendini torunun isteğine bırakarak bebeğine benzer bir oyuncak bebek aramaya başlar. Nida karakteri daima Leyla'dan hikâyeler dinlemek ister. Leyla da geçmişinden izler taşıyan bu hikâyeleri anlatmaktan hoşlanır. Leyla nihayet oyuncak bebeğine kavuştuğunda onu Nida'ya hemen vermek istemez, bebeğiyle arasında duygusal bir bağ vardır ve geçmişini tamamen hatırlayıp bunu aşana dek oyuncak bebeğin yani Sally'nin onunla birlikte olmasını ister. Fakat Leyla Nida için çıktığı bu yolun gereği olarak bebeği elbette bir gün torununa hediye edecektir:

”لا بدَّ أن يأتي يومٌ تفي فيه بوعدِها لندى، حينها ستكونُ ندى أكبرَ وأوعى، وتستطيعُ أن
تقدّرَ أهميّةَ هذه الدّميةِ بالنّسبةِ لها.“

“Bir gün Nida'ya verdiği sözü tutması gerekiyordu. O gün geldiğinde Nida biraz daha büyümüş olacak, bebeğin babaannesi için neden önemli olduğunu da anlayacaktı.”¹⁹⁰

5.3.3.Sare

Erva'nın en yakın arkadaşıdır. Erva'ya Sare'ye sırlarını vermekten çekinmez. Onun nezdinde güvenilir ve akli başında bir kızdır. Ayrıca yeri geldiğinde Erva ile maceraya atılmaktan da geri durmaz. Erva'nın annesinin evliliğine karşı yaşadığı problemlerde Sare onu akılcı olmaya davet etmiştir. Bu anlamda Sare'nin tek boyutlu bir karakter olduğu söylenebilir.

”جادلْتُها سارة في هذا الموضوع عدّة مرّاتٍ، ووصفتُ طريقةَ تفكيرِها بقمّةِ الأنانيّةِ،
وذكّرتها بوالدتها التي تزوّجتُ أكثرَ من مرّةٍ، وبأمّهاتِ العديدِ من أصدقاؤِهما... ولكنّ
أروى كانتُ تزمُ شفّتها مُنهيّةً الحديثِ بقولها: "ولكنّ ماما مختلفةٌ... ليستُ كباقي
الأمّهاتِ.“

“Bu konuda Sare'yle defalarca kez tartışmışlardı. Sare bu davranışının bencilliğin zirve noktası olduğunu söyledi. Kendi annesi defalarca kere evlenmişti. Arkadaşlarının anneleri de öyle. Erva konu hakkında daha fazla

¹⁹⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 163.

*konusmak istemediğini belirtircesine ağzını mühürledi: “Benim annem farklı. Diğer anneler gibi değil.”*¹⁹¹

Leyla'nın ailesindeki diğer kişilerden de kısaca bahsetmek gerekir. Çünkü Leyla oyuncak bebek meselesi açıldığı andan itibaren sürekli bir geriye dönüş hali yaşar. O zamandan bugüne sadece ablası Meryem kalmış olsa da Leyla'nın karakter dönüşümünü anlamak adına aile üyelerini şöyle açıklamak mümkündür:

5.3.4.Meryem

Leyla'nın ablasıdır. Kız okuluna giderken destekçisi olmuştur. Leyla gibi inatçı bir çocuk olmadığı anlaşılmaktadır. Ailenin Yafa'yı terk etmesinden sonra okur Meryem karakterini diğer kardeşler kadar göremez. Yıllar sonra Meryem Şadiye'nin düğününe gelir. O zaman Meryem'in en son Leyla eşini kaybettiğinde ona destek olmak için geldiği anlaşılır. Avusturalya'da yaşamaktadır.

5.3.5.Âhed

Leyla'nın anne-babasının ilk çocuğudur dolayısıyla bundan sonra Leyla'nın ebeveynleri bu künye ile anılmıştır. Hikâyede fon karakter olarak gözlemlenmektedir. Âhed göç olayından sonra ailesine zorluk çıkartmamış, hem çalışmış hem de okumuştur. Şadiye'nin düğünü bölümünde Âhed'in birkaç yıl evvel vefat ettiği ve bir kızı ve bir oğlunun olduğu anlaşılmaktadır.

5.3.6.Hüsnî

Ailenin ikinci çocuğudur. Hüsnî de abisi gibi ailesinin başına gelen meşum hadiseden sonra hem çalışıp hem okumuştur. Hüsnî Dayı'nın ailesinin Brezilya'da yaşadığı öğrenilmektedir.

5.3.7.Avnî

Romanda kardeşler arasında en göze çarpan kişidir. Avnî'nin kırılma noktası göç olayından sonra, aile yeni doğan bebeği kaybedip de Seniyye Teyze'nin evinden başka bir yere taşındıkları zaman başlar. Avnî, iki abisi gibi hem çalışıp hem okuyamaz. Leyla'nın daha sonradan ifade edeceği şekilde küçük abisinde öğrenme güçlüğü vardır. Fakat o dönemlerde bu

¹⁹¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 118.

rahatsızlık bilinmediği için aile durumun farkına varamaz ve psikolojisini bir türlü düzeltemeyen babaları onu tembel olmakla suçlar. Avnî, ailesi tarafından dışlandığını hissettiğinde kötü arkadaşlarla birlikte hırsızlık yaparken hapse atılır. Babasının onu reddetmesi Avnî'yi derin bir bataklığa iter ve nihayetinde hapishanede karıştığı bir olayda can verir. Bu olay ailenin bağlarını gittikçe zayıflatır ve onları artık tamamen içinden çıkılamayacak bir hale sokar.

5.3.8.Ebû Âhed

Leyla'nın babasıdır. Roman boyunca geriye dönüş tekniği ile ve yazarın ifadesi ile dağ gibi bir babanın nasıl yıkıldığı okura sunulur. Bu anlamda yaşanan işgalin yansıması en çok onun üzerinden görülmektedir. Ebû Âhed hem geleneksel Arap erkeği olması hem de büyük bir şirketi yönetmesi dolayısıyla sert ve ketum görünümlü bir tablo çizmektedir. Bununla birlikte Leyla'nın ağzından babasının aslında içten içe yumuşak bir tabiatı olduğu okura hissettirilir. Ebû Âhed zamanın geleneğine göre yaşayan, erkek çocuklarına daha fazla baskı yapan klasik bir babadır. Başlarda ülkesinin başına gelene inanmak istemez. Her geçen gün artan baskılar ve işin can kaybı boyutuna kadar varması bile onu ülkesinde kalma kararından döndüremese de Ümmü Âhed'in hamile olmasından dolayı bir süreliğine güvenli bir ülkeye geçiş yapmayı kabul eder. Ebû Âhed geri döneceğini düşünür fakat işler gittikçe daha kötü bir hal alır. Şirketine ve evine işgalciler tarafından el konulması, yenidoğan bebeklerinin kaybı gibi durumlar onu iyice yıkar. Bir süre sonra da trafik kazası sonucunda hayatını kaybeder.

5.3.9.Ümmü Âhed

Leyla'nın annesidir. Ümmü Âhed hikâyenin başında klasik ve geleneksel aile yapısına mensup bir kadın olarak gözlemlenmektedir. Eşinin ticaretle uğraşması ve ihracat yapması onda altı boş bir gurur meydana getirmemiştir. Bunu daha sonra bütün mal varlıklarını kaybettikleri zaman da gözlemlenmek mümkündür. Ümmü Âhed hiçbir zaman maddi durumlarının zayıflamasından ötürü şikâyetçi olmamış, aksine bu durum onun mücadeleci kişiliğini ortaya çıkartmıştır. Eşinin günbegün çöken haline ve yaşadığı olumsuzluklara takılmadan ailesini toparlamaya çabalamıştır. Hizmetçi ve aşçı olarak çalışma fikrinden hiçbir zaman utanmamıştır. Arka planda kalan bu karakterin oldukça güçlü bir kişinin olduğunu söylemek mümkündür. Romanda Ümmü Âhed'in nerede ve ne zaman öldüğüyle ilgili bir bilgi verilmemektedir.

5.3.10.Nurit

Leyla'nın evine yerleştirilen iki Yahudi aileden birinin kızıdır. Leyla'nın odasında yaşayan, günlüğünü okuyan ve hikâyenin odağı olan oyuncak bebeğini bir süreliğine sahiplenen kişidir. Nurit ülkesi naziler tarafından işgal edildiğinde katliamdan kurtulan Yahudilerdendir. Daha sonra Leyla'ya yazacağı mektupta halkının yaşadığı katliamdan dolayı Filistin'i sahiplenmeye hakkı olduğunu iddia edenler gibi düşünmemektedir. Yahudilerin Filistinlilere yaptığı zulmün farkında olmuş, hukuk okumuş ve insan hakları savunucusu olmuştur. Leyla'nın imza gününde ilk defa gerçekten tanışarak oradakiler için de ilginç anların yaşanmasına neden olmuştur.

5.3.11.İsa

Romanın sonlarında doğru ortaya çıkan İsa'nın Erva'nın babasının en yakın arkadaşı olduğu ortaya çıkar. Kardeşten de öte dediği bu kişiyle Erva'nın babası ölene kadar pek ayrılmamışlardır. Hatta İsa arkadaşının ölümünden kendisini sorumlu tutar. Erva Beyrut'a gittiğinde dağ evinde yaşayıp kimseyle görüşmeyi kabul etmeyen, artık ünlü bir yazar olmuş İsa ile buluşur ve babasına dair eksik parçaları tamamlar.

Bu karakterler dışında romanda okurun hiç görmediği Şadiye'nin kocası Salah, Leylaların Lübnan'da bir süre birlikte yaşadıkları Seniyye Teyzesi ve ailesi, antika dükkânının sahibi Aleksî Bey ve bebeğin izini sürerken yollarının düştüğü aksi huylu Wilsonlar ve belediye çalışanları vardır.

6.Zaman

Edward Morgen Forster'e göre roman zamandan soyutlanamaz. Anlatı insanlar tarafından yazılır, insanı anlatır ve haliyle insan bir zaman içinde hayatını sürdürmektedir. Varoluşsal olarak zaman bağımlı insan için romanda da zaman önemli ve değerlidir.¹⁹² Romanda olaylar hiçbir zaman sığacağı sığacağına anlatılamayacağına göre olayın gerçekleşme zamanı ve anlatılma zamanı arasında geçen süreyi gözden uzak tutmamak gerekir.¹⁹³ *Tagrîd en-Neccâr Limen Hâzihi'd-Dumye* romanında okuyucuya olayların geçtiği zamanı Said'in ağzından açıkça ifade eder:

¹⁹² Forster, *Roman Sanatı*, 67-81.

¹⁹³ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 118.

”ألن يكون رائعًا ومثيرًا لو تمكنا من أن نعرف ماذا حصل للدمية منذ أن تركتها جدتك في بيت عائلتها في يافا سنة 1948 إلى أن عثرت عليها أنت حفيدتها بالصدفة في الولايات المتحدة عام 2002؟“

”1948’de Yafa’da anneanneninin oyuncak bebeğini ailesinin evinde bırakmasından, torunun tesadüfen 2002’de Amerika’da bulmasına kadar geçen zamanda neler olduğunu bilmek inanılmaz olmaz mıydı?“¹⁹⁴

Bununla birlikte yazar okura bazı izler de bırakır. Ayrıca romanın tek bir zamanda geçmediğini, geriye dönüş tekniğiyle Nekbe’den birkaç yıl öncesiyle romanın anlatılma zamanı arasındaki dönemi ele aldığını da bilmek gerekir. Yazar, herhangi bir karakterin diliyle açıkça ifade etmese dahi romanın geçtiği zaman aralığını belirlemeyi kolay kılan işaretler bırakmıştır. Bunlardan en önemlisi de romanın ikiz kuleler saldırısından sonraki bir tarihte geçtiğidir. Nitekim Leyla’nın üniversitedeki konuşmasının arka planında hâkim anlatıcı okura şöyle söyler:

” رفعتُ حادثة الهجوم على البرجين في نيويورك من حدة التوتر بين المجموعتين، حيث زادت المشاعر العدائية تجاه العرب والمسلمين.“

”New York’taki İkiz kuleler saldırısı iki taraf arasındaki gerilimi iyice arttırmıştı. Ayrıca Araplara ve müslümanlara karşı ırkçı davranışları da körüklemişti.“¹⁹⁵

İkiz Kule saldırısı 11 Eylül 2001’de gerçekleşmiştir. Ayrıca Erva ve Said’in araba yolculuklarında dinledikleri müzik de 2001 tarihlidir. Said’in atıfta bulunduğu “Naîm ve Emanetleri” filmi gerçek bir filmidir ve 2000 tarihinde New York HRWIFF Uluslararası Film Festivali Ödülü’nü kazanmıştır. *Limen Hâzihi’-d-Dumye* romanı ise 2019’da okurlarıyla buluşmuştur. Roman -zaman belirtilmeseydi dahi- bu aradaki on sekiz sene içinde bir zamanda geçtiği net olarak anlaşılabilir. Yazar İkiz Kule saldırısından sonra gerilen ilişkilerden bahsettiğine göre roman o tarihten çok da ileri olmayan bir zamanda geçmektedir, denilebilir. Çünkü bu olayın sanıldığından çok daha farklı olduğu ortaya çıkmış ve dolayısıyla halk

¹⁹⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’-d-Dumye*, 50.

¹⁹⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’-d-Dumye*, 38.

üzerindeki gerilimi de azalmıştır. Romanda Leyla'nın yaşlı bir kadın olduğu anlaşılır. Nekbe'den kısa bir süre önce Leyla dokuz yaşlarında olduğunu okura yine dolaylı olarak ifade eder:

”قلبتُ ليلي فستانَ اللَّعبَةِ وصاحتُ: "انظروا! انظروا! هذا اسمُ الدِّمِيَّةِ "سالي" أنا طرّزْتُه
وأنا في التَّاسِعَةِ مِنْ عمري“

“Leyla oyuncuğunun elbisesini çevirdi ve bir kere daha bağırdı: “Bakın! Bakın! İşte bu bebeğimin adı “Sally” yazıyor. Onu oraya ben işledim. Dokuz yaşındaydım.”¹⁹⁶

Leyla'nın ortalama bir hesaplamayla 1939 doğumlu olduğu düşünülmektedir. Hikâyenin geçtiği dönemde yaşlı bir kadın olarak tarif edilmektedir. Bu hesaplamalara göre Leyla'nın yaşının altmışı geçkin olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak romanın zaman aralığı 2001'den sonradır ve bir nevi tarihi roman olma özelliği taşımaktadır. Nitekim bu tür romanlarda kahramanlar gerçek veya düşsel olabilse de anlatılanlar çoğu kere gerçeklere uygun olmaktadır. Tarihi romanın edebi özelliği, dönemin özelliklerini açıklamasıdır.

7.Mekân

Kurmaca mekândan da soyutlanamaz. Mekânsız gibi görünen eserlerde bile belirsiz bir mekân vardır. Olayların gerçekleştiği, karakterlerin var olduğu yerdir mekân. Mekân yazar tarafından özellikle seçildiğinde herhangi bir unsur olmaktan çıkar ve dönemin şartları, yaşam biçimi ve genel toplumsal meseleler hakkında da okura göz kırpar. Nurullah Çetin şöyle der: “Mekân unsuruyla ilgili olarak şu sorulmalıdır: Roman kişilerinin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumlarının sunuluşunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantıların sergilenmesinde ne oranda işlevseldir?”¹⁹⁷

Limen Hâzihi'd-Dumye'de tıpkı zaman gibi mekânın da sabit olmadığı görülmektedir. Elbette zaman her daim akar ve mekânlar değişkendir. Fakat romanda bundan öte bir değişim vardır. Olaylar Şikago-Beyrut-Yafa üçgeninde döner. Yazarın açıkça belirttiği üzere romanın başlangıç noktası Şikago'dur:

¹⁹⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 59.

¹⁹⁷ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 185.

”وبعدھا حصلت مع كمال على الجنسيّة الأميركيّة وبقيا في مدينة الرّياح كما تُعرفُ

شيكاغو.“

“Bu süreçten sonra Kemal ve o Amerikan vatandaşı olmak hakkını kazanmışlardı. Sonra Şikago’da, namı diğer Rüzgârlı Şehir’de kalmaya karar vermişlerdi.”¹⁹⁸

Romanda şimdiki zaman genellikle Şikago’da geçmektedir. Bununla birlikte Leyla’nın geriye dönüş tekniğiyle anlattığı kısım geçmişte, Yafa’dadır. Yafa mekânı ilk olarak Leyla’nın kendisinin ve kardeşlerinin gittiği okullardan bahsederken yazarın dipnotuyla anlaşılmaktadır:

”المدرسة العامرية: مدرسة كانت مخصصة للأولاد في يافا

مدرسة الزهراء: مدرسة كانت مخصصة للبنات في يافا“

“Erkekler için ayrı okul, Yafa’da, Amiriyye okulu.

Kızlar için ayrı okul, Yafa’da, Zehra okulu.”

Leyla’nın ailesi Yafa’dan göç etmeye mecbur kaldıktan sonra Lübnan’a giderler. Her ne kadar Leyla’nın babası bir müddet sonra Yafa’ya geri döneceğine inansa da buna olan inancı ülkesinden gelen haberlerle gün geçtikçe azalır ve yok olur. Dolayısıyla romanda okurun karşısına yeni bir mekân çıkar, Beyrut:

”كنا قد وصلنا إلى بيروت بحالةٍ يرثى لها. بلّلتُ مياه البحر ثيابنا واستنزفَ دواؤُ البحر

كلّ قوانا. كم من مرّةٍ خلال هذه الرّحلةٍ شعرنا أنّ أجلاً قد اقترب.“

“Beyrut’a geldiğimizde perişan bir haldeydik. Kıyafetlerimiz denizden sırlıslam olmuş, bütün gücümüz deniz tutmasından dolayı bitip tükenmişti. Yolculuk boyunca defalarca kere herhalde ölüyoruz diye düşünmüştük.”¹⁹⁹

¹⁹⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 9.

¹⁹⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 103.

Bundan sonra Leyla'nın ailesinde büyük bir yabancılaşma görülür. Bir şekilde hayata tutunmaya çalışan aile kendini bir türlü yaşadıkları yere ait hissedemez. Bu yabancılaşma bir diğer ana karakter Erva'da ise tam tersine, yani köklerine karşıdır.

Romanda daha özel mekânlar ise ayrıntılı olarak tasvir edilmemekle birlikte en çok Leyla'nın etrafında dönen mekânlar hakkındaki ayrıntılardan bahsedilir. Buna Şikago'daki evi, Yafa'daki evi ve Beyrut'taki evleri olarak sırayla şöyle örnek verilebilir:

“Gözleri sedef işlemeli sandığa takıldı. Daha önce onu görmemişti. Muhtemelen anneannesi onu bir yerlerden çıkartıp kütüphane rafına koymuştu.”²⁰⁰

“Bahçeye girerken etrafına bakıyordu. Bahçenin bir ucundaki çam ağacını göstererek şöyle dedi: “Erva Bak! Bu ağaç bizim oyun alanımızdı. Ona tırmanırdık, dallarına otururduk. Saklambaç oynarken arkasına saklanırdık.”²⁰¹

“Bir müddet sonra babam teyzemin evi civarında küçük bir daire buldu. Kirası bize uygundu. Altı aylık kirasını önceden verirken anneme şöyle diyordu: “Ümmü Âhed, sadece gerekli harcamaları yapmamız ve tedbirli olmamız lazım. İlerde durumumuz iyileştiğinde ne istiyorsak alırız inşallah.” Anneme gelince, annem harika bir kadındı. Elimizdeki azıcık eşyayla bize çok güzel bir ev kurmuştu. Sebzeciden tahta kutular aldı. Sursock pazarından döküntü ve artık kumaşları ucuza almıştı. Tahta kutuları ayakkabı ve elbiselerimizi koyabileceğimiz dolaplara dönüştürdü.”²⁰²

Örneklerdeki ilk paragraf Erva'nın Leyla'yı sık sık ziyaret ettiği Şikago'daki evinden bir kesittir. İkinci paragraf ise Leyla'nın kitabının belgeselini çekmek için programcılarla gittiği Yafa'da, çocukken oturduğu evin izleğidir. Üçüncü paragrafta bahsi geçen mekân, Leyla ve ailesinin evlerini terk etmek zorunda kaldıktan sonra Lübnan'da kaldıkları ilk evdir.

²⁰⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 30.

²⁰¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 210.

²⁰² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 109.

8.Dil ve Üslup

Edebi dili gündelik dilden ayırıştırmak oldukça zor ve karmaşıktır. Bunun en temel nedeni edebiyatın kuralları baştan yazılmış biçimde kendine has ifade tarzının olmayışdır.²⁰³

Dil bir esere edebi değer katan etkindir. Buradan çıkan sonuç bir metnin sadece içeriğiyle, muhtevası edebi konuları barındırıyor diye edebiyattan sayılmasının mümkün olmayışdır:

“Gündelik konuşmalarda ya da gazetelerde, dergilerde, resmi yazılarda vs. hep birebir karşılığı olan ve iletişimi sağlama amacını asmayan ‘kullanmalık dil’ kullanılır. Romanda ve diğer edebî türlerde ise estetize edilmiş, çağrışım değerleriyle donanmış, imgelerle yüklü bir üst dil olan ‘kurmaca dil’ kullanılır.”²⁰⁴

Kurmacayla birlikte dil yeni bir şekil, farklı bir hareket kazanır. Roman ancak dil aracılığıyla var olabilir. Yapılageleni bir kenara bırakıp kendi dilini inşa eden romanların kalıcı olduğu görülmektedir ve tam olarak bu eserler edebi yapıt olarak değerlendirilebilir.

8.1.Dil Özellikleri

Yazarlar özellikle kurmaca eserlerde anlatısını kendine has bir dille sunar. Bu dil alışlagelenin dışında olsun olmasın bir yazarın eserlerinde gözlemlenebilir. Geleneksel romanlarda aşağı yukarı tek bir dil kullanımını mümkünken modernizm ve postmodernizmde dil eğilip bükülür ve alışlagelmişin dışında kullanımlarla beslenir. Başarılı bir biçimde işlenen modern romanda dil okuru akışa davet eder ve inandırıcı olur. Böylelikle okur romanın temel yapıtaşlarından olan zamanı, mekânı, olay örgüsünü ve karakterlerin gelişimlerini analiz edebilir.

Gerek *Limen Hâzihi'd-Dumye* isimli eserde gerek yazarın diğer kitaplarında genel olarak fasih Arapça kullanılmakla birlikte yazarın lehçeye kayan kullanımları vardır. Daha önce de belirtildiği üzere yazar bunu bilinçli bir şekilde diyalog içerisinde, metnin gerçekçi olması adına yapmaktadır. Ayrıca kültürünün izlerini hem sembollerde hem de dilde taşımaya gayret etmektedir. Bu de diyaloglarda lehçe olarak okurun karşısına çıkmaktadır:

“فالت أمي بهدوئها المعتاد: ”اسمعي يا أبو عاهد الشغل مش عيب“

²⁰³ Rene Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi* (Dergâh Yayınları, 2024), 9.

²⁰⁴ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 258.

“Annem her zamanki gibi soğukkanlılığını koruyordu: “Ebû Ahed, beni dinle. Çalışmak ayıp bir şey değildir.”²⁰⁵

Burada kullanılan lehçe Levant Arapçası olarak da bilinmekte ve Suriye, Ürdün, Lübnan ve Filistin gibi bölgelerde kullanılmaktadır.

“أهمُّ شيءٍ في الدُّنيا العِلْمُ والمدرسةُ، بدون العلم ما يبسوى الإنسان شيء. اسمعوا منِّي منيح، ما رح يفيدكم غير العلم. حطوها حلقة بوندكم... حتّى لو متنا من الجوع بتكملوا تعليمكم”

“Bu dünyada okula gitmekten, ilim öğrenmekten daha önemli bir şey yok! Bilgisiz insan hiçbir işe yaramaz. Beni iyi dinle. Okumaktan başka çıkar yolu yok. Okuyacaksın ki altın bileziğin olsun. Açlıktan ölsek bile okula gideceksiniz.”²⁰⁶

Buradaki lehçe de Levant Arapçası olarak bilinmektedir. Romanda lehçe kullanımını azdır ve tek bir türle sınırlandırılmıştır. Romanın anlatım dili hitap ettiği yaş okurunun, yani ilk gençlik kategorisinin rahatlıkla anlayabileceği şekilde akıcı bir anlatımla sunulmuştur.

Roman Şikago’da geçtiği için metin içinde baştan sonra İngilizce cümleler de bulunmaktadır:

“Teta! my Mom is acting like a police woman again. She treats me like a baby and doesn’t understand me.”

“Teta! Annem bir polis gibi başımda dikiliyor. Ben sanki bebekmişim gibi, beni anlamıyor.”²⁰⁷

“Love you Teta! You are the only one who understands me”

“Seni seviyorum Teta! Şu hayatta bir tek sen anlıyorsun beni.”²⁰⁸

²⁰⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi ’d-Dumye*, 114.

²⁰⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi ’d-Dumye*, 110.

²⁰⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi ’d-Dumye*, 22.

²⁰⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi ’d-Dumye*, 23.

Bu iki örnekte ifade günlük İngilizceyle sunulmuştur. Sadece “teta” kelimesi Levant lehçesi olarak görülmektedir. Romanda cümle formatında olmayan yabancı ifadeler de mevcuttur:

“*The Windy City/Rüzgârlı Şehir*”²⁰⁹

“*Milk Bar/Kafeterya*”²¹⁰

Arapça dışı kullanımda ise İngilizce haricinde şu örneği vermek de mümkündür:

“*Si si Adiós Mama*”

“*Evet, evet. Hoşça kal anne*”²¹¹

Erva'nın oda arkadaşı Meksikalıdır dolayısıyla bu ifade İspanyolcadır. Bunun dışında Arapça olarak yazılan yabancı kelimeler de mevcuttur:

²¹²DePaul/دي بول

²¹³X/الإكس

²¹⁴projektör/الداتا شو

²¹⁵Lillian/ليليان

²¹⁶e-Bay/إي بي

²¹⁷Sally/سالي

²¹⁸Mall/المول

²¹⁹Sursock/سرسق

²²⁰Disneyworld/عالم ديزني

²⁰⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 9.

²¹⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 73.

²¹¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 188.

²¹² en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 9-13-25.

²¹³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 18.

²¹⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 26.

²¹⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 31.

²¹⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 32,44,51,54.

²¹⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 54.

²¹⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 71.

²¹⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 109.

²²⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 163,164,165,168.

²²¹Felicia Langer/ فيليسيا لانغر

²²²Chinatown/ شيناتاون

²²³Dearborn/ ديربورن

²²⁴Sakramento/ سكرامنتو

²²⁵Şalom/ شالوم

Tagrîd en-Neccâr'ın sık sık üç kullanımına başvurduğu gözlemlenmektedir. Özellikle okuru iç dünyasındaki diyalog ve monologlarla baş başa bıraktığı bölümlerde bu kullanıma çokça rastlanır. Karakterlerin konuşma diline bakıldığında her birinin kendine ait bir dili olmadığı göze çarpmaktadır. Örnek vermek gerekirse biri çok ağdalı kelimeler seçerken diğeri kaba-saba konuşur şekilde kendilerini ifade etmezler. Belki de bunun nedeni romanın yayınlandığı yayınevi ve ülke kültürünün etkisidir. Şöyle ki gençlik kategorisinde değerlendirilen bu roman için on iki yaş sınırı konulmakla birlikte ülkemizde bu kategori on bir yaştan itibaren başlatılabilir.²²⁶ Bu yaş grubu çocuğuna hitap eden kitaplarda kullanılan dil çocukların anlayabileceği doğal cümleler olmalıdır. Buna göre “Etkili bir yaratma; anlatımda duruluk, akıcılık, yalınlık, çeşitlilik ve kişisellik gibi özellikleri sağlamanın yanında gereksiz ve bayağı her sözcüğü anlatımın dışında bırakmakla mümkün olur.”²²⁷ Buradan hareketle yazarın yoğun konular işlediği bu romanında çocuk okurun kafasını karıştırmamak adına her karaktere has bir dil inşa etmediğini söylemek ihtimal dâhilindedir.

Yazarın bahsi geçen romanında yer yer Arap kültürüne has deyimlere ve kalıp ifadelere başvurduğu gözlemlenmektedir:

“لقد صرت كبيرةً يا آخر العنقودِ”

“*Sen de büyüdüün artık üzüm salkımının son tanesi*”²²⁸

Nitekim bu ifade Türkçede tekne kazıntısı terkibi ile karşılanmakta ve evin en küçüğü için kullanılmaktadır. Bir başka örnek ise şöyledir:

²²¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 137.

²²² en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 193.

²²³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 196,197.

²²⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 202.

²²⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 208.

²²⁶ İsmail Güleç vd., *Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Listesi Önerisi Çalışmayı* (Ankara: Maiv Yayınları, 2024), 35.

²²⁷ Güleç vd., *Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Listesi Önerisi Çalışmayı*, 41.

²²⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 17.

“وكما يقولُ المثلُّ «الشهرُ ورا الباب»»

Bu ifadenin tam çevirisi “Ay kapının ardında, önümüzdeki ay kapıyı çalıyor” gibi ifade edilebilirse de hedef dil için o dilde karşılığı olan bir kalıpla yerelleştirilmesi çok daha uygundur:

“Yumurta kapıya dayandı çoktan”²²⁹

Limen Hâzihi'd-Dumye ilk gençlik romanı olarak kurgulandığı için dilin simgesel kullanımını ve argo türünden ifadelere rastlanmaz. Romanın günlük konuşma dilinde, çok da uzun olmayan cümlelerle yazıldığı gözlemlenir. Ayrıca yazar kurgu içinde aynı kelimeyi çok fazla tekrar etmemeye, mümkünse ifadeyi farklı kelimelerle aktarmaya gayret etmektedir. Bunun nedeni kendisinin anadiline verdiği önemdir. Öyle ki bazı kelimelerin metinde sadece bir kere kullanıldığı gözlemlenmiştir:

geniş/عريضة²³⁰

karşı koymak/بالتصدّي²³¹

daha uyanık/وأوعى²³²

bencillik/لأنانيّة²³³

siyonist/صهيونية²³⁴

tamamen/بتأناً²³⁵

alışlagelmiş/المعتاد²³⁶

8.2.Üslup Özellikleri

Çocuk ve ilk gençlik kitaplarının dili yetişkinlerinkinden farklı olmak zorundadır. Her ne kadar yetişkine anlatılan her şey çocuk ve ilk gençlik kategorisindeki okurlara da anlatılabiliyor olsa da dil ve üslup çok önemlidir. Romanın konusu başlı başına ağır ve zor bir

²²⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 115.

²³⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 175.

²³¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 42.

²³² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 163.

²³³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 118.

²³⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 38.

²³⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 210

²³⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 114.

temel üzerine inşa edilse de buradaki en önemli çizgi çocuğa görelilik ve çocuk gerçekçiliği sınırlarını gözetmektir. Bu sınırlar ülkelere göre küçük çapta farklılıklar gösterse bile genel olarak benzerdir. Dolayısıyla bu yaş grubu için yazılan kitapları kendi değerlendirme ölçütlerine göre incelemek daha sağlıklı olacaktır. Dil özelliklerinde değinildiği üzere yazarın hitap ettiği yaş grubu okurunu tanıyarak hareket ettiğini söylemek yanlış olmaz. Çocuk ve ilk gençlik kitaplarında eserin edebiyat olarak kabul görmesi için bir takım değerlendirme ölçütlerine ihtiyaç vardır. Her ne kadar bu ölçütlerin sınırları yetişkin edebiyatındaki kadar belirgin ve derli toplu olmasa da genel olarak şunlar söylenebilir:

Limen Hâzihi'd-Dumye eserinin edebiyattan uzak, çocuğa parmak sallar tarzda olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim bahsi geçen didaktik metinler tür eserler ilk gençlik çağındaki çocukların kendine özgü düşünme ve tepkilerinin yer almadığı, dönemin ya da yazarın çocuğa dikte ettiği politikalardan ibarettir.²³⁷ Bu tür kitaplarda dil, edebiyat ve sanat kaygısı yoktur. Bahsi geçen romanda ise her ne kadar ana karakterlerden biri yetişkin olsa da Erva karakterinin gözünden yaşının getirdiği sıkışmışlığı, ailesel sorunlarını ve köklerine dair hissedemediği bağın peşine düşerken karakter gelişimini gözlemlemek mümkündür. Eserin sanatsal ve eğitsel anlamda iyi bir konumda olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar asıl gayesi ikisi olmasa da edebi kaygıyla yazılan bir eserin iki kategoride de kendini belli bir seviyede ispat etmiş olması beklenir. Son olarak yazarın karakterlerin çelişkilerini ve duygularını aktarırken son derece akıcı bir üslup kullandığını söylemek mümkündür. Buna en güzel örneklerden biri Leyla'nın şu ifadeleridir:

”نظرتُ إلى دميّتها وحدّثتها كما كانتُ تفعلُ وهي طفلةٌ قائلَةٌ:
أذكرُ يا سالي أولَ مرّةٍ التقيتُ فيها بكمال، كانَ في الجامعةِ الأميركيّةِ حيثُ كنتُ أدرسُ.
يومَها كنتُ أحملُ كتبًا وملقّاتٍ لمشروعِ مادّةِ «علم النفسِ». في ذلكَ اليومِ، كان مقهى
الـ «Milk Bar» مزدحمًا وصفُ الانتظارِ للحصولِ على القهوةِ والطعامِ طويلًا جدًّا“

“Bebeğine baktı ve küçük bir çocukken yaptığı gibi onunla konuşmaya başladı:
-Sally, Kemal'le ilk karşılaşmamızı hatırlıyor musun? Amerikan
Üniversitesindeydi. Orada öğrenciydim. Psikoloji dersinde sunacağım
projenin dokümanları vardı yanımda. Kafeterya çok kalabalıktı. Kahve ve
yemek kuyruğu çok uzundu.”²³⁸

²³⁷ Şirin, “Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Ders Notları”, 63.

²³⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 73.

Romanda hikâyenin akışıyla bütünlük sağlayacak şekilde, yer yer karakterlerin içsel dünyasına yolculuk yapılmaktadır.

9.Anlatım Teknikleri

Anlatım teknikleri kurmaca eserlerde, edebiyatta sözün gücünü arttıran, okuru esere çekecek kadar etkili olan imkândır. Bu noktada daha önce de bahsi geçtiği üzere eserin çocuk, ilk gençlik ve yetişkine hitap etmesi konusu göz önünde bulundurulmaktadır. Tagrîd en-Neccâr'ın *Limen Hâzihi 'd-Dumye* isimli romanı gençlik kategorisi göz önünde bulundurularak kaleme alındığı için bu çerçevede incelemek doğru olacaktır. Yazarın yalın bir anlatım tercih etmesiyle birlikte eserin anlatım teknikleri açısından post modern olmasa da modern türde yazılmış yetişkin eserini aratmayacak kadar donanımlı olduğu gözlemlenmektedir.

“Anlatım teknikleri, anlatıma çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırmıştır. (...) Romanda kullanılan anlatım tekniklerini çekip çıkarmak mümkün olsaydı, roman, anında bir tarih, bir psikoloji ya da sosyoloji kitabına dönüşebilir. Roman bir dil sanatı ise roman dilini yoğuran, biçimlendiren de anlatım teknikleridir.”²³⁹

Bu eserde anlatma-gösterme, tasvir, mektup, diyalog, iç diyalog, iç çözümleme ve geriye dönüş tekniklerine başvurulmuştur. Romanı anlaşılması ve takip etmesi güç hale getiren bilinç akışı gibi tekniklerin ise hitap ettiği yaş okuruna yoğun gelme ihtimalinden ötürü tercih edilmediği düşünülmektedir.

9.1.Anlatma-Gösterme Teknikleri

Sırf anlatmaya dayalı roman olsa da sırf göstermeye dayalı roman yoktur denebilir. Genellikle bu iki yöntem birbirini destekler. Anlatma yönteminde okuyucu anlatıcıyı dinler. Göstermede ise anlatıcı aradan çekilmiştir ve direkt olarak hikâye vardır. Hâkim bakış açısı ile yazılan romanlarda anlatma tekniği yoğun olarak kullanılır.²⁴⁰ Hatta yazar önce anlatma sonra gösterme ve sonra tekrar anlatma tekniğinden yararlanmış olabilir. Gösterme yöntemi dramatik, sahneleme olarak da isimlendirilir.²⁴¹

Romanın hitap ettiği yaş aralığı ve yazarın tarzından ötürü bu tekniğe çok sık yer verilmemekte, ara ara başvurulmakla yetinilmektedir:

²³⁹ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 186-187.

²⁴⁰ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 152.

²⁴¹ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 157.

“Nihayet Erva içinde dönen fırtınalara sınır koymaya karar verdi. Çünkü bu durum annesiyle ilişkisini de kötü etkiliyordu. Annesinin biriyle ilişkisinin olması aklına yatmıştı ama duygusal olarak da kabul edebilmesi için biraz zamana ihtiyacı vardı. Annesiyle oturup konuştular. Ona Ralph ile nişanlanmak istediğinden bahsetti. Annesi Erva'nın da bu kararı onaylamasını istiyordu. Erva annesinin onun duygularına bu denli önem vermesinden çok etkilenmişti. Bencilliğinden utandı. Gözleri doldu. Annesine sarılarak şöyle dedi:

-Tebrik ediyorum anne! Kararınız hayırlı mübarek olsun. Sen ve Ralph çok mutlu olun. Çocukça davranışlarımdan dolayı beni affet. Aklım çok karışmıştı. Kendi içimde çok mücadele ettim.

-Beni anladığın için o kadar mutluyum ki Erva. Bu benim için çok anlamlı. Sen benim şu hayattaki biricik varlığımısın. Göz bebeğimsin. Endişelenmene gerek yok. İlişkimiz değişmeyecek, hatta daha güzel olacak. Ralph ile kocaman bir aile olacağız. İnan bana, eğer bir an bile seninle ilişkimizi etkileyeceğini düşünsem Ralph ile nişanlanmazdım.

-Düğün ne zaman? Hazırlıklar tamam mı?

-Sen bizi onayladığın için artık hazırlıklara başlayabiliriz. En az altı ayı var. Sence? Bir de şey, nedimem olur musun?

-Altı ay bence de iyi. Yeterli bir süre. Hem de üniversiteye başlamadan önce yazın düzenlenen Beyrut programına katılmak için vaktim olur. Bu program sayesinde Amerikan Üniversitesi'ndeki genç gurbetçilerle tanışma imkânımız olacak. Anneannem bahsetmişti, hatta dedi ki, eğer sen de izin verirsen mezuniyet hediyem olarak bana bu seyahati hediye edecekmiş. Programın amacı Arapçamızı geliştirmek ve Lübnan'ın tarihini daha yakından öğreneceğimiz turistik geziler düzenlemek.

-Harika! Bu programı ben de duydum. Senin için çok güzel bir gezi olacak.

Erva birkaç dakika sustu. Sonra annesiyle göz göze geldiler.”²⁴²

²⁴² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 119-120.

Bu diyalogta yazarın sırasıyla anlatma-gösterme ve son cümlede tekrar anlatma yöntemine başvurduğu gözlemlenmektedir.

Anlatma ve gösterme yönteminin birlikte kullanılması hikâyeyi okura daha başarılı ulaştırmayı sağlar. İki yöntemin birlikte uygulandığı kesitlerde tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi geçmiş ve şimdi birlikte algılanır.²⁴³ Böylece okur metnin içine daha çok girme imkânı elde eder.

9.2.Tasvir

Tasvir romanı somutlaştırmak, karakteristik özelliklerini, rengini ve ruhunu canlandırmak demektir. Önceleri tasvir yani uzun betimlemeler romanların büyük bir kısmını kaplarken son dönemlerde bu tekniğin kullanımını azalmıştır. Bununla birlikte az da olsa hala bu yöntem uygulanmaktadır.²⁴⁴ Tasvir olduğu gibi anlatılmasıyla nesnel veya anlatıcının yorumuyla öznel olabilir.

Limen Hâzihi'd-Dumye romanı, gerek gençlik kategorisinde olması dolayısıyla hitap ettiği yaş aralığının ilgisini kaybetmemek için, gerekse kurgunun dönem betimlemesine değil olay üzerinde kurulmasından ötürü tasvir tekniğine kısmen yer vermiştir. Romanda geçen mekân tasvirine şöyle örnek verilebilir:

“Aleksi Bey’in dükkânının önünde durdular. Küçük ve eski bir dükkândı. Farkına varmadan önünden geçip gidebileceğiniz bir yer. Acilen boyaya ihtiyacı var gibi görünen ahşap bir kapısı vardı. Kapının üzerinde bantla yapıştırılmaya çalışılmış kırık cam bir pencere ve pencerenin üzerinde metal harflerle “Aleksi'nin Antika Dükkânı” yazan bir tabela vardı. Said kapının ziline bastı ve içerden bir ses duyuldu: “Girin.” Said kapıyı yavaşça iteledi. Kapı büyük bir gıcırtyla açıldı. Gözleri içerinin loşluğuna alışana kadar hareketsiz kaldılar. Çevrelerini incelemeye başladılar. Etrafta üst üste yığılmış hepsi de eski görünen duvar saatleri, mobilyalar ve tablolar vardı. Bazıları duvarda asılıydı, bazıları da büyükçe bir masanın üzerindeydi. Odanın bir ucunda her türden oyuncak bebeğin sergilendiği raflar vardı.”²⁴⁵

²⁴³ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 158.

²⁴⁴ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 159.

²⁴⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 53-54.

Romanda yer yer okurun karşısına çıkan tasvirler şahıs ve sübjektif tasvirden öte, kısa mekân betimlemeleridir. Leyla'nın geriye dönüş tekniğiyle anlatıcı olduğu bölümde çocuk gözüyle teyzesinin evine dair ifadeleri de bir örnektir:

“Seniye teyzemin evi Aynü'l-Merîse denilen bir bölgede, eski bir binanın altıncı katındaydı. Evinin en iyi tarafı balkonun sağ kısmının denizi görmesiydi. Deniz apartmanlar arasında mavi rengiyle kendini gösteriyor, güneşin ışıkları üzerinde parlıyordu. Dayımın evi yeni tarza uygun şekilde genişti. Çatısı yüksekti. Üç büyük yatak odası vardı. Evin ortasında oturma odası vardı. Bir salon ve sadece misafirlere geldiğinde açılan yemek odası vardı.”²⁴⁶

9.3.Mektup

Bir haberleşme aracı olarak kullanılan mektup zamanla edebiyatın içinde anlatım tekniği olarak var olmuştur. Duyguların aktarımını anlatma formatında ifade edebildiği gibi belge niteliği de taşır. Mektup özü gereği mahrem olmakla birlikte kişiye özgü duygu ve düşünceleri yansıtmaktadır. Yerine göre muhatabına ulaşmamış itirafların da tutanağıdır. Bu çalışmada mektup modern dönemde dönüştüğü biçimiyle yani e-posta olarak ele alınacaktır.

Roman 2002 tarihli olmasından ötürü akıllı telefon üzerinden ve diğer mesajlaşma uygulamalarından ziyade mail aracılığıyla kurulan haberleşmenin yaygın olduğu bir yapı üzerine kurulmaktadır. Yer yer başka mail örnekleriyle karşılaşılmakla birlikte bu mailleşme ya da bir diğer biçimiyle mektuplaşma, en çok Leyla ve Nurit arasında gerçekleşmektedir:

“Ertesi sabah Leyla ilk iş olarak bilgisayarın başına oturdu. Maillerini kontrol ettikten sonra dosyasını yazmaya devam edecekti. Sonra bir an durakladı. Posta kutusunda “Ben Nurit” başlıklı ilginç mesaja bakıyordu.

...

Sevgili Leyla, prosedürleri geçip sana sadece Leyla diyebilir miyim? Bunun çok da garip kaçmayacağını düşünüyorum. Çünkü sen hayatımın her anında benim yanımdaydın. Evet, benim yanımdaydın. Sonunda kaderin ikimizin yolunu birleştirmesine inanamıyorum. Sen de benim gibi mi hissediyorsun? Evinizden ayrıldıktan sonra ne olup bittiğini öğrenmeyi kesinlikle hak ediyorsun. Her şeyi anlatmaya yetecek kadar kelime yok. Çünkü orada hala bir şeyler oluyor. Sana şunu anlatabilirim, ben senin yaşlarında bir çocuktum.

²⁴⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 102.

*Yaptığımız şeyin utancı altında eziliyorum... Neyse, sana biraz çocukluğumdan bahsedeyim.*²⁴⁷

Leylaların evine yerleştirilen Nurit karakterinin yıllar sonra Leyla'ya gönderdiği mailler Filistinliler yurtlarından edildikten sonra orada ne olduğuna dair uzun anlatılar sunmaktadır. Nurit bu maillerde kendini temize çekmeye çalışmadığını, sadece büyüleyici karşılaşmadan ötürü duyduğu şaşkınlığı paylaşmak istediğini belirtir ve yaşananlar için Leyla'dan bir nevi özür diler. Buna karşılık Leyla da Nurit'in mailine şöyle cevap verir:

“Sevgili Nurit,

Mailini aldım. Açıksözlülüğün ve güzel sözlerin için teşekkür ederim. Mailini defalarca kere okudum.

Samimiyetini hissediyorum. Kader bizi tekrar bir araya getirmiş. Doğrusu Evimizden, yatağımdan, oyuncuğımdan ve hatıra defterimden bahsettiğinde kalbimin ne kadar acıdığını gizlemeye çalışacak değilim. Okudukça her şey tekrar tekrar aklımda canlandı. Acımın içinde boğuluyorum. Bütün bunlar içinde az da olsa yüreğime su serpen olay senin ihtilalin gölgesinde yaşamayı reddedip Filistinlilerin meşru haklarını savunman. Kim bilir belki bir gün gerçekten yüz yüze görüşürüz. O zaman sana ailemin içine düştüğü hali, bizim ne yaşadığımızı anlatırım. Yafa'dan ayrıldıktan sonrasını, bir daha asla geri dönmemize izin verilmediğini... Çocukluğumun en güzel yıllarını hatırlamama neden olduğun için sana tekrar teşekkür ederim Nurit.

Selamlar.

*Leyla.*²⁴⁸

9.4.Diyalog

Romanın akışı içinde karakterlerin birbirleriyle yaptıkları konuşmalar diyalogdur. Karakterlerin görüşlerini ve çatışmalarını doğal bir biçimde yansıtmak açısından diyalogun kurmacayı güçlendiren bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Başarılı bir diyalogdan pek çok veri elde edilir. Okur karakterlerin kişilik özellikleri, dönüşümleri, kültürleri ve düşünce yapılarını yapaylıktan azade doğal bir biçimde algılar. *Limen Hâzihi'd-Dumye* romanında pek

²⁴⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 132-133.

²⁴⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 145-146.

çok diyalog örneği ile karşılaşmak mümkündür. Romanın ilk bölümünden alınan şu satırlar okura Leyla ve torunu Nida hakkında ipuçları vermektedir:

“-O bebeği unutana kadar mı?

-Sen ne diyorsun Emmy? Unutmak mı? Asla! Nida bunu asla unutmaz. Kaç kere yokladı beni. Bu ara çok yoğunum. Buna rağmen bugün bir istisna yaptım. Kendime izin verdim ve bunu Nida'nın benden istediği bebeği aramak için kullandım.

Emmy meraklanmıştı: “Neden yoğunsun?

-DePaul Üniversitesi'nde haftaya düzenlenecek olan konferansa hazırlanıyorum. Gelirsen çok mutlu olurum.

-Kesinlikle geleceğim. Bu arada konferansın konusu neydi?

-Ulusal kimliğin ve kültürel mirasın çalınması. Konuyu nereden ele alsam?”²⁴⁹

Romanda anlatının kendileri üzerinde şekillendiği iki ana karakter Leyla ve Erva arasında geçen şu diyalog da okura bu karakterler arasındaki ilişkiyi -özellikle Erva karakterinin hikâyenin başındakini halini- göstermektedir:

“-Şu an çok üzgünüm. Duygularımı İngilizce ifade etmek daha kolay geliyor.

-Erva, lütfen dinle beni. Annen seni çok seviyor ve iyiliğini istiyor. Asla sana zarar verecek veya sıkıntıya sokacak bir şey yapmak istemez. Ne yapıyorsa seni korumak için yapıyordur.

-İyi de ben küçük değilim artık Teta. Bu yıl liseden mezun olacağım.

-Haklısın tatlım. Yine de o zaman bile büyüklerinin korumasına ve fikirlerine ihtiyacın olacak. Ne hissettiğini çok iyi anlıyorum. Hayatını yaşamak istiyorsun, doğru mu? Harekete geçmeden önce sağduyulu olmanın ve düşünmenin sana ne zararı olabilir? Sence de öyle değil mi?

-Anlamıyorsun Teta. Annem arkadaşlarımdan hoşlanmıyor. Stan'le görüşmemi istemiyor mesela. Yanımızda başka arkadaşlar varsa ancak öyle müsaade ediyor.

²⁴⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 12-13.

-Dinle tatlım. Beni aradığın için mutlu oldum. Sesini özlemiştim. Hafta sonunu bende geçirmeye ne dersin? Hem böylece son olaylar hakkında daha ayrıntılı ve sakın kafayla konuşuruz. Olur mu?

-Seviyorum seni Teta! Şu hayatta senden başkası anlamıyor beni.

Leyla güldü:

-Güzelim, Arapça konuşmak konusunda ne demiştin? İzin için annenle konuşurum. Evlerimiz yakın sayılır şükür.”²⁵⁰

Roman boyunca ikili arasındaki diyaloglardan Erva karakterinin kültürel bağlılığının seviyesini, dünya görüşünü ve dönüşümünü daha net bir biçimde takip etmek mümkündür.

Tagrîd en-Neccâr’ın romanlarında özellikle son dönem kaleme aldıkları eserlerde diyalogların gerçekçilik konusunda inandırıcı bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Yazar diyalogları gereğinden fazla uzatmaz. Her ne kadar yazar diyaloglarda karakterlere çok farklı konuşma biçimleri vermese de bunun çocuğa göre uygun olduğu düşünülmektedir. Hayata dair tarihsel mesajlar vermek, köklerine sahip çıkmak gibi kavramların yoğunluğu da göz önünde bulundurularak diyalogların alt metninin yoğunlaştırılmaması çocuk, ilk genç ve genç okurunun okuma alışkanlığını teşviki açısından faydalı olduğu sonucuna varılmaktadır.

9.5.İç Diyalog

Roman karakterlerinin psikolojik durumlarından ötürü kendi içlerinde sanki karşılarında biri varmış gibi konuşmaları şeklinde hayat bulan tekniktir. Kahraman kendi kendine sorular sorar, cevaplar verir. Bu teknikle karakteri daha yakından tanıma ve çıkmazlarını anlama fırsatı elde edilir. Romanda çok fazla olmamakla birlikte yer yer bu tekniğe başvurulmaktadır. Nitekim köklerini keşfetme yolculuğu için kendisini tetikleyen konferansta Erva’nın içinden şunlar geçer:

“Nasıl olur da anneannesiyle böyle konuşmaya cüret edebilirdi? Nasıl olur da Filistin diye bir yer olmadığını söyleyebilirdi? Nasıl olur da onca yaşanmışlığı, köklü tarihi böylesine kolay silip atabilirdi?”²⁵¹

Leyla’nın bebeğini bulduktan sonra hatıralarını yazacağı kitaba girişmesiyle geçmişi hatırlaması ve onunla yüzleşme süreci de bu teknikle anlatılmaktadır:

²⁵⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 22-23.

²⁵¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 41.

“Bundan ne kadar etkilendiğimi senden gizlememe gerek yok değil mi Sally? Göz yaşlarıma engel olamadım. Kemalle birlikte muhteşem deniz manzaralı bankımıza oturduk. Saçlarımız aklarla dolu, susarak denizi izledik. Başımı omzuna koymuştum. Sanki zaman o an için donmuştu.”²⁵²

Son olarak Erva'nın hiç görmediği babasının yokluğunu kabullenmeye çalıştığı bölüm de buna örnek olarak verilebilir:

“Kendini ödülleri babasına gösterirken buldu: “Baba, bak koşu yarışını kazandım. Benimle gurur duyuyor musun? Baba bak onur belgesi aldım. Ne diyorsun? Benimle gurur duyuyor musun?”²⁵³

Erva'nın bu tutumunun arkasında, annesi Şadiye'nin Salah'ın yokluğunu kabullenememesi olduğu düşünülmektedir. Nitekim Şadiye'nin eşinin geri gelmeyeceğini kabullenmesi ve ikinci kere evlenmeye karar vermesi, Erva'nın babasının yokluğunu kabullenme sürecini hızlandırmıştır.

9.6.İç Çözümleme

İç çözümleme yöntemi, anlatıcı yardımıyla karakterlerin iç dünyasına nüfuz ederek duygu ve düşüncelerini ayrıntılı biçimde yansıtır. Karakterlerin zihin dünyası hakim anlatıcı aracılığıyla okura aktarılır. Okuyucu, karakterlerin dışarıya yansıttıkları ile iç dünyalarında yaşadıkları arasındaki karmaşık bağı daha iyi kavrayabilir. Anlatma yönü ağır basan klasik romanlarda iç çözümleme yöntemine başvurulmaktadır. Modern roman türüyle birlikte yerini iç monolog ve bilinç akışına bırakmıştır. İncelediğimiz romanda, zaman zaman iç çözümleme tekniği tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, özellikle karakterlerin yaşadığı kriz anlarını derinlemesine anlatmanın yanı sıra, günlük hayatlarındaki endişe ve çatışmalarını da de ortaya koyar. Örneğin, Leyla'nın yıllar önce ülkesinden ayrılmış olmasına karşın gençlik yıllarını geçirdiği yurdu özleme duygusu, bu teknikle güçlü bir şekilde ifade edilmektedir. Bu romanda yer yer iç çözümleme tekniğine başvurulmuştur. İç monolog kriz dönemlerini aktarmaya yaradığı gibi karakterin günlük endişelerine de bu biçimde tanıklık etmek mümkündür. Nitekim Leyla'nın uzun yıllar önce gelmiş olmasına rağmen her fırsatta ilk gençliğinin ve gençliğinin geçtiği ülkesini özlediğine dair düşündükleri bu şekildedir:

“Şikago'da en çok zorlandığı şey bir yerden bir yere gitmek için çok fazla zaman harcamaktı. Sadece bu yüzden bile Beyrut'u özliyordu. Orası öyle bir

²⁵² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 75.

²⁵³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 77.

yerdi ki, sanki her yer yanı başınızda gibi hissediyordunuz. Ailesi ile birlikte yıllarca Beyrut'ta yaşamıştı. Leyla'nın gözünde Beyrut'tan güzeli yoktu. Ekonomik ve siyasi anlamda sıkıntılı bir dönemden geçse de bu durum gerçeği değiştirmiyordu. Orası hayat dolu bir şehirdi, yaşanabilecek en güzel yerdi.”²⁵⁴

Bir diğer ana karakter olan Erva'nın içindeki kıvılcımı tetikleyen unsurla birlikte değişip dönüşmesini sağlayan olaya dair hissettikleri de bu türe örnek olabilir:

“Erva salondan çıkarken öfkeden deliye dönmüştü. Doğrusu bundan önce Filistin etrafında dönen tartışmaları pek de önemsememişti. Çoğu kez bunların sıkıcı siyasi tartışmalar olduğunu düşünürdü. Kişisel almamıştı hiç. Bu konuyu düşünmeye ve ciddiye almaya gerek yoktu.”²⁵⁵

Romanın iki ana karakteri Erva ve Leyla'nın yer yer iç çözümlmelerine şahitlik etmek mümkündür. Bunun dışında hikâyenin akışını değiştiren, okurun farklı bir açıdan bakmasını sağlayan Nurit karakterinin psikolojik hallerine şahitlik etmek adına şöyle örnek verilebilir:

“Leyla'yla bu kadar çok ortak yönlerinin olması, görünüşlerinin dahi birbirine benzemesi oldukça tuhaftı. Beyaz saçları, vücut tipleri, toplumsal hareketlerde bulunan aktivistler olmaları gibi konularda oldukça benziyorlardı. Nurit henüz Leyla'yla kişisel olarak tanışmamıştı. İşlerin doğal akışında ilerlemesinin daha yerinde olacağını düşünmüştü. Önce mesajlaşma daha sonra onunla tanışmak için doğru anı bekleme ki bunun üzücü veya sevindirici bir sonu olabilirdi.”²⁵⁶

9.7.Geriye Dönüş Tekniği

Roman sanatında her şey ‘şimdi’nin içinde kurgulanır. Bir olay hemen o anda yazılmış olsa bile hikâye geçmiş hakkında yazılmıştır. Bu geçmişin yakın veya uzak olması onu geçmiş olmaktan çıkartmaz. Romanın beslendiği zaman dilimi geçmiştir ve zaman durmadığı müddetçe de böyle olmaya devam edecektir.²⁵⁷

Limen Hâzihi'd-Dumye romanında bu tekniğe sıkça başvurulmuştur. Özellikle ana karakter Leyla'nın anlatıcı olduğu ve çocukluğunu anlattığı Yafa ve Lübnan'a dair bölümler geriye dönüş tekniği ile anlatılmıştır:

²⁵⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 14.

²⁵⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 40.

²⁵⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 196.

²⁵⁷ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, 184.

“Okulun ilk günüydü. Bugünün gelmesini heyecanla beklemiştim. Herkesten önce uyandım. Horoz ötse sabah olsa diye heyecanlandım Güneş’in ışıkları penceredeki ahşap abajurun arasından odaya süzülüyordu. Serçelerin sesi mütevazı evimizin bahçesinin dört bir yanını dolduruyordu. Meryem’i uyandırmak için yatağımdan hızlıca kalktım. Hafifçe koluna vurdum, nafile. Başka seçeneğim kalmamıştı. Onu sarsarak şöyle dedim: “Meryem uyan artık. Hadi, okula gitme vakti geldi.” Meryem homurdandı. Çünkü o uyandığı zaman yatağında kalıp anın tadını çıkarmayı severdi. Esnedi, gerindi, sabah ritüellerini yapmaya başladı. Ben ise asla böyle değildim.”²⁵⁸

Leyla’nın anlatısının büyük çoğunluğu geriye dönüş tekniği ile geçmiş yaşamını anlatmak üzerine kurulmuştur. Bunun nedeni Leyla’nın torunu Nida için Sally’e çok benzer bir oyuncak bebek bulma girişiminin üzerinde yarattığı etkidir. Leyla Sally’e benzer bir bebek aradıkça onu ve küçüklüğünü hatırlar. Sally onun neredeyse elli yıldır içinde bastırıldığı duyguların ve anıların gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Leyla bir süre önce kaybettiği eşi Kemal’i anlatırken de bu teknik kullanılır:

“Bu bizim son yolculuğumuzdu. Kemal hastalandı. Yıllarca habis bir hastalıkla mücadele ettikten sonra hayata gözlerini yumdu. Sanki Beyrut’a olan yolculuğumuz başladığımız yere dönmek ve son bir veda gibiydi. Sanki gerçek vedası için bir hazırlıktı”²⁵⁹

Romanda geriye dönüş tekniği sadece Leyla’nın sahneleriyle sınırlı değildir. Erva’nın Lübnan’da köklerini bulmaya dair yaptığı yolculukta babasının en yakın arkadaşı olduğunu öğrendiği İsa üzerinden de bu teknik hayat bulacaktır:

“O gün... O gün deniz devriyesine çıkmam gerekiyordu. Annem hastaneye kaldırılmıştı, ameliyatı vardı. Tabi ki baban hemen benim yerime gönüllü oldu. Gemi içindekilerle birlikte denize doğru açıldı ve bir daha geri dönmedi. Arkadaşım, kardeşim, çocukluğum bir daha geri dönmedi.”²⁶⁰

Bu tekniğin genel olarak romanın bütününe yayıldığını ve olay örgüsünün sürekli geriye dönerek tamamlandığını söylemek mümkündür.

²⁵⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 16.

²⁵⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 75.

²⁶⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 160.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİMEN HÂZİHİ'D-DUMYE ADLI ROMANININ TEMATİK YÖNDEN İNCELENMESİ

Eserde anlatılanın vermek istediği temel ileti temadır. Bu çerçevede eserin çocuğa, ilk gence, gence veya yetişkine yönelik olması temalarının farklı olacağı anlamına gelmez. Bununla birlikte çocuk kitaplarında işlenen konu çocuğun gelişim ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir. Çocuğu veya genci yakalayacak noktaları dikkate almayan kitaplar hedeflediği yaş grubunun eserden uzaklaşmasına neden olabilir. Çocuk ve gençlik kitaplarında konu ve tema okurun duygusal durumu göz önünde bulundurularak seçilmeli, somuttan soyuta şeklinde bir sıralama gözetilmelidir. Kitaplarda kendilerine dair izler bulmak çocuğun benimseyişini güçlendirecektir. Çocuk ve ilk gençlik kitaplarında konular ulusalı ve evrenseli dengeli bir biçimde barındırmalı, öz değerler ve evrensel değerleri birlikte gözetmelidir.²⁶¹ *Limen Hâzihi'd-Dumye*'de yazar bunları göz önünde bulundurarak Filistin'in işgaliyle başka ülkelere dağılan ve kimlik krizi yaşayan karakterin kendini bulması üzerinden anlatısını sunmaktadır.

1.Filistin Meselesi

Tarihi çalkantılarla dolu olan Filistin hakkında her zaman birileri hak iddiasında bulunmuştur. Bölgenin İsrail işgaline maruz kalmasından önce bu süreci kolaylaştıran bazı gelişmeler yaşanmıştır. 1920'de İngiltere'nin bölgede sivil manda yönetimi kurmuş, bölge ile tarihi bağlarından ötürü Yahudilerin toprak sahibi olmasının yolunu açan maddeleri yürürlüğe koymuştur. Filistin'de hukuk dışı gelişmelerin başlangıcı olan sürecin devamında göçler hızlanmış ve Yahudi nüfus artmıştır. Arapların bölgede daha önce teminat verilen bağımsız Arap devleti için harekete geçmeleri neticesinde bölgesel bir takım ayaklanmalar olsa da birlik ve beraberlik sağlanamamıştır. Bu durum Filistin davasına Araplar tarafından indirilen bir darbe iken siyonistlerin sistemli politikalarla Yahudi mülkiyetini genişletmesiyle sonuçlanmıştır. Bölgede Yahudi ve Müslümanlar arasındaki uçurum git gide açılmış ve çatışmalar artmıştır. Ülkede Müslüman ve Hristiyan nüfusun toplamı Yahudi nüfusunun iki katına yakınken Yahudiler ülke topraklarının yarıdan fazlasına sahip olmuşlardır. 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması, diğer nüfusun öldürülmesi veya tedhişi yoluyla bölgenin boşaltılması ve sonrasında işler geri dönülemez bir hal almıştır.²⁶² *Limen Hâzihi'd-Dumye* romanı boyunca Filistin meselesi hiçbir zaman geri planda kalmaz.

²⁶¹ Güleç vd., *Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Listesi Önerisi Çalışmayı*, 38-39.

²⁶² M. Lutfullah Karaman, "Filistin", *Tdv İslam Ansiklopedisi* (Tdv İslam Ansiklopedisi, ts.).

Tagrîd en-Neccâr özellikle gençlik romanlarında Filistin meselesini açık bir şekilde okuruna aktarır. Yazarın meseleye bu denli önem vermesi ailesinin Nekbe’de sürgün edilmesiyle başlayan hikâyesidir. Yazar Türkçeye çevrilmiş olan diğer romanlarından farklı olarak bahsi geçen eserde Filistin’i terk etmek zorunda bırakılan ailenin dini kimliğini açıkça belirtmiştir. Olaylar Hristiyan bir aile etrafında dönmektedir. Bu kitapla birlikte işgale yalnızca Müslümanların maruz kaldığına dair algı yetişkin eserlerinde daha önceden kırıldığı gibi genç okura hitap eden eserlerde de kırılmaktadır.

Limen Hâzihi’ d-Dumye eserinde Filistin meselesine Leyla’nın DePaul Üniversitesi’ndeki ulusal kimliğin ve kültürel mirasın çalınması isimli konferansındaki sahneyle atıfta bulunulur. Bu bölüm Yahudilerin genel karakter ve propagandasının özeti konumundadır:

“Bu gibi programlarda Siyonist kıyafetler giyen bir grup gencin salonun arka kısımlarında yerlerini alması artık bir gelenek haline gelmişti. Orada durup konferansı izleyecekler ve yeri geldiğini düşündükleri anda konferansı sabote edip ortalığı karıştıracaklardı.”²⁶³

Konferansın devamında Leyla karakteri üzerinden yazar okul öncesi kitapları da dâhil olmak üzere adeta kendi kimliğini gözler önüne serer. İlgili bölümde bahsedildiği üzere yazar eserlerinde Filistin’e dair bir işaret gönderir:

“Okuma gözlüğü boynundan sarkıyor, Filistin desenleriyle süslü şalı omuzlarını örtüyordu. Şalını bir slogan gibi katıldığı bütün televizyon programlarında ve konferanslarda yanında taşıyordu.”²⁶⁴

Olayın devamında Siyonistlerin Filistin’den kilometrelerce uzakta olsalar dahi propagandalarına devam ettikleri sahne, onların ağzıyla şu şekilde karakterize edilmiştir:

“Bana bak zavallı yaşlı kadın! Beni iyi dinle şimdi! Filistin diye bir yer yok! Çölüne dön! Geldiğin yere geri dön!”²⁶⁵

Filistin’e dair anlatıların gerçek olaylarla desteklenmesi, hikâyenin inandırıcılığını güçlendirmektedir. Bu da romanın otobiyografik unsurlardan destek alınarak yazıldığını göstermektedir. Romanda gerçek bir film olan Necva Neccâr’ın Naîm’in Emanetleri’ne atıfta

²⁶³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 38.

²⁶⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 39.

²⁶⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 41.

bulunulur. Bahsi geçen film yönetmenin büyükannesi ve büyükbabasının Yafa'da 1948'den önceki hikâyesini, sosyal ve kültürel hayatlarını ve Nekbe'nin onlar üzerindeki etkisini anlatır. Hikâye yerinden edildikleri şehirdeki yaşantılarını anlatan üç kızın anlatısı üzerinden sunuluyor. Bu film 2000 yılında New York'ta HRWIFF Uluslararası Film Festivali Ödülü'nü kazanmıştır. Jüri üyelerinden bazıları filmin İsrail'i Filistinlilerin 1948'den bu yana devam eden acılarından sorumlu tutulmasından rahatsız olmuş ve protesto etmek amacıyla değerlendirme komitesinden çekilmişlerdir. Romanda kurguyla gerçek iç içe geçmektedir:

“Ben üniversitedeki sinema kulübünün başkanıyım. Yönetmen Necva Neccâr'ın “Naîm ve Emanetleri” filminin özel gösterimini benimle izlemek ister misin? Eminim çok beğeneceksin. Bu film 1948'den öncenin Yafa'sını anlatıyor. Burası Filistin'de atalarının yaşadığı yer değil mi? Umarım davetimi kabul edersin. Cevabını bekliyorum.

Erva şöyle yazdı:

-Said, davetin için teşekkür ederim. Soruna gelecek olursam, anne tarafım Yafalı, baba tarafım Lübnanlı. Teta her zaman Yafa'da geçen çocukluğunu anlatır...”²⁶⁶

Romanda Filistin meselesine dair tarihsel anlatıların yanı sıra Yahudilerin korkutup kaçırma projesinde serseri kurşunlar isabet etmeden ülkesinden sürgün edilecek kadar şanslı olan Leyla'nın henüz çocukken hatırladığı bireysel tecrübeler, her ne kadar kurmaca da olsa orada bir yerlerde yaşanmış olan gerçeği büyük oranda yansıtmaktadır:

“Şehrin her yanında silah sesleri yankılanıyordu. Patlamalar vardı. Hatırlıyor musun? Sana sarılıyordum. Bütün kuvvetimle sana sarılıyordum. Herkesin yüzünde korku vardı. Öldürülenler vardı. Evlerinden, köylerinden kovulanlar vardı. Ben o zamanlar küçüktüm fakat... Her şey aklıma kazanmış. Babamın kafasını hedefleyen kurşundan kurtulması. Annemin çiçekleri sulamak ve eşyalar tozlanmasın diye üzerlerini örtülerle örtmekteki ısrarı. Annem tek bir valiz hazırlamıştı bize. Çünkü babam Beyrut'a giden tekmeden yalnızca tek valize iznimiz olduğunu söylemişti. O zaman annem ellerini birbirine vurarak şöyle demişti:

²⁶⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 48.

-Dört çocuğun, senin ve benim eşyalarım için tek valiz mi? Akıl alır iş değil!”²⁶⁷

Romanın gerçekte ilişkisi Lübnan’dakiler üzerinden halkın Arapların Filistin’i kurtarmak için birleşeceklerine olan inancına dair ifadelerde okura sunulmaktadır:

“Teyzemin kocası bizi evin kapısında şöyle karşıladı: ‘Hoş geldiniz. Beyrut’a şeref verdiniz. Filistin’de olanlar için çok üzgünüz. Allah’ın izniyle bunlar da geçecek. Arap orduları Filistin’e girecek ve ellerinden alınan her şeyi geri verecek.’”²⁶⁸

Halkın beklentisine rağmen Arapların kendi aralarındaki çıkar savaşları bir türlü birlik olamamalarıyla sonuçlanmıştır. Bu durum Yahudi işgalini hızlandırmıştır.

“Filistin’den gelen haberler her geçen gün kötüye gidiyordu.

Yahudiler orayı kendi devletleri ilan etmişti. Arap ordularını yenilgiye uğratmışlardı ve Filistinlileri yurtlarından etmeye devam ediyorlardı. Geri kalanlardan bir kısmını açık cezaevlerine atmışlardı. Oldukça ironik bir şekilde buraya getto adını verdiler... Askeri hükümlerini uyguladılar hatta oradan ayrılmak isteyenleri ancak askeri güçlerden izin alırsa ayrılacak şekilde kontrol altına aldılar. Yahudi aileler Arapların evlerini işgal ettiler. Eşyalarına, anılarına ve hatta hayallerine dahi el koydular.”²⁶⁹

Leyla ve ailesinin Filistin dışındaki bütün hayatı, sığınmacı konumunda geçmekten kurtulamamıştır. Ait olmadıkları ülke Arap toprakları olan Beyrut da olsa, bu ülkenin vatandaşlığını da alsalar bu durum değişmemiştir:

“Annem kelimenin tam anlamıyla hizmetçi olmuştu. Evlerine gittiği insanların hem Filistinli sığınmacı hem de hizmetçi olmasından dolayı aşağılamalarına karşın annem hiç sesini çıkarmıyordu.”²⁷⁰

Yahudilerin Filistin’e yerleştirilme politikasına dair Polonyalı bir Yahudi olan Nurit’in anlattıkları ise kurmacanın otobiyografik unsurlarına örnek olarak verilebilir:

“Her şeyimizi kaybetmiştik. Ailemizi, evimizi, arkadaşlarımızı. Sonra bir haber işittik. Duyduk ki Yahudiler için ayrılmış topraklar diye bir yer varmış ve bir

²⁶⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 94-95.

²⁶⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 104.

²⁶⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 105.

²⁷⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 130.

gemi bizi oraya götürecekmış. Burası Vadedilmiş Topraklarmış. Süt ve balın ana vatanıymış. Oraya gitmek bizim hakkımızmış. Oraya gittiğimizde artık tehlike ve sıkıntılar bitmiş olacakmış. Bize ne anlattılar biliyor musun? O topraklarda yaşayan kimse yok. O toprakların halkı yok. Orası size ait, dediler. Biz de inandık. Çünkü inanmak istiyorduk. Oranın bizim için bu cehennemden kurtuluş olduğunu düşünmek istedik. Gerçeği görmezden gelmek bizim için çok kolaydı. O an için yaşadıklarımızın aynısını yaşatmış olmak umrumuzda değildi. Vicdan azabından kurtulmanın tek yolu buna bütün kalbimizle inanmaktı.

Filistin'e ulaştıktan sonra yeni hayatımıza hazırlık olması için askeri karargâhta kaldık. Ülkenin resmi dili olduğu söylenen Arapçayı öğrenmek ve buradaki hayata adapte olmak için türlü çeşitli eğitimler aldık. Sonra bize bir ev tahsis edildiğini söylediler. Bizimle birlikte bir aile daha vardı. Oraya gittik. Sizin evinizdi. Eve ilk girdiğimizde hissettiklerim hala dün gibi. Çok temizdi, çok düzenliydi. Eşyaları kaplayan toza rağmen çok güzel bir evdi. Evin girişinde durduk. Etrafı izledik. Bir evi taş yığını olmaktan çıkarıp yuvaya dönüştüren bütün ayrıntıları tek tek izledik.

Bizimle yaşayacak olan Helmenstein isimli kadın yeni evine baktı ve şöyle dedi: "Bize anlatılanlarda bir hata olmalı. Bence evin önceki sahipleri Arap değildi. Bize Arapların pis ve zevksiz olduklarını söylemediler mi? Böylesine döşenmiş bir ev... Anlamıyorum." Annem de onaylarcasına başını sallıyordu."²⁷¹

Yahudilere küçük yaşlardan itibaren verilen eğitimin içinde Arapların pis olduğuna dair öğretiler de vardır. Onların önyargılı ve beyinleri yıkanmış hallerine dair örnekler de romanda kendini göstermektedir.

Anlatıcının Yahudi Nurit olduğu bölümlerde Filistin meselesi okura şu şekilde sunulur:

"Devletimizin yaptıklarından dolayı derin utanç içindeyim. Meslektaşım Felica Langer ile İsrail mahkemelerinde yargılanan Filistinli tutukluları savunmak için elimizden geleni yaptık.

Seneler geçti. Maalesef Filistin'de durum gittikçe kötüleşti. Filistinlileri yerinden etme politikası gittikçe arttı. Yaptığımız için anlamsız olduğunu

²⁷¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 133-134.

düşünmeye başladığımda artık orada yaşamayacağıma karar verdim. Bir halka bunca acı ve zulüm yaşatan ülkenin sınırları içinde kalamazdım. Bu yüzden orayı terk ederek Amerika'ya geldim. Hala burada yaşıyorum. Hala Filistinlileri desteklemek için çeşitli kuruluşlarda aktivist olarak çalışıyorum.”

Roman boyunca yazarın kurmacasını gerçeklerle desteklemesi, bu bölümde gerçek bir aktivist olan Felicia Langer'ı metne dâhil etmesiyle vuku bulmuştur. Yazar bu tarzını sadece *Limen Hâzihi'd-Dumye*'de değil, Filistin ve Suriye temalı ilk gençlik kitaplarında da işlemiştir. Leyla'nın kızının düğünü için farklı ülkelerden gelen ailesi hakkındaki tespiti ise her şeyin özeti konumundadır:

“Filistinlilerin kaderi hep aynı. Dünyanın dört bir yanına dağıldık.”²⁷²

2. Kimlik Krizi ve Köklerini Aramak

Kişinin çevresinde olan, bir şekilde sahip olduğu sosyokültürel kimlikler arasında seçim yapamaması, kendisine uygun olanı bulamaması, herhangi bir çatışma esnasında ait olduğu yeri bilememesi dolayısıyla düşülen durumdur. Birey kendisini tanımladığını düşündüğü kimliği bulamaması neticesinde bunalım haline düşer. Özellikle farklı sosyal ve kültürel yapılarda bulunmuş, doğduğu evden başka türüsünün mümkün olduğunu görmüş kişilerde kimlik krizini görmek mümkündür. Kriz hayatın bütününe kaplayabilmekle birlikte bireyin tutumuna göre aşılması da mümkündür. Hayatın bir yansıması olan kurmacada da durum bu şekildedir. *Limen Hâzihi'd-Dumye* romanı boyunca en belirgin kimlik krizi Erva'nınkidir. Kimlik krizinin ve süreçle birlikte gelen köklerini arama meselesinin izini Erva karakteri üzerinden sürmek için öncelikle Erva'nın krize girmeden önceki duygu ve düşüncelerini bilmek gerekir:

“Teta, ben burada doğdum. Burada, Amerika'da. Başka bir yer bilmiyorum. Burada yaşayan insanlar gibiyim, gerisi beni ilgilendirmiyor. Sadece yazları Ramallah'a gidip Nail dayımı ziyaret etmek benim oralı olduğumu göstermiyor.”²⁷³

Ana karakter Erva köklerini aradığı ve ait olduğu yeri bulduğunda bu süreci aşabilir. Bu süreçte ona en çok eşlik eden kişi annesi değil anneannesidir. Bunun nedeni Leyla'nın da hayatının hassas bir döneminde Arap kültüründen sonra Amerikan kültürü içinde yaşaması, şoku ve süreci benzer şekilde hissetmesidir. Erva'nın annesi Şadiye'de ise kültürler arası geçiş

²⁷² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 180.

²⁷³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 29.

gözlemlenmemiştir. Erva'yı köklerini bulmaya tetikleyen olay Leyla'nın üniversitedeki sunumu esnasında kendisini protesto etmeye gelen Siyonist grubun görüşlerini duymaktır. O zaman kendisini Amerika'da yaşıyor diye Amerikalı olarak konumlandığı zemin ayaklarının altından kayar:

*“Ne de olsa kendisini Amerika’da doğup büyüyen bir Amerikalı olarak görüyordu. Şimdi ise durum farklıydı. Anneannesinin tutkulu, kararlı ve sağlam duruşu onda bir şeyleri harekete geçirmişti. İlk defa köklerine karşı bağlılık hissediyordu.”*²⁷⁴

Roman boyunca okur Erva'nın oyuncak bebek Sally'i ve hikâyesini ararken kendini bulma hikâyesini gözlemler. Erva temel olarak içinde bulunduğu krizi çözmek ve köklerini aramak için Beyrut'a gider. Burada hem ait olduğu kültürün dili olan Arapçasını geliştirmek hem de babasının hikâyesini öğrenmek ister:

“-Ne düşündüğünü biliyorum güzelim. Bence de öyle yapmalısın. Geçmişimizi ve köklerimizi keşfetmek istiyorsun.

*-Her zamanki gibi aklımı okudun anne! Evet, Beyrut'ta amcamla, amcamın çocuklarıyla görüşmek istiyorum. Aklımda o kadar çok soru var ki.”*²⁷⁵

Sosyokültürel çeşitlilik olarak zengin bir ülke olan Amerika'da yaşaması, Erva'nın Filistinli kökleri, ailesinin Arap kültürüyle yaşamaya devam etmesi, anneannesinin akademik hayatta bu kültürü temsil eden hareketleri Erva'nın kimlik krizinin keskin bir şekilde var olmasında, oluşumunda, şekillenmesinde ve çözüme kavuşmasında en büyük belirleyiciler olmuştur. Yazar bütün bu süreç boyunca kendinden gözlemler sunmakta ve tamamen kendisine ait olan düşünceleri kurgu içinde ideal bir biçimde vermektedir. Erva'nın krizi ve köklerini bulması romanın başındaki ilgisiz tutumunun tamamen zıttı olan şu söylemleriyle neticelenir:

“Erva atalarının evine bir müddet baktıktan sonra kararlı bir ses tonuyla şöyle dedi:

*-Onlara şöyle de: Gençler asla unutmayacak. Asla! İsterse bir ömür sürsün.”*²⁷⁶

²⁷⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 40-41.

²⁷⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 121.

²⁷⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 211-212.

3.Yabancılaşma

Yabancılaşma, içinde yaşanılan topluma ait hissetmemek, bireyin toplumla uyumsuzlaşması, gerçek dünyadan kopmak, kişinin kendi benliğinden ve çevresinden uzaklaşması olarak açıklanabilir. Yabancılaşmış yaşam biçimi süreci kapsamlı bir biçimde algılayamamak, özünü kaybetmek, yalnızlaşmak ve anlam kaybı gibi süreçleri barındırmaktadır. Yabancılaşma önceleri genelde entelektüel kesimin çıkmazı olarak düşünülürken artık dünyanın giderek kocaman bir köy haline gelmesiyle her an ve her yerde, her kişinin çıkmazı olabilir. Yabancılaşma bireyin olumsuz tercihleri veya hayatın olumsuzluğundan ötürü gerçekleşebilir.²⁷⁷ Roman boyunca birden fazla karakter üzerinden yabancılaşmanın izini sürmek mümkündür. Burada yabancılaşmanın en temel sebebi savaş sonrası göçtür.

Limen Hâzihi'd-Dumye'de yabancılaşma en çok Leyla ve babası Ebû Âhed üzerinden gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Nurit ve Erva'nın da yabancılaşma duygusunu derinden hissettikleri gözlemlenir. Ebû Âhed yabancılaşmayı göç etmek zorunda kaldığı Lübnan'da çok sert bir biçimde yaşamaktadır. Ailesiyle birlikte Yafa'dan ayrılmak zorunda kalan Ebû Âhed başlarda iyimser bir tablo çizer:

“Babam şöyle demişti:

-İhtiyacımız olan ne varsa Beyrut'tan alıruz. Endişelenme. Göz açıp kapayınca kadar Yafa'ya döneceğiz. Bizim her şeyimiz Yafa. Evimiz burada, işimiz burada. Hayatımız burada.”²⁷⁸

Sürecin düşündüğü gibi gitmemesi, Arap birliğinin sağlanamamasının Yahudilere verdiği özgürlükle birlikte işgal hızlanmış, Ebû Âhed güven veren otorite rolünü kendi içinde kaybetmiştir:

“Bizim evi Polonyalı bir aile işgal etmişti. Başka bir aile babamın iş yerini ele geçirmiş. Şirketini de kendi üzerlerine almışlar. Babam bu haberi aldığıında salona girip kapıyı arkasından kapatmıştı. Akşama kadar orada kalmıştı. Çok iyi hatırlıyorum, kapının arkasından ona defalarca kere seslenmişim fakat cevap gelmemişti. Küçük elimle kapıyı açmaya uzanmışım. İçerden gelen belli belirsiz ağlama sesleri beni durdurmuştu. İşte o an dünyanın iyi bir yere

²⁷⁷ Hüseyin Akyıldız, “Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3 (1998), 163-176.

²⁷⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 95.

gitmediğini anlamıştım. Dipsiz bir çukur beni kendisine doğru çekiyordu sanki.”²⁷⁹

Ebû Âhed işini ve evini Yafa’da inşa etmiş biri olarak bunun dışında hiçbir yeri kabullenememiştir:

“Teyzemin eşi babama Lübnan vatandaşlığına başvurmasının önerdi. Babam adeta sinirden köpürmüştü:

-Filistin vatandaşlığı mı bırakıp Lübnan vatandaşı mı olayım? Söylediğin şeye bak! Asla, asla!”²⁸⁰

Ebû Âhed’in süreci çok trajik bir şekilde sonlanmışır. Babasının yabancılık çektiği yerde Leyla yurt hissini sonuna kadar yaşamıştır. Leyla karakterinin yabancılaşması ise Kemalle birlikte eğitim için yerleştiği ve kalan ömrünü geçirdiği Amerika’da gerçekleşmiştir:

“Şikago’da en çok zorlandığı şey bir yerden bir yere gitmek için çok fazla zaman harcamaktı. Sadece bu yüzden bile Beyrut’u özliyordu. Orası öyle bir yerdi ki, sanki her yer yanı başınızda gibi hissediyordunuz. Ailesi ile birlikte yıllarca Beyrut’ta yaşamıştı. Leyla’nın gözünde Beyrut’tan güzeli yoktu. Ekonomik ve siyasi anlamda sıkıntılı bir dönemden geçse de bu durum gerçeği değiştirmiyordu. Orası hayat dolu bir şehirdi, yaşanabilecek en güzel yedi...”²⁸¹

Leyla’daki yabancılaşma işgalden sonra evlerine yerleştirilen Yahudi ailenin kızı Nurit’teki kadar keskin değildir. Nurit Polonya’nın işgalinden sonra vadedilmiş topraklar olarak adlandırdıkları Filistin’de yabancılık çekmektedir. Bunun nedeni ise evlerini işgal ettikleri Yafalılara karşı duyduğu vicdan azabıdır. Nurit kendini Filistinlilerin haklarını savunmaya adandıktan sonra ülkede daha fazla kalamaz ve Amerika’ya taşınır:

“Devletimizin yaptıklarından dolayı derin utanç içindeyim. Meslektaşım Felica Langer ile İsrail mahkemelerinde yargılanan Filistinli tutukluları savunmak için elimizden geleni yaptık.

Seneler geçti. Maalesef Filistin’de durum gittikçe kötüleşti. Filistinlileri yerinden etme politikası gittikçe yoğunlaştı. Yaptığımızın anlamsız olduğunu düşünmeye başladığımda artık orada yaşamayacağıma karar verdim. Bir

²⁷⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 106.

²⁸⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 116.

²⁸¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 14.

halka bunca acı ve zulüm yaşatan ülkenin sınırları içinde kalamazdım. Bu yüzden orayı terk ederek Amerika'ya geldim. Hala burada yaşıyorum. Hala Filistinlileri desteklemek için çeşitli kuruluşlarda aktivist olarak çalışıyorum.”²⁸²

Son olarak Erva'nın babası Salah'ın en yakın arkadaşı İsa'nın, arkadaşını kaybettikten sonra ve bir şekilde bu kayba kendisinin sebep olduğunu düşünerek içine düştüğü süreç, kendini insanlardan soyutladığı dönem de yabancılaşmaya örnek olarak verilebilir.

4.Eğitime Verilen Önem

Dezavantajlı toplumlarda aileler çocuğun eğitimini içinde bulunulan şartlardan yegâne kurtuluş olarak görebilmektedir. Çocuk gündelik hayatta asla bir araya gelemeyeceği sosyoekonomik sınıflardaki bireylerle devlet eliyle verilen, bir yere kadar aynı eğitimi aldığına, aşılabilir gibi görünen sınıf farkları esneyebilmektedir. Dolayısıyla eğitim dezavantajlı toplumların elindeki yegâne kurtuluş vesilesi olarak görülmüştür. Bu durum kız ve erkek çocukları için değişkenlik göstermemektedir. Bu bakış farklı kültürlerden pek çok ülkede var olduğu gibi Filistin'de de vardır. Nitekim yazar da bu şekilde düşünmekte ve özellikle ilk gençlik ve gençlik romanlarında eğitim konusunu vurgulamaktadır. *Limen Hâzihi'd-Dumye*'de Leyla'nın annesi Ümmü Âhed'in ağzıyla okura şöyle yansır:

“Babam bizi okula kaydettirdikten sonra kardeşim Ahed şöyle dedi:

-Ben de çalışacağım ve babama yardım edeceğim. Okula falan gerek yok.

Hayatımda ilk defa annemi bu kadar öfkeli görmüştüm. Ahed'in yüzüne öfkeyle bağırdı:

-Ne diyorsun sen çocuk?! Bu dünyada okula gitmekten, ilim öğrenmekten daha önemli bir şey yok! Bilgisiz insan hiçbir işe yaramaz. Beni iyi dinle. Okumaktan başka çıkar yolu yok. Okuyacaksın ki altın bileziğin olsun. Açlıktan ölsek bile okula gideceksiniz. Duydun mu beni? Eğer çalışmak istiyorsan okulun olmadığı günlerde çalışabilirsin.

Gerçekten de öyle oldu.”²⁸³

²⁸² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 137.

²⁸³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 109-110.

Roman üzerinden Filistin halkı gibi dezavantajlı toplumların çalışkanlığı dile getirilmiştir. Bu toplumlarda yaşayan insanların düşünce yapısında çalışmak, verim, eğitim gibi konular çok büyük yer kaplamaktadır. Başlarına ne gelirse gelsin öncelikleri eğitime ve kültürel mirasa verilen önemdir. Kemal'in eğitimi için Leylaların Amerika'ya taşınması da arka planda bunu desteklemektedir. İşgal, sürgün veya gündelik hayatlarındaki duygusal meseleler eğitimin önüne geçemez. Bunu Said'le olan ikileminde Erva'ya akıl veren Leyla'nın şu sözlerinde görmek mümkündür:

“Anneannesine burstan ve karar vermekte güçlük çektiğinden bahsetti. Leyla gülümsedi ve şöyle dedi:

-Son karar sana ait canım. Fakat daha önce de dediğin gibi, henüz nişanlanmak veya evlenmek için çok küçüksün. Bence şimdi derslerine yoğunlaşmak daha mantıklı olur. Said'e karşı hislerini biliyorum. Onun sana karşı hissettiklerini de. Said gerçekten mükemmel bir genç. Fakat onun da derslerine yoğunlaşması gerekiyor.”²⁸⁴

Erva'nın ikilemini net olarak şu iç diyalogunda görmek mümkündür:

“Erva Said'in kendisinden uzaklaştığını görünce içini hüüzün kapladı. Gözyaşlarını silerken şöyle diyordu:

-Beni bırakma Said! Kaliforniya'ya gitmeyeceğim. Burstan vazgeçeceğim ve burada seninle kalacağım.

Fakat içinden bir ses ısrarla şöyle diyordu:

-Hayır, Erva geleceğini düşün. Bu fırsat bir daha gelmez. Eğer seni gerçekten seviyorsa kararına destek olur.”²⁸⁵

Böylece roman boyunca yazarın Filistin halkına paralel şekilde eğitime verdiği önem karakterlerin ikilemleri boyunca okura sunulmaktadır. İşgal altındayken bile üniversitelerinin eğitime devam etmesi ve kız-erkek ayrımı olmadan gidilmesi bunu gösterir. Said de her ne kadar Erva ile gelecek planından ötürü Şikago'da kalmasını istediği için Kaliforniya'ya gitmek istemesine kırılsa da sonrasında makul tarafı ağır basacak ve süreci anlayışla karşılayacaktır:

“Said Erva'nın alnına düşen bir tutam saçı kenara çekerken şöyle dedi:

²⁸⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 177-178.

²⁸⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 179.

*-Buna gerek yok Erva. Mantıklı düşünmem gerekiyor ve mesafelerin aramıza giremeyeceğine inanıyorum. Tıpkı sen Beyrut'tayken olduğu gibi, iletişim halinde kalmaya devam ederiz. Tatillerde buluşuruz. Üniversiteden mezun olduğunda ben de doktoramı tamamlamış olurum. O zaman geleceğimiz hakkında daha doğru kararlar veririz. Ne diyorsun?"*²⁸⁶

5.Kültürel Mirasa Sahip Çıkma

Kültürel miras aynı toplumda yaşayan insanların ortak geçmişlerini ve tarihi birikimlerini ortaya koyan soyut ve somut zenginliklerdir.²⁸⁷ Romana konu olan Yafa özelinde Filistin ise tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapması dolayısıyla kültürel anlamda oldukça zengin bir bölgedir. Uzun süredir devam eden işgal ve çatışmalar nedeniyle çok büyük kayıplar yaşamıştır. Bölgede tamamen yok olmak üzere olan kültürel miras sadece fiziki boyutta değil, kimlik ve kolektif hafıza boyutunda da risk altındadır. Romanda Leyla karakteri üzerinden Filistin'in kültürüne dair bir takım sahneler okura sunulmakta ve yine Leyla üzerinden kültürel mirasa sahip çıkılmaktadır.

Romanın Filistin denildiğinde alışlagelen Müslüman karakterlerle değil de Hristiyan bir aile etrafında dönmesi de bölgeye dair çeviri kitaplar okuyan kesimin algılarını yıkar cinstedir. Roman boyunca Filistin'de özellikle Yafa bölgesine has kültürel mirasa dair bir takım göndermeler yapılmaktadır. Bundan da önce hikâye Leyla'nın DePaul Üniversitesi'nde ulusal kimliğin ve kültürel mirasın çalınmasına dair sunacağı konferansa dair diyalogla başlar. Leyla arkadaşı Emmy'e kültürel mirasla ilgili şöyle der:

*"Çalma eyleminden bahsettiğimiz sürece sıkıntı var olacak arkadaşım. Falafel ve humusu çalmak bile olsa durum aynı."*²⁸⁸

Tagrîd Ârif en-Neccâr eserlerinde kültürel mirası okuruna göre bir aksesuar veya anlatı olarak sunmayı es geçmez. Onun bu duruşu kişisel hayatıyla paralel şekilde ilerlemektedir. Buna en açık örnek kendisinin yaptığı gibi Leyla karakterinin de Filistin desenleriyle süslü şalını bir slogan gibi katıldığı bütün televizyon programlarında takması gibi üniversitedeki konferansta da kullanmasıdır:

²⁸⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 181.

²⁸⁷ Gizem Öksüz Kuşçuoğlu-Murat Taş, "Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, (2017), 60.

²⁸⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*, 14.

“Okuma gözlüğü boynundan sarkıyor, Filistin desenleriyle süslü şalı omuzlarını örtüyordu. Şalını bir slogan gibi katıldığı bütün televizyon programlarında ve konferanslarda yanında taşıyordu.”²⁸⁹

Hikâye Hristiyanlık üzerinden anlatılmakta, Leyla'nın Lillian isminden gelme olduğuna vurgu yapılmaktadır. Leyla'nın Kaliforniyalı torunu Nida'nın Disney World heyecanını kendi çocukluğunda Robin Peygamber sezonu dedikleri kutlamalarda hatırlar:

“Yafa'da her sene portakal sezonundan sonra, temmuz ayının sonlarında kutladığımız bir festival vardı. Robin Peygamber Sezonu derdik. Robin Peygamber'in makamı deniz kenarına yakın bir yerlerdeydi. Sadece dini törenler olmazdı. Hem Müslümanların hem de Hristiyanların katıldığı eğlenceler düzenlenirdi. Yafa'dan binlerce aile kurbanları ve çadırlarıyla birlikte kutlama alanına gelirlerdi. Gelenler yanlarında ihtiyaç duyacakları kap-kacak ve yatak-döşek gibi eşyaları da getirirlerdi. Festival alanında yiyecek içecek satan pazarlar da kurulurdu haliyle. At yarışları düzenlenirdi. Develer için de yarışmalar olurdu. Toynaklarının yere çarpmasıyla birlikte ortalığı kaplayan toz duman nefesimizi keserdi. Akşam olduğunda dabke izlerdik. Biz çocuklar dansçıların hareketlerini taklit etmeye çalışırdık. Farklı köylerden gelen gençler arasında yarışmalar düzenlenirdi. Aklımızı başımızdan alan sihir gösterileri izlerdik. Bizi etraflarında toplayan hikâye anlatıcı başlardı kahramanlık hikâyeleri anlatmaya. Antere, Ebû Zeyd el-Hilâlî gibi kahramanları heyecan verici bir şekilde ve etkileyici bir sesle anlatır da anlatırdı. En çok da gölge oyunu olan Karagöz ve Hacivat oyununu izlemeyi severdik. Erkek kardeşlerimin en çok ilgisini çeken şey Tel Sukkar gibi kum tepelerinde kızakla kaymaktı. Her şey bittiğinde biz çocuklar mutlaka bir ceza alırdık. Neden mi? Eğlenmek için harcadığımız paralar yüzünden! Annem kulağımızı çeker, babam hızlı bir ceza uygulardı. Kardeşlerimi kum tepelerinde kızakla kayarken izlerdim. Ne çok eğlenirlerdi”²⁹⁰

Bu anlatı Leyla'nın başka bir kültür içinde kendi kimliğine sahip çıkma çabası olarak da düşünülebilir. Romanda filmler, Leyla ve Kemal'in Feyruz dinlemesi, Arap kültürüne ait bir

²⁸⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 39.

²⁹⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 165.

yemek olan şihl mahşi, Leyla'nın kına gecesinde kayınvalidesinin ona hediye ettiği işlemeli Filistin elbisesi üzerinden kültürel izler okunmaktadır:

*“Leyla, bu elbise Beytullahim tarzında işlemeli bir elbise. Annemin tavsiyesiyle çok güzel bir dükkâna işlemlerini yaptırdım. Beytü'l-Câl'den, Necme Harufa'ya.”*²⁹¹

Leyla'nın tek bir cümleyle dahi olsa kızının Ralph yerine bir Arapla evlenmesinden daha hoşnut olacağına dair düşüncesi de bu şekildedir.

Ayrıca bahsi geçen başlıklar ve örnekler altında vatana özlem, mültecilerin psikolojisi, toplumun mülteciye bakışı ve kültür çatışması gibi vatan özlemi ve mültecilerin psikolojisi gibi pek çok alt temanın izini sürmek de mümkündür.

6.Kadın Temsili

Limen Hâzihi'd-Dumye romanı iki kadın karakter üzerine kurulmuştur. Romanda kilit noktada rol alan karakterlerin büyük çoğunluğunun kadın olması, onları edilgen değil etken, pasif değil aktif biçimde konumlandırılmayla neticelenir. Eserde kadın karakterlerin temsili, romanın ana teması olan kimlik arayışı, kültürel mirasa sahip çıkma ve geçmişle yüzleşme bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu karakterleri kısaca özetlemek gerekirse Leyla, ailesinin kolektif yasını hala omuzlarında taşıyan, buna rağmen kendine koyduğu hedeflerden asla vazgeçmeyen ve toplumda saygın bir konuma gelen bir kadındır:

*“Anneanesi tanıtılırken çok gururlandı: Beşerî bilimler alanında doktorasını tamamlamış, yayımlanmış beş kitabı olan ve insan hakları aktivisti...”*²⁹²

Erva, annesiyle iletişiminin zayıflığına ve babasız oluşuna rağmen okulunda başarılı olan, kimlik krizini çözmeye çalışan ve hayat akarken bile arka planda kariyer hedefini düşünen bir kızıdır:

“Beni bırakma Said! Kaliforniya'ya gitmeyeceğim. Burstan vazgeçeceğim ve burada seninle kalacağım.

Fakat içinden bir ses ısrarla şöyle diyordu:

²⁹¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 156.

²⁹² en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 39.

*Hayır, Erva geleceğini düşün. Bu fırsat bir daha gelmez. Eğer seni gerçekten seviyorsa kararına destek olur.”*²⁹³

Şadiye, eşinin yokluğunda kızını iyi yetiştirmek uğruna evlenmemiş, ailesini kendisi geçindiren bir kadındır. Eşinin vefatından sonra gelen evlenme teklifini reddederek çocuk yetiştirme açısından daha zor bir yol seçmiştir:

*“Babanın resmi ölüm belgesini aldıktan sonra amcan bana evlenme teklif etti. O da eşini yeni kaybetmişti. Bir kaç ay önce, bebeğini doğurduktan sonra. Bebeğin adı Ferit’ti. Bebeği çok sevmiştim. Fakat evlenme teklifini reddetmem amcanı sinirlendirmiş olacak ki benimle iletişimini kesti”*²⁹⁴

Emmy, siyahilerin uğradığı zorlukları dramatikleştirmeden hayatına güçlü bir şekilde devam eden, arkadaşı Leyla’ya sonuna kadar destek olan bir kadındır.

“Emmy gülümseyerek çantasını karıştırdı:

*-O zaman sana destek olmak için kesinlikle geleceğim. Eğer içlerinden biri sana engel olmaya kalkışursa karşısında beni ve şu çantamı bulacak. Polislerin siyahilere karşı ırkçı eylemlerinde sen bana hep destek olmuştun. Bu iyiliğini unutamam.”*²⁹⁵

Nurit, ailesinin uğradığı soykırımı rağmen kendisini Filistin topraklarında hak sahibi olarak görmemiş, ülkesinin yaptığı zulmü hiçbir zaman kabullenmemiş ve Filistin hakları savunucusu olmuş bir kadındır:

*“Seneler geçti. Maalesef Filistin’de durum gittikçe kötüleştii. Filistinlileri yerinden etme politikası gittikçe arttı. Yaptığımız için anlamsız olduğunu düşünmeye başladığımda artık orada yaşamayacağıma karar verdim. Bir halka bunca acı ve zulüm yaşatan ülkenin sınırları içinde kalamazdım. Bu yüzden orayı terk ederek Amerika’ya geldim. Hâlâ burada yaşıyorum. Hâlâ Filistinlileri desteklemek için çeşitli kuruluşlarda aktivist olarak çalışıyorum.”*²⁹⁶

²⁹³ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 179.

²⁹⁴ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 122.

²⁹⁵ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 14.

²⁹⁶ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 135.

Ümmü Âhed, eşinin çöküşüyle birlikte kendini bırakmamış, yetişme tarzına uygun olmamasına rağmen gerektiğinde başkalarının evinde yemek yapacak kadar güçlü durmuş bir kadındır:

“Sırada ne var? Yetmedi mi çektiklerimiz? Yafa’da karımın iki yardımcısı vardı. Şimdi burada, burada benim karım başkalarının evinde hizmetçi mi olacak? Böyle bir şeyi asla kabul etmem!”²⁹⁷

Roman, kadın karakterlerin yalnızca aile içindeki geleneksel rollerle sınırlı kalmadığını, aksine bireysel hedefleri ve toplumsal sorumluluklarıyla öne çıktıklarını ortaya koymaktadır. Leyla’nın hafızayı aktarma süreci büyükanne figürünün geleneksel annelik rolünü aşarak kültürel direniş boyutu kazanmasına; Erva’nın yolculuğu genç kadınların özneleşme çabasını yansıtmaktadır. Şadiye’nin toplumsal dayanışmadaki rolü, Nurit’in temsil ettiği karşıtlık ve Ümmü Âhed’in bilgelik dolu varlığı, kadın karakterlerin farklı sosyal ve kültürel konumlarını gözler önüne sermektedir.

Tagrîd Ârif en-Neccâr’ın aktivist kimliğiyle roman, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik geleneksel bakış açılarını sorgulamakta ve eşitlikçi bir temsil sunmaktadır. Kadınlar yalnızca aile bağlarının koruyucusu değil, geçmişin acılarını taşıyan, çözüm arayan ve kültürel değerleri aktaran özne konumundadır.

7. Toplumsal Cinsiyet Roller

Roman, kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet rollerine yönelik geleneksel bakış açılarını sorgulayan ve yer yer dönüştüren bir perspektife sahiptir. Kadın karakterler, yalnızca aile içindeki geleneksel rollerle sınırlı kalmayıp bireysel hedefler ve toplumsal sorumluluklarla da öne çıkmaktadır. Leyla’nın geçmişi aktarma görevi, büyükanne figürünün annelik sınırlarını aşarak kültürel direniş niteliği kazanmasına yol açarken; Erva’nın özneleşme süreci, genç kadınların toplumsal baskılar karşısında özgürleşme çabasını göstermektedir. Şadiye’nin aile dışındaki toplumsal dayanışma faaliyetleri, kadınların toplumsal yaşamda daha görünür olabileceğini vurgularken; Nurit’in farklı kimlikleri temsil eden rolü, etnik ve toplumsal ayrışmanın kadın deneyimine etkisini gözler önüne sermektedir. Ümmü Âhed’in bilgelik ve direniş sembolü olması, kadınların yalnızca bakım ve aile sorumluluklarıyla değil, kültürel devamlılık ve toplumsal dirençle de özdeşleştirildiğini göstermektedir.

²⁹⁷ en-Neccâr, *Limen Hâzihi’ d-Dumye*, 114.

Romanın erkek karakterleri de bu bağlamda dikkate değerdir. Erkekler genellikle geleneksel otoriteyi temsil etmekle birlikte, kimi zaman toplumsal değişime uyum sağlayan, kimi zaman da direnç gösteren konumlarda yer alır. Bu duruma en açık örnek Ebû Âhed'dir Vatanını terk etmek zorunda bırakılmadan önce evde otorite iken, mülteci olarak yaşamak zorunda kaldığında bir otoritenin çöküşüne şahitlik edilir:

“Bir şeye izin verdiyse tamamdı. Yasakladığı bir şey varsa o asla yapmazdı. Babamın öfkesinden korkardık. Bağırduğunda deprem oluyor sanırdık. Erkek kardeşlerim babamın istediği herhangi bir şeyi yapmadıklarında ya da eksik yaptıklarında cezalandırılacaklarını bilirlerdi. Meryem ve bende ise durum farklıydı. Tek bir bakışı bizi olduğumuz yere mihlamaya yeterdi.”²⁹⁸

...

“Hem de kendisini evde İncil'den yazılacak bir şey, alınacak bir isim varsa onu yapacak tek kişi olarak görüyormuş. Bir nevi otorite yani. O da gitmiş benim adımla, sesini ve filmlerini beğendiği bir sanatçının adıyla değiştirmiş. Lillian adını çizmiş, Leyla yazmış.

Erva bir kahkaha attı:

Anlaşılan büyük dedem inatçı ve dediğim dedik bir insanmış.”²⁹⁹

...

“İhtiyacımız olan ne varsa Beyrut'tan alırız. Endişelenme. Göz açıp kapayınca kadar Yafa'ya döneceğiz. Bizim her şeyimiz Yafa. Evimiz burada, işimiz burada. Hayatımız burada.”³⁰⁰

...

“Asla sarsılmayan babamın ağlaması akıl alır iş miydi? Babamı görmek bile güvende olduğumuzu hissetmemize yetiyordu. Babam en zor şartlarda bile sağlam duran bir kaya gibiydi. O an hayatın bir daha asla eskisi gibi olmayacağını anladım.

Babam bir anda on yıl yaşlanmış gibiydi. Sırtı kamburlaşmış, saçlarına aklar düşmüştü. Yürüyüşü bile değişmişti. Kendini beğenmişliğin ve böbürlenmenin

²⁹⁸ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 17.

²⁹⁹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 27.

³⁰⁰ en-Neccâr, *Limen Hâzihi'd-Dumye*, 74.

getirdiği asker ciddiyetiyle yürüyen babam bir anda ne yapacağını bilmez, kaybolmuş bir insan gibi yavaş yürümeye başlamıştı. Vatanını, varını yoğunu kaybeden, ailesiyle birlikte eşinin akrabalarına muhtaç bir adamın yürüyüşü gibi.”³⁰¹

Bütün bunlar neticesinde anlatıcı, Eb Âhed’in lme kadar giden yolculuğunu anlatırken okur da toplumsal cinsiyet rollerinin bu karakterin yıkımını nasıl hızlandırdığını gözlemler. Çünkü Eb Âhed eşinin çalışmasını kabul etse ve kendini yardım almaya ikna etseydi muhtemelen gidişatı bu şekilde olmayacaktı.

Eserde geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları hem görünür kılınmakta hem de sorgulanmaktadır. Kadın karakterlerin geleneksel sınırları aşarak toplumsal dayanışma ve kültürel devamlılıkta etkin roller üstlenmesi, romanın eşitlikçi ve dönüştürücü bir bakış açışı sunduğunu göstermektedir. Eser, kadın temsili ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çocuk ve genç okurlar için hem sorgulayıcı hem de dönüştürücü bir perspektif sunmaktadır.

³⁰¹ en-Neccâr, *Limen Hâzihi ’d-Dumye*, 81-82.

SONUÇ

Çocuk edebiyatı kavramı, Arap tarihinde mitler, masallar ve efsaneler biçiminde varlığını sürdürmüştür; ancak sistematik bir disiplin olarak gelişimi, Batı'ya kıyasla daha geç bir döneme tekabül etmiştir. 1979 Dünya Çocuk Yılı'nın ilanı ile birlikte bu süreç hız kazanmış ve günümüzde hâlen gelişimini sürdürmektedir.

Çocuk edebiyatının disiplin haline gelmesinden önceki dönem ile sonraki dönem arasındaki en önemli fark, çocuk okurun sanatsal okuma zevkine sahip, ayrı bir birey olarak kabul edilmesi ve bu kitleye yönelik eserlerin yalnızca dinî ve eğitsel amaçlarla değil, aynı zamanda entelektüel bir perspektifle üretilmeye başlanmasıdır. Bu dönemde kaleme alınan eserlerde de dinî ve eğitsel kaygılar varlığını sürdürmekle birlikte, çocuğun ruhsal gelişimine uygun biçimde aktarılmasına özen gösterilmiştir. Sürecin her geçen yıl daha da ciddiyet kazandığı; bireysel ve toplumsal düzeyde artan çalışmalarla çocukluğun yetişkinliğe hazırlık evresi olmaktan çıkarılıp kendi başına değerli bir dönem olarak kabul edilmeye başlandığı görülmektedir. Çocuk edebiyatının tek ürün kategorisi çocuk kitapları olmasa da bu alandaki ağırlığı yadsınamaz. Arap dünyası da, tıpkı dünyanın diğer bölgeleri gibi, bu gelişmelere paralel bir yönelim göstermektedir.

Arap ülkeleri arasında Ürdün, çocuk edebiyatı disiplini alanına görece geç dâhil olmuşsa da son yıllarda bu açığı hızla kapatmaktadır. Ürdün'ün, Mısır, Irak, Suriye ve Lübnan gibi ülkelere kıyasla edebiyat, özellikle de çocuk edebiyatı alanında geri kalmış olmasının en önemli nedenlerinden biri, İsrail'in Filistin'i işgalini takiben yaşanan düzensiz göçlerdir. Bu göçler, ülkenin ekonomik açıdan zor bir dönem yaşamasına neden olmuş; ancak aynı zamanda kültürel ve sosyal açıdan farklı ülkelere gelen sanatçıların etkileşimi sayesinde yeni bir avantaj da yaratmıştır. Bu döneme kadar bireysel düzeyde sürdürülen çocuk edebiyatı çabaları, artarak kolektif bir nitelik kazanmıştır. Tagrîd Ârif en-Neccâr'ın ifadesiyle bireysel çabaların devlet desteğiyle kolektif çalışmaya dönüşmesi, onun hem ülkesinde hem de dünya çapında bilinen ve saygı gören bir sanatçı konumuna gelmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca yazarın, Arap dünyasında kabul görmüş ve eserleri dünya dillerine çevrilen bir yayınevinin kurucusu olması, onu diğer yazar ve aktivistlerden farklı ve daha etkili bir konuma taşımaktadır.

Yazar, ailesinin 1948 Nekbe sürecinde sürülmesinden yaklaşık üç yıl sonra, 28 Eylül 1951'de Amman'da dünyaya gelmiş ve Ürdün çocuk edebiyatının öncülerinden biri olmuştur. Bu tarihsel travmanın izlerini kalbinde daima taşımış; eserlerinde pedagojik unsurları gözetmek suretiyle bu izleri yansıtmıştır. Eserlerinde, hitap ettiği yaş grubunun gelişim düzeyine uygun

biçimde gündelik yaşam, arkadaşlık, aile içi sorumluluk, özgürlük, eşitlik ve acımasız topluma karşı kadının sesinin güçlü çıkması gerektiği gibi temalara açık veya örtük biçimde yer vermektedir. Çocuk okuru hayal kurmaya, çözüm odaklı düşünmeye ve özsaygı geliştirmeye yönlendiren anlatımıyla dikkat çeken Neccâr, hikâyelerinde cinsiyet rollerini eşit şekilde dağıtmaya, doğa ve kültürün ayrılmaz bütünlüğünü vurgulamaya ve geleneksel Arap kültürünün çizgisini korumaya önem vermektedir.

Filistin imgesi, küçük yaş grupları için hazırladığı eserlerde etnik desenler ve kültürel yemekler gibi unsurlarla çocukların ilgisini uyandıracak biçimde yer alırken, ilk gençlik kitaplarında daha söylemsel, gençlik edebiyatında ise doğrudan mekânsal bir unsur olarak kullanılmaktadır. Dünya çapında tanınmış Filistin kökenli yazarların aksine, Tagrîd en-Neccâr'ın Filistin'e bakışı dinî olmaktan ziyade millî bir çizgi taşımaktadır. Bu çalışmanın konusu olan *Limen Hâzihi'd-Dumye* adlı eserin öne çıkan özelliklerinden biri, Türkiye'de azımsanamayacak bir kesimin Filistinli yazarları yalnızca dinî çizgide değerlendirmesi karşısında farklı bir perspektif sunmasıdır. Çünkü Filistin coğrafyasında yalnızca Müslümanlar değil, Hristiyanlar da yaşamaktaydı. Bu açıdan Tagrîd en-Neccâr yalnızca bir yazar değil, aynı zamanda aktivist kimliği olan bir sanatçıdır.

Otobiyografik unsurlar barındıran *Limen Hâzihi'd-Dumye*, yazarın son dönem eserlerindedir. Edebi açıdan daha güçlü bir dil, çoklu anlatım teknikleri, zaman ve mekânda çeşitlilik gibi unsurlar kitabın diğerlerinden ayrılmasını sağlamaktadır. Yazar, kitabın kapağında kullanılan fotoğrafın annesine ait olduğunu, kucağındaki oyuncak bebeğin ve bir sosyal medya kullanıcısının Kanada'da ikinci el pazarında küçük yaşta Kudüs'te kaybettiği bebeği bulmasının kendisine ilham verdiğini ifade etmiştir. Yazarın sosyal medya ve gazetelerden ilhamla yazdığı eserler, *Cesur Balıkçı Kız* kitabında Mavi Marmara ve Rachel Corrie göndermeleriyle de görülmektedir.

Limen Hâzihi'd-Dumye'de olaylar, Leyla'nın torunu Nida için çocukken oynadığı ve Yafa'da bırakmak zorunda kaldığı Sally'e benzer bir oyuncak arayışıyla başlar. Yazar, iç çözümlene, geriye dönüş ve mektup tekniğinin modern karşılığı olan e-posta tekniğiyle eseri zenginleştirmiş ve bir gençlik romanı olarak kurgulamıştır. Eser; edebi değeri, günümüzde de süregelen işgali konu edinmesi ve gençlerin diline uygun popüler anlatımıyla dikkat çekmektedir. Filistin'in yalnızca dinî değil, millî kimliği çerçevesinde ele alınması, tarihsel bilgi eksikliğinden kaynaklanan ezber algıları sorgulatmakta ve romanı, Filistin kökenli Ürdünlü bir yazarın ilk gençlik edebiyatı kategorisindeki öncü örneklerinden biri hâline getirmektedir. Roman boyunca Sally'nin ortaya çıkışıyla Leyla'nın geçmişindeki acı verici

olayları hatırlaması ve Erva'nın kendini bulma süreci, okur açısından dikkat çekici unsurlar arasındadır.

Tagrîd Arif en Neccar'ın *Limen Hâzihi'd-Dumye* isimli romanının teknik ve tematik incelemesi neticesinde Arap çocuk edebiyatındaki gelişmelerin Ürdün'de de kendini gösterdiği gözlemlenmektedir. Yazarın edebi dille birlikte günlük dili kaçırmaması, romanını akıcı ve anlaşılır biçimde kurgulaması, zaman ve mekân çeşitliliğini ustaca kurgulaması kırk yıllık kaleminin gelişimini gözlemlemek açısından önemlidir. Romanda işlenen Filistin meselesi çerçevesinde vatan özlemi, kültür çatışması, kimlik krizi, yabancılaşma, kadın temsili ve toplumsal cinsiyet rolleri konuları yetmiş yıllık bir dönemin siyasi ve toplumsal şartlarını gözlemlemek açısından da önemlidir. Yazarın bu romanıyla geçmişten bugüne değin Arap, Filistin ve Ürdün kimliğiyle savunup tartıştığı ne varsa kurmaca içinde işlemesi, bir sanatçı olarak topluma karşı sorumluluğunu yerine getirdiği kanısına ulaştırmaktadır.

EK:

KAYNAKÇA

- Abbas, Hanan Abdülhalim. *el-‘Alâka Beyne’t-Teccîd ve’t-Taklîd fî Edebi’l-Etfâli’l-Urdunî*. Bükreş: Bükreş Üniversitesi, 1996.
- Abîr, Nevâyise. *Edebu’l-Etfâl fî’l-Urdun: eş-Şekl ve’l-Madmûn*. Amman: Dâru’l-Yâzûrî, 2004.
- Akyıldız, Hüseyin. “Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3 (1998).
- AlSalwa Books, “Sabâhu’l-Hayr Tegûlu’l- Kâtibe Tagrîd en-Neccâr Batulate Kıssati’l-Bıddîha Bint Sagîra İsmuhâ Nora”, (ts.). <https://www.facebook.com/AlSalwaBooks/posts/901186463259103/>- صباح-الخير-تقول-الكاتبة-تغريد-النجار-بطلة-قصة-البطيخة-بنت-صغيرة-اسمها-نورة-عندما
- Aytaç, Gürsel. *Genel Edebiyat Bilimi*. Say Yayınları, 2009.
- Beşûr, Necla’ Nasîr. *Edebu’l-Etfâli’l-‘Arabî*. Beyrut, ts.
- Carvân Abdülaziz Celâl- el-Kazât Muhammed Ahmed. “Mesrahu’t-Tıfli fî’l-Ürdün: Kıraâtün fî Muhtevâhu ve Şekluhu’l-Fennî”. *el-Ulûmü’l-İnsaniyyetu ve’l-İctimâiyye* 40/2 (2013), 411–425.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Akçağ Yayıncılık, 2019.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebu’l-‘Arabiyyi’l-mu‘âşır fî Mışr*. Kahire: Dâru’l-Meârif, 1974.
- Ebû Irâk, Saada. *el-Edeb ve Edebü’t-Tıfli’l-Arabiyyi’l-Ürdünî Nemûzecen*, ts.
- Emekli, İlknur. *Çağdaş Ürdün Romancılığı*. Fenomen Yayıncılık, 2018.
- Forster, Edgar Morgan. *Roman Sanatı*. İstanbul: Adam Yayınları, 2. Basım, 1985.
- Aslantalay, Betül. *Gâde es-Semmân’ın Leyletü’l-Milyâr İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2024.
- Güleç, İsmail vd. *Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Listesi Önerisi Çalışmayı*. Ankara: Maiv Yayınları, 2024.
- Günyüz, Melike. *Çocuk Edebiyatı Okumaları: Kök Metinler, Metinlerarası İlişkiler, Karşılaştırmalı Okumalar*. İstanbul: Erdem Yayınları, 2022.
- Harman, Ömer Faruk. “MEN ve SELVÂ”. TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/men-ve-selva>
- Harmancı, Abdullah. *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Öyküleri ve Öykücülüğü*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012.
- Hîfî, Hâdî Nu‘mân el-. *Edebu’l-Etfâl Felsefetuh Funûnuh ve Vesâ’ituh*. Kahire, 1977.
- Hodgson, Marshall G.S. *İslam’ın Serüveni Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*. İz Yayıncılık, 1995.

- Karaman, M. Lutfullah. "FİLİSTİN". TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2024.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin>
- Kesimli, Zeynep Tuba. "Filistin'den Ürdün'e Bir Çocuk Edebiyatçısı". *Yeni Şafak* (2018).
- Kuşçuoğlu, Gizem Öksüz-Taş, Murat. "Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*.
- Köşeli, Yusuf. *Arap Çocuk Edebiyatı*. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011.
- Lukens, Rebecca J.; Jacquelin J. Smith; Cynthia Miller Coffel. Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış. Çeviri: Cenk Pamay. İstanbul: Erdem Yayınları, 2018
- Neccâr, Tağrîd. *Beytün Li'lernebi's-Sagîr*. Amman: AlSalwaBooks, 2010.
- _____, *Bittîha/Koca Karpuz*. Amman: SalwaBooks/Yky Yayınları, 1993.
- _____, *Ceddetî Nefîse/Nefise Nine*. Amman: SalwaBooks/Yky Yayınları, 2012.
- _____, *Cûd ve Derrâcetühe'l-Cedîde*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Tarbûşu Ceddî*. Amman: SalwaBooks, 2024.
- _____, *Ebî's-Siccîn 118*. Amman: SalwaBooks, 2022.
- _____, *Ehî Zeyd*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Ahlâ Yevm*. Amman: SalwaBooks, 2004.
- _____, *el-Ğavl*. Amman: Daru'l-Feta'l-Arabî, 1983.
- _____, *el-Kizbetü'lleti Keburat*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Ene Müdhişe*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Ernebü Kerme*. Amman: SalwaBooks, 2011.
- _____, *es-Semâu Tuntiru Ta'amen*. Amman: SalwaBooks, 2015.
- _____, *Eşheb Lâ Yu'cibuhu'l-Aceb*. Amman: SalwaBooks, 1994.
- _____, *Evvelü Yevmi Medresetin*. Amman: SalwaBooks, 2013.
- _____, *Eyyü Şey'*. Amman: SalwaBooks, 2011.
- _____, *Fehmân*. Amman, 1993.
- _____, *Fî Ğurfeti Seyfû Ğâbetün*. Amman: SalwaBooks, 2014.
- _____, *Fî 'İyadeti Bâbâ*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Fî Leyletin Muzlime*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Fî Saffinâ Zıfda'*. Amman: SalwaBooks, 2004.
- _____, *Fîfî*. Amman: SalwaBooks, ts.

- _____, *Gubba 'atü Rağda/Rana 'nin Şapkası*. Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2012.
- _____, *Hayevanü 'l-Mufaddal*. Amman: SalwaBooks, 2009.
- _____, *Hediyyetü Ceddî*. Amman, 1992.
- _____, *'Indema Dükka 'l-Bâb*. Amman: SalwaBooks, 2008.
- _____, *İnnenî Estetü*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *İntebihî Yâ Cûd*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Ka'k*. Amman: AlSalwaBooks, 1993.
- _____, *Ka'ka Li Mâmâ*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Kartüne 'l-Beyz el-Acîbe*. Amman: SalwaBooks, 1997.
- _____, *Kıssatü Veled İsmühü Fayiz*. Amman: SalwaBooks, 2008.
- _____, *Lâ Taglag Yâ Bâbâ*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Lâ Yâ Telâ*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Leyse Ba'du*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Lifâfetü 'l-Veragi 'l-Acîbe*. Amman: SalwaBooks, 1997.
- _____, *Limâzâ Enâmü Bâkiren*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Limen Hâzihi 'd-Dumye*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Luğzu Ayni 's-Sekar/Şahinin Gözündeki Şifre*. Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2014.
- _____, *Mataru Matar*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Mâmâ Merîza*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Medinetü 'l-Elvân*. Lübnan: Daru'l-Feta'l-Arabî, 1981.
- _____, *Melelün fi'l-'Uta*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Me'l-Mâni'*. Amman: SalwaBooks, 2013.
- _____, *Men Ehaze Şadîratî*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Men Evvelen*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Men Habba'e Harûfe 'l-Iyd*. Amman: SalwaBooks, 1999.
- _____, *Mâzâ Hasale Li Ehi Râmiz/Pabucum Dama Atıldı*. Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2016.
- _____, *Mâzâ Nel'abü 'l-Ân*. Amman: SalwaBooks, 1997.
- _____, *Muğamara Acîbe Garîbe/Acayip Bi' Macera*. Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2017.
- _____, *Muğamara fi'l-Mezra'a*. Amman: SalwaBooks, 2008.
- _____, *Nâmî Yâ Zeyne*. Amman: SalwaBooks, 2016.

- _____, *Neşme ve Câsim*. Amman: SalwaBooks, 2011.
- _____, *Nûniyyetü Zûzû*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Safvân el-Behlevân*, 1978.
- _____, *Seteşrigu 'ş-Şems Velew Ba'de Hîn/Güneş Elbet Doğacak*. Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2017.
- _____, *Seyyâratu Telâ*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Seyyidetü Cevahir Sadikatü'l-Kıtat/Kedi Dostu Cevahir Hanım*. Amman: SalwaBooks/BeyazBulut, 2016.
- _____, *Sırrü'l-Fahdi'l-Murakkad*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Sittü'l-Küll/Cesur Balıkçı Kız*. Amman: SalwaBooks/Nar Genç, 2013.
- _____, *Ve Dâra'l-Uşfür*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- _____, *Yevmün Alâ Şâti'i'l-Bahr*. Amman: SalwaBooks, 2009.
- _____, *Za'a Ömer*. Amman: SalwaBooks, 1993.
- _____, *Zikazem Zikazom/Pikazem Pikazom*. Amman: SalwaBooks/Nar Çocuk, 2018.
- _____, *Ziyaretü't-Tabîbe*. Amman: SalwaBooks, 2019.
- Neccâr, Tağrîd. “Tuvâridü'l-Efkâr fi Rivâyeti Limen Hâzihi'd-Dumye?”. <https://alsalwabooks.com/ar/%d8%a7%d9%84%d9%85%d8%af%d9%88%d9%86%d8%a7%d8%aa/%d8%aa%d9%88%d8%a7%d8%b1%d8%af-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d9%81%d9%83%d8%a7%d8%b1-%d9%81%d9%8a-%d8%b1%d9%88%d8%a7%d9%8a%d8%a9-%d9%84%d9%85%d9%86-%d9%87%d8%b0%d9%87-%d8%a7%d9%84%d8%af%d9%85%d9%8a%d8%a9/>
- Neccâr, Tağrîd. “*Mecmûatü Ehâzici't-Tufûleti'l-Mübekkira*”. *Salwa Publishers*.
- Necîb, Aḥmed. *el-Maḍmûn Fî Kutubi'l-Etfâl*. Lübnan, 1979.
- Özdemir, Ahmet. “Arap Çocuk Edebiyatının Çocuk Üzerindeki Etkisi”. *Social Sciences Studies Journal* 6/67 (2020), 3422-3428.
- Recebî, Mahmud Ebû Ferwe. “Edebu'l-Etfâli'l-Urdunî... Hutvât Vâsıka... ve Emel Vâ'id” (ts.). dorbez.hooxs.com
- Sebîl, Abdülaziz vd. *Tarîhü Kambridge li'l-Edebi'l Arabî*. Suudi Arabistan: Nâdî'l-Edebî es-Sekâfi, 1. Basım, 2002.
- Şahin, Semra Tanır. *Ürdün Çocuk Edebiyatı*. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2024.
- Şihâte, Hasan. *Edebu't-Tıfli'l-Arabî*. Kahire: Dârü'l Mısriyyeti'l-Lübânîyye, 1991.
- Şimâlî, Sâmer Envâr. “Tağrîd en-Neccâr: Matlubu Dirâsâtin Tugayyimu'l-A'mali'l-Müvecceheti li'l-Etfâl”. *Alqabas*. 29 Nisan 2023. <https://www.alqabas.com/article/5911559-%D8%AA%D8%BA%D8%B1%D9%8A%D8%AF->

%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%AC%D8%A7%D8%B1-
%D9%85%D8%B7%D9%84%D9%88%D8%A8-
%D8%AF%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%A7%D8%AA-
%D8%AA%D9%82%D9%8A%D9%85-
%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84-
%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%AC%D9%87%D8%A9-
%D9%84%D9%84%D8%A3%D8%B7%D9%81%D8%A7%D9%84/

Şirin, Mustafa Ruhi. *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.

Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kültürü Ders Notları (1977-2023)*. Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu, PDF ders notu, t.y..

Tamer Institute for Community Education, “*Mu'temeru Edebi'l- Arabî: el-Hareketü'n-Nakdiyyetü'l-Cem'iyetü'l-Kuveytiyyetü litakaddumi't-Tufûle*”. 2018.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.

Ürün, Ahmet Kazım. *Arap Edebiyatı: Klasik–Modern*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2024.

Zalat, Ahmet. *Edebü't-Tufûle Usûlüh Mefâhîmuh Ruvvâdüh*. Kahire: eş-Şeriketü'l-Arabiyyetü Neşr ve Tevdî, 2. Basım, 1997.

Wellek, Rene - Warren, Austin. *Edebiyat Teorisi*. Dergah Yayınları, 2024.

Wikipedia. “العربي الفتي دار”.
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%AF%D8%A7%D8%B1_%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AA%D9%89_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A

Yalar, Mehmet. *Modern Arap Edebiyatına Giriş*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.

“Arabic Children Book Author Taghreed Najjar النجار تغريد الاطفال قصص”. haz. AlSalwaBooks. *Youtube*.

“Arabic Interview with Taghreed Najjar” (ts.). <https://arabicwithnichole.com/blog/arabic-interview-with-taghreed-najjar>

“<https://kataranovels.com/novelist/تغريد-النجار/>”, ts.

Sâlih, Heyâ vd. *Taganniyâtü'l-Kitâbeti'l-Kasasiyyeti li'd-Dıfl*. Müessesetü Abdi'l-Hamîd Şûmân, 2018.

“Taghreed najjar’s discussion on ‘Arabic literature and YA readers’ on Arabic kid lit on facebook”. haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. Yayın Tarihi 13 Mart 2021.
https://www.youtube.com/watch?v=a_Un7Yu4MWg

Aydemir, Fatma Zehra. “Tagrif Arif en-Neccar ile”. Mahalle Mektebi 81 (2025).

“الأستاذة تغريد النجار / كاتبة قصص أطفال ويافعين. للحديث عن (الموضوعات الغائبة في كتب الأطفال)”. haz. مجمع اللغة العربية الأردني. *Youtube*. Yayın Tarihi 05 Eylül 2022.
<https://www.youtube.com/watch?v=-Vh32kQkt0s>

- haz. "الفقرة الثقافية نتشرف باستضافة تغريد النجار من رواد أدب الأطفال الحديث في الأردن - حديث اليوم". Alordonaloom. *Youtube*. Yayın Tarihi 24 Eylül 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=ut2e1ci8PQo>
- haz. Donya Ya Donya. *Youtube*. Yayın Tarihi 26 Eylül 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=GIAjFcQMdn8>
- haz. AlSalwaBooks. "الكاتبة تغريد النجار في الندوة الافتراضية - أدب اليافعين قراءة في الواقع والتحديات". *Youtube*. Yayın Tarihi 04 Kasım 2020. <https://youtu.be/9IHSPSO-IIw?feature=shared>
- haz. Istikana. *Youtube*. Yayın Tarihi 03 Ekim 2024. https://youtu.be/4s3y_gAxpOY?feature=shared
- تغريد النجار (Author) (ts.). https://www.noor-book.com/en/?search_for=%D8%AA%D8%BA%D8%B1%D9%8A%D8%AF+%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%AC%D8%A7%D8%B1
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار تتحدث عن فوزها بجائزة اتصالات لرواية 'لمن هذه الدمية؟'". Yayın Tarihi 20 Temmuz 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=l9qeWYGjmMM>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار تقرأ قصة 'ماذا نلعب الآن؟' و تناقش أسئلة عن الكتابة و كتبها". Yayın Tarihi 08 Ocak 2023. <https://youtu.be/BbA-uZf0G1k?feature=shared>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار في استوديو مراثون القراءة". Yayın Tarihi 16 Nisan 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=I7L7D079now>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار في حوارية بعنوان 'تحديات صناعة النشر.. كيف ننافس؟'". Yayın Tarihi 21 Ekim 2021. <https://youtu.be/LtqQvhGmmtA?feature=shared>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار في حوارية بعنوان 'حال أدب الأطفال في العالم العربي'". Yayın Tarihi 02 Ekim 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=fjqe1IHof1U>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "لقاء مع الكاتبة تغريد النجار على صفحة ACTE على الفيسبوك". Yayın Tarihi 09 Şubat 2021. <https://youtu.be/ulpYxzF6dbo?feature=shared>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "لقاء مع تغريد النجار". Yayın Tarihi 22 Ocak 2023. https://www.youtube.com/watch?v=aAp_mOG-Ess
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "تغريد النجار تناقش روايتها الجديدة 'أبي السجين 118' مع اليافعين في شومان". Yayın Tarihi 12 Nisan 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=dhezmhWLwfs>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "لقاء مع تغريد النجار وسمر براج ويارا بامية في معرض جوتنبرج للكتاب". Yayın Tarihi 17 Ocak 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=nZIWIfOYmDk>
- haz. سكاي نيوز عربية. *Youtube*. "مسيرة أدب الأطفال في العالم العربي.. كما تراه الكاتبة الرائدة تغريد النجار". Yayın Tarihi 14 Temmuz 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=bLZD87gJZMg>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "مقابلة الكاتبة تغريد النجار مع عرمم". Yayın Tarihi 15 Ocak 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=oall9dlCk2Q>
- haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. "مقابلة تغريد النجار على برنامج (يوم جديد)". Yayın Tarihi 11 Ocak 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=v8EL7PKrvh8>

“مقابلة تغريد النجار على برنامج يوم جديد للحديث عن كتابها الجديد للأطفال ‘طربوش جدي’”. haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. Yayın Tarihi 23 Eylül 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=Q4tYyhe16Dw>

“مقابلة تغريد النجار مع برنامج حديث الصباح”. haz. AlSalwaBooks. *Youtube*. Yayın Tarihi 29 Eylül 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=OG3iEeX8HRQ>

“يوم جديد - لقاء الروائية تغريد النجار مع هناء الأعرج”. haz. Jordan Tv. *Youtube*. Yayın Tarihi 03 Aralık 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=se6WruZjeKk>

